

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 56.

Fredagen den 11 maj.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 4 och den 5 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *von Sydow* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 359, med förslag till lag om inskränkande eller nedläggande av skogsarbete eller industriell drift under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden;

nr 357, om vissa förändringar beträffande tvångsarbetsanstalterna; och

nr 360, angående anslag till arbetslöshetens bekämpande.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

Ordet lämnades härefter på begäran till

*Svar å
interpellation.*

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet *von Sydow*, som yttrade: Med andra kammarens tillstånd har ledamoten av kammaren herr Henry Erikson till mig framställt följande frågor:

1:o Kan det med bestämdhet förväntas, att frågan om hospitalpersonalens uppförande å ordinarie stat, dess löners reglerande m. m. kan framläggas vid 1918 års riksdag?

2:o Kan det förväntas, att sådana åtgärder komma att vidtagas, att de lönebelopp, som eventellt kunna komma att föreslås, bliva i nivå med de löner, som kunna vara att förvänta för ett skäligt ordnande av samtliga statstjänarens löner?

3:o Kan det förväntas förslag om dess retroaktiva verkan för år 1918?

Beträffande utvecklingen av denna fråga, som är hänskjuten till löneregreringskommitténs bedömande, har i interpellationen lämnats en redogörelse, till vilken jag tillåter mig hänvisa.

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 56.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

På sätt vid avlåtande av statsverkspropositionen till den nu pågående riksdagen ställts i utsikt, hade det varit regeringens avsikt att i år förelägga riksdagen förslag i ämnet. Detta har dock tyvärr icke kunnat medhinnas. Anledningen härtill är främst den, att lönerегleringskommittén, som redan begynt arbeta på föreliggande fråga, till följd av andra remisser av omfattande och brådskande natur nödgats avbryta sitt arbete därmed. Därtill kommer, att frågan, som redan i och för sig är ganska invecklad, än mer invecklats genom olika till kommittén ingivna, sinsemellan divergerande framställningar.

Enligt vad jag förvissat mig om, kommer kommitténs arbete med föreliggande fråga att inom den närmaste tiden återupptagas. Regeringen, som till fullo beaktar de skäl, som av interpellanten anförts för frågans snara lösande, har jämväl för avsikt att i möjligaste mån påskynda ärendets utredning, och kan jag därför såsom svar på interpellantens första fråga uttala en bestämd förhoppning om att proposition i ämnet skall kunna föreläggas nästkommande års riksdag.

Interpellanten har i motiveringen till sin andra fråga anført, att det förslag, som av de i ärendet tillsatta sakkunniga år 1913 uppgjordes, vore avsett att motsvara dåvarande anspråk på löneförmåner och att, om detta förslag lades till grund för den blivande lönerегleringen, lönebeloppen icke komme att motsvara de lönekrav, som på grund av sedermera inträffade förhållanden kunna anses skäliga. Så till vida är jag fullt enig med interpellanten, att jag finner det uppenbart, att inkomster, som under tiden närmast före världskrigets utbrott skulle varit tillräckliga för ifrågasvarande personal, på grund av den sedermera inträffade dyrtiden kommit att bli alltför knappa. Det är dock att bemärka, att den nuvarande prisstegringen förorsakats av exceptionella förhållanden och att det för närvarande är omöjligt att bedöma, huru prisläget kommer att bli, sedan förhållandena stadgat sig. Med hänsyn härtill torde det måhända finnas riktigast, att vid den nu ifrågasatta lönerегleringen lägga levnadsomkostnaderna vid krigsutbrottet till grund för beräkandet av de erforderliga lönerna. Den förhöjning av de sålunda beräknade lönerna, som givetvis för närvarande är av behovet starkt påkallad, läser i så fall, i överensstämmelse med vad av Kungl. Maj:t under innevarande år föreslagits beträffande andra statens ordinarie tjänstemän, böra utgå i form av särskilda dyrtidstillägg. Detta spörsmål läser emellertid bli föremål för övervägande inom lönerегleringskommittén.

Vad slutligen angår frågan, huruvida den lönerегlering, som kan komma att beslutas, skall givas retroaktiv verkan, vore det utan tvivel synnerligen önskvärt om så kunde ske, då ifrågasvarande personal redan länge nog fått vänta på ordnandet av sina löneförhållanden. Riksdagen har emellertid förut vid flera tillfällen i likartade frågor av principiella skäl uttalat sig mot en sådan åtgärd, som av interpellanten ifrågasattes.

Vidare anförde:

Herr Erikson i Uppsala: Herr talman! Jag är ju herr statsrådet och chefen för civildepartementet tacksam för det svar jag fått, och jag skulle naturligtvis varit så mycket mer tacksam, om jag kunnat få ett jakande svar på samtliga tre frågorna. Jag tar särskilt fasta på svaret på den första frågan, att proposition skall föreläggas 1918 års riksdag. Beträffande det att löneregleringen skulle komma att ordnas så, att den skulle komma att motsvara tidens krav eller eventuellt så, som man skulle motse, att lönerogleringarna vid andra statens verk ordnas, så torde väl den saken få ordnas på samma sätt för hospitalspersonalen som för annan personal. Men min tanke var, och den delas av många, att här kommer nog riksdagen att få vidtaga avsevärda förhöjningar och regleringar för all statspersonal. Och då menar jag, att när hospitalspersonalen äntligen står inför sin löneroglering och alltså skulle bliva bland de första, som skulle få lönerna reglerade, är det tydligt, att om lönerna skulle bestämmas efter de belopp som föreslagits och sedan en hel del kårer skulle komma efter och få lönerogleringar efter tidens krav, så skulle hospitalspersonalen återigen, såsom jag i min interpellation särskilt framhållit, komma att stå bland de lägst avlönade. Då det är fråga om att finna en rationell löneroglering för denna personal, är det givet, att det vore önskligt, att den komme i nivå med övriga statstjänare.

Vad beträffar den sista frågan och svaret på den, ber jag få säga, att det har dock förekommit, att riksdagen har beviljat retroaktiv verkan för vissa lönerogleringar, och särskilt skedde det år 1906 för järnvägspersonalen. Vidare har det så sent som vid föregående års riksdag beträffande tillfällig löneförbättring för järnvägspersonalen hänt, att det beviljats retroaktiv verkan från den 1 juli samma år. Vidare torde det vara att förvänta, att riksdagen beviljar i år tillfällig löneförbättring för samma personal och då med retroaktiv verkan efter vad vi hoppas från den 1 januari i år. Alltså tror jag icke, att riksdagen skulle ställa sig ovillig till att bevilja hospitalspersonalen löneroglering med retroaktiv verkan fr. o. m. år 1918. Det vore enligt mitt förmenande en gärd av rättvisa mot denna personal, som så ytterst länge fått vänta på sin löneroglering. Och då hade ju inträffat det förhållande, som i vart fall man räknat med, nämligen att denna kår skulle få sina löner reglerade och tillämpade från och med 1918.

Emellertid är jag tacksam för det löfte, som från herr statsrådets sida uttalats, och jag uttalar den förhoppningen, att det må ordnas så snart som möjligt och så väl som möjligt.

Herr Berg i Munkfors: Herr talman! Jag ber att med några ord få ytterligare stryka under, vad herr Erikson i Uppsala sagt i den föreliggande frågan.

Även jag vill uttrycka min tacksamhet till herr statsrådet för det löfte han givit att frågan skall komma fram genom Kungl. Maj:t till 1918 års riksdag. Det är så mycket mer av behovet påkallat, att det blir en snar rättelse för hospitalspersonalen, som den ju, såsom redan sagts, länge väntat på att komma i åtnjutande av samma ställ-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

ning som en hel del andra statstjänare, nämligen att komma på ordinarie stat.

Hospitalspersonalen har i vårt land en uppgift av den allra största betydelse. Det känna alla, som i någon ringa mån ha studerat hospitalens verksamhet. Det är ett värv, som är ytterst krävande och fordrar stor påpasslighet, och därför bör man även giva dess tjänstemän den rätt och de förmåner, som tillkomma en hel del andra tjänstemän i statens verk.

Jag vill, som sagt, för min del uttala den förhoppningen, att då denna reglering kommer att ske eller då förslag i ämnet framkommer, det må bli så tillfyllestgörande som möjligt och så rättvist som möjligt, så att verkligen denna tjänstemannakår hjälpes upp i den ställning, som den så väl behöver komma i åtnjutande av och som dess arbete så väl kräver.

§ 4.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till lagutskottet propositionen, nr 348, med förslag till förordning angående förbud i vissa fall mot användande av vilseledande varubeteckningar vid handel med födoämnen;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 355, angående försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1. Stora och Lilla m. m. i Göteborgs och Bohus län; samt

till lagutskottet propositionen, nr 358, med förslag till lag angående arbetsnämnder.

§ 5.

Vidare föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till bankoutskottet motionen nr 469, av herr *Bogren*;

till första särskilda utskottet motionerna:

nr 470 och 471 av herr *Rydén* i Malmö m. fl.;

nr 472, av herr *Röing*;

nr 473 och 474, av herrar *Welin* och *Lingström*; samt

nr 475, av herr *Widlund*.

Vid föredragning härfå av herrar *Törnkvists* och *Thores* motion, nr 476, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 301, angående visst undantag från bestämmelserna för statens meddelande av sjöförsäkring mot krigsfara yttrade

Herr t a l m a n n e n: Som i förevarande motion sammanförts mål av olika beskaffenhet, finner jag mig på grund av 55 § sista stycket i riksdagsordningen icke kunna framställa proposition på motionens remitterande till utskott.

Herr talmannens propositionsvägran godkändes av kammaren.

Härpå överlämnades

till statsutskottet motionen nr 477, av herr *Lindhagen*; och
till jordbruksutskottet motionen nr 478, av herr *Linders*.

§ 6.

Härefter föredrogos, men blevo ånyo lagda på bordet, statsutskottets utlåtanden nr 107—117, bevillningsutskottets betänkande nr 38, bankoutskottets utlåtanden nr 40—44 och andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 14.

§ 7.

Föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om utveckling och uppehållande av en på inhemska råämnen och naturtillgångar grundad, för landets behov tillräcklig tillverkning av konstgödselmedel m. m.; och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till aktiebolaget Difosfat för försök med framställning av fosforsyregödselmedel ävensom i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Vid nu skedd föredragning av andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 14, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående genomförandet av vissa grundsatser beträffande statens tjänstemannakår yttrade motionären

*Ang. vissa
grundsatser
beträffande
statens tjänste-
mannakår.*

Herr *L i n d h a g e n*: Jag visste icke, att denna sak skulle förekomma i dag, och jag har därför icke ens hunnit läsa igenom utskottets betänkande. Vid sådant förhållande är det ganska svårt att nu på rak arm kasta sig in på detta ämne. Jag vet verkligen icke, hur jag skall reda mig med detta, då jag knappast vet, vad utskottet sagt. Jag ser emellertid här, att det har avstyrkt alla tre punkterna, och i fråga om den första punkten, som berör frågan om att uti ämbetsmannautbildningen i allmänhet skall ingå social uppfostran, har det citerats några uttryck i motionen, som icke på något redbart sätt återgiva motiveringen. Intager man icke själva motiveringen i betänkandet, så kan man gärna låta bli att så där småförargligt leta ut några små drag här och där, som icke alls hänga ihop med det sagda. Utskottets resultat har också blivit sådant som det blivit.

Vad den andra saken angår, nämligen ämbetsmannatitlarnas konformerings, säger utskottet: »Det är föga tilltalande, att riksdagen

Ang. vissa
grundsatser
beträffande
statens tjänste-
mannakår.

(Forts.)

skulle sätta sig till att göra om en massa titlar.» Nu har utskottet icke ens läst igenom motionens kläm, ty där står det, att Kungl. Maj:t skulle göra det och icke riksdagen. Utskottet går alldeles på sidan om saken.

Den tredje punkten handlar om rätt och plikt för underordnade ämbetsmän, att intressera sig för reformering på områden, som dessas ämbetsgärning berör. Om denna sak påstår utskottet, att den redan nu tillkommer ämbetsmännen. De hava nämligen petitionsrätt hos Kungl. Maj:t. Ja, det är icke det, som motionären syftar till, utan det är att få infört i instruktionerna en uppfordran till och rätt för ämbetsmännen att göra detta.

Herr talman, jag skall icke sysselsätta mig vidare med detta. Det blir väl andra tider som få sysselsätta sig med dessa frågor och icke den nuvarande riksdagen. De komma ju i alla fall fram en gång. Det finns icke ett spår av förståelse för vad som ligger bakom motionen hos utskottet, och det är därför lönlöst att resonera om saken med utskottet, helst i den nuvarande riksdagsbrådskan. Jag vill bara erinra om, att år 1914 tillstyrkte ett enhälligt utskott ett förslag i detta syfte, och det är en av de intressantaste politiska upplevelser jag haft. Då uppträdde ledarna för de tre partierna i kammaren och gav utskottet en skarp tillrättavisning, för att utskottet företagit sig något sådant som att tro, att den högre funktionarismen genom den utbildning och de instruktioner som givas densamma skulle kunna tjäna de sociala syftena. Det föreföll partiernas högst betrodde män alldeles obegripligt, att utskottet kunde tilltro den något sådant. Detta kanske var grundat på deras egen erfarenhet om sig själva. Men efter denna bestraffning har utskottet icke vågat sig fram med samma frimodiga uppsyn som år 1914, utan nu se man endast en blank reservation av herr Helger som en liten påminnelse om den lilla värbrytning, som en gång uppträdde här helt sporadiskt, därför att ledarne ej visste om det och fick tillfälle att kväva även denna lilla revolution mot det högsta funktionaristväldet i sin linda. Denna fråga om att få en annan utbildning för ämbetsmannakåren, den ligger — ja, det är talmannen som berett mig denna överraskning, så att jag är icke alls beredd och har icke läst grundligt igenom utskottets betänkande, och då har jag rätt att knagla på det här sättet. — Det var en tid, då staten skulle sysselsätta sig med allting, bland annat då merkantilismen var ett statssystem. Då ingick i ämbetsmannauppsatserna, att ämbetsmännen skulle taga hand om allt möjligt och tänka sig in i allt möjligt. Sedan kom den ekonomiska liberalismen, som liberalismen nu själv har övergivit, och sade, att det är endast de enskilda medlemmarna i samhället, som hava intresse av att sköta sakerna. Statens ämbetsmän hava icke något eget intresse, och därför sköter staten allting på ett så ytterst dåligt sätt, och därför: ned med statens omtanke och fram med de enskildas omtanke. Följden blev, att här tillsattes en ämbetsmannakår, som icke fick någon annan utbildning, än att den kunde expediera frågorna men icke lösa dem. Detta är erkänt till och med i ett kommittébetänkande rörande regleringen av undervisningen vid universiteten uti det syfte.

som sägs i motionen, fastän där ju icke föreslogs något annat än en statsvetenskaplig examen. Det behövs, sägs det där, en helt annan fostran än den nu gives, och det är egentligen ingenting annat än detta som också motionären begär. Dessutom begär dock motionären en del praktiska saker, såsom att den lägre ämbetsmannakåren skall emanciperas och att hela den rika erfarenhet, som denna ämbetsmannakår har genom sin kontakt med livet men som de högre ämbetsmännen icke hava, därför att de få sin erfarenhet endast medelbart, skall på ett helt annat sätt fruktbargöras, än som nu sker, då de endast hava att hålla sig till att expediera, men icke kunna föreslå det ena eller det andra. Det senare hava de visserligen rätt till teoretiskt, men i verkligheten, och denna verklighet kan skapas, om man vill det.

*Ang. vissa
grundsatser
beträffande
statens tjänste-
mannakår.
(Forts.)*

I anledning av motionen år 1914 fick jag brev från lägre tjänstemän, som sade: tänk ändå om något sådant skulle kunna åstadkommas; vad mycket mera fruktbarande arbete det skulle bli inom ämbetsverken. Men som sagt, herr talman, det är ju detta tillstånd som väl kommer att skapas efter världskriget, och det är alldeles för mycket begärt kanske och ett misstag av mig att begära det under nuvarande själlösa partiledarevälde, innan vi kommit till att detta ok avkastats och det blivit en erkänd uppgift även för statsmakten att intressera sig för sådana fullständigt oundvikliga frågor.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Till avgörande förelåg nu andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande av vissa åtgärder till folkundervisningens befrämjande.

*Ang. folk-
undervisningens
befrämjande.*

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 326, hade herr *Kristensson m. fl.* hemställt, att andra kammaren måtte besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, i vad mån och på vad sätt ändringar och tillägg i gällande skolförfattningar eller åtgärder annorledes borde vidtagas för dels fullt införande av heltidsläsning, dels förhindrande av att ingen eller dålig skolgång förekomme samt av för tidig avgång från skolan och dels anställande av vederbörligt meriterade lärarekrafter å folkskolestadiet samt för riksdagen framlägga de förslag, för vars genomförande riksdagens medverkan kunde anses erforderlig.

Utskottet hemställde att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, i vad mån och på vad sätt ändringar och tillägg i gällande skolförfattningar eller åtgärder annorledes borde vidtagas för

Ang. folk-
undervisningens befrämjande.
(Forts.)

1) planmässig inskränkning i användandet av mindervärda skolformer, under strävan mot fullt införande av heltidsläsning;

2) förhindrande av att ingen eller dålig skolgång förekomme samt av för tidig avgång från skolan; och

3) utbildande av ett tillräckligt antal folkskollärare, på det att vederbörligt meriterade lärare måtte kunna anställas över allt å folkskolestadiet;

samt för riksdagen framlägga de förslag, för vilkas genomförande riksdagens medverkan vore erforderlig.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade

Herr Kristensson: Herr talman! Här har utskottet enligt mitt förmenande kommit med ett mycket underligt utlåtande. Efter att hava nästan punkt för punkt kritiserat motionen, så tillstyrker utskottet ändå klämman, då det i huvudsak gillar, vad som är framställt. Jag kan icke tolka detta utskottsutlåtande annat än som en sorts kompromiss inom utskottet. Jag kan emellertid, herr talman, icke underlåta att här verkligen ingå på en liten prövning av utskottets synpunkter, men jag lovar att försöka göra det helt kort.

Utskottet tycks alldeles hava missuppfattat min motion. Så säger utskottet i början av sitt utlåtande, att motionärerna här »framhålla vikten av en god folkundervisning uteslutande ur synpunkten av vad som gagnar den blivande kroppsarbetaren i industri och jordbruk, samt vad som från samhällets synpunkt kan krävas av denna». Ja, saken är den, att här i motionen läggas fram huvudskälen för en god folkundervisning, sedd dels ur deras intressesynpunkt, som skola få del av denna undervisning, och dels ur samhällets intressesynpunkt. Och att det icke gäller enbart industriarbetare eller jordbruksarbetare framgår alldeles tydligt av en not, som är antecknad här, där det står, att med arbetare mena motionärerna i detta sammanhang alla de som få del av denna undervisning och som sedan skola tjäna samhället på det ena eller andra sättet. Alltså är det här fråga om alla medborgare och om fullständig medborgerlig bildning.

I motsats härtill anser utskottet, att folkundervisningen bör så anordnas, att den kan bibringa grundläggande, allmänt medborgerliga kunskaper och färdigheter. Vad utskottet här sagt är ingenting annat, än vad motionärerna framhållit.

Så sägs det vidare: »De uppräknade 16 olika läroämnen, som de anse nödvändiga i folkskolan, men i detta stora antal inräknas icke ens slöjd, huslig ekonomi eller trädgårdsskötsel.» Ja, motionärerna hava sagt, att undervisningen bör gå ut på å ena sidan att meddela kunskaper och å andra sidan förvärvande av, som de kalla det, själisk arbetsteknik. Det uppräknas språkkunskap, talövning, läsning, skrivning, räkning och så står det ett »o. s. v.». Det har visst utskottets ledamöter fullständigt förbisett. I detta »o. s. v.» ingår ju alla dessa ämnen, som avse att meddela arbetsteknik. Jag kan därför icke alls förstå, varför det ärade utskottet här kommit med denna anmärkning.

Sedan har utskottet gjort ett principuttalande av sådan räckvidd, att andra kammaren näppeligen kan göra detta uttalande till sitt. Det sägs nämligen:

Ang. folkundervisningens befrämjande.

(Forts.)

»Det av motionärerna framhållna målet, att folkundervisningen skall upptaga hela barndomstiden, de börjande mognadsåren och ungdomstiden, kan väl knappast förverkligas, om motionärerna därmed mena, att skolgången skall pågå hela denna tid. Vid jämförelsen med läroverkens ungdom ha de förbisett, att läroverken, åtminstone gymnasierna, jämväl avse att grundlägga vetenskaplig bildning och tjänstemannautbildning.»

Jag kan verkligen för min del icke gå med på ett sådant uttalande, då jag hyllar programsatsen folkskolan som bottenkola, och jag vill icke heller gå med på att vi här i andra kammaren för framtiden skulle på detta sätt principiellt avstänga alla möjligheter till ytterligare ökad medborgerlig utbildning. Detta är ett framtidsmål. Det är icke vad som uttalats i motiveringen i motionen, och icke heller i klämman står det något dylikt. Där har icke yrkats annat, än vad utskottet gått med på, men då bör man icke i dessa tider komma med ett principuttalande emot det framtidsmål, som jag dock tror att vi alla äro eniga om att det förr eller senare bör uppnås.

De som läst vår motion veta, att vi från olika delar av landet införskaffat en massa s. k. stickprov angående hur undervisningen är anordnad i en del fall. Utskottet kritiserar även detta och säger: »Vad de s. k. 'stickproven' beträffar skulle det hava varit önskligt, att motionärerna styrkt sina uppgifter genom hänvisning till de källor, från vilka de äro hämtade.»

Jag förstår icke, hur ett utskott verkligen kan skriva någonting sådant. Här äro framlagda fakta från varenda kommun, som beröres. Det är icke allmänna fraser och satser, utan det är direkt påpekat, att där och där, i den och den kommunen, i den och den skolan äro förhållandena på det sättet. Och var motionärerna ha fått sina uppgifter från, om de ha fått dem från folkskoleinspektörer eller från skolrådsordförande eller från annat håll, det är någonting, som jag icke alls kan förstå bör intressera utskottet eller som det har med att göra. Utan huvudsaken är, om uppgifterna äro riktiga eller icke. Här äro angivna kommunerna och platserna, konkreta fall alltså, och då kan jag icke förstå, att den anmärkningen har något som helst berättigande.

Vidare säger utskottet, att en hel del av uppgifterna »göra intryck av att vara något färgade». Nej, de äro icke färgade i någon mån. Jag vill icke lägga fram uppgifter här i riksdagen och säga, att så och så är det i den kommunen, så är det i Leksands kommun o. s. v., och därvid lägga fram färgade exempel. Det är ju tillfälle för varenda ledamot i riksdagen att på ort och ställe inhämta, huruvida dessa exempel, som här äro framlagda, verkligen äro riktiga eller ej.

För min del får jag säga, att de så långt ifrån äro färgade, som att de kunde mångfaldigas med exempel från en massa platser, och jag hade verkligen tänkt att vid det tillfälle, då frågan skulle före

Ang. folk-
undervisnin-
gens befräm-
jande.
(Forts.)

i kammaren, till de platser, från vilka exempel här äro anförda, draga fram ytterligare ett 30-tal eller 40-tal exempel från andra kommuner i olika delar av landet för att här visa, att det ingalunda är undantagsfall, utan att det tyvärr är så, att skolväsendet på landsbygden står så lågt såväl beträffande organisationsförhållandena som skolgången, halvtidsläsning o. s. v.

Jag kan emellertid, herr talman, icke vid detta korta arbetsplenium ingå på detta. Jag vill endast ytterligare understryka, att de exempel, som äro framlagda i denna motion, ha icke mig veterligen från någon kommun bestritts och kunna icke bestridas, ty de äro riktiga. Det finns endast en enda punkt, där uppgifterna, som äro hämtade från senaste höstterminen, nu böra något modifieras, nämligen de exempel från Jönköpings län, som här äro lämnade. Där har verkligen det inträffat, att vid slutet av förra höstterminen frammet jultiden ha ytterligare ett par lärarekrafter antagits. Men det framgår för den, som läser motionen uppmärksam, att siffrorna äro hämtade ur folkskolematrikeln för år 1916, och sedan denna matrikel trycktes, har, efter vad jag inhämtat, på ett par ställen anställts ytterligare en lärarekraft.

Det är alldeles klart, att vi icke kunna få våra önsknings i motionens kläm genomförda, med mindre det vidtages en del organisatoriska förändringar. Så är det givet, att man icke kan få vederbörligen meriterade lärarekrafter på folkskolestadiet, med mindre vi utöka de anstalter, som ha att producera sådana lärarekrafter. Det är en självfallen sak, och det hör ju även till vad vi begära, nämligen en utredning, »i vad mån och på vad sätt ändringar och tillägg i gällande skolförfattningar eller åtgärder annorledes böra vidagas». Det ligger ju i detta »annorledes», att man skall vidtaga alla de åtgärder, som behövas för att kunna realisera dessa önskemål, som vi framfört.

Då nu, herr talman, utskottet sålunda, såvitt jag förstår, dels har missförstått motionen, dels i utlåtandet inlagt vissa principiella uttalanden som denna kammare år 1917 icke utan vidare bör kunna gå in på, så måste jag, herr talman, yrka avslag på utskottets motivering men bifall till utskottets kläm, vilken ju i huvudsak är ett bifall till motionen.

Herr vice talmannen D. P e r s s o n: Herr talman! För några år sedan var det en ledamot av denna kammare, och som fortfarande är ledamot av kammaren, som sade, att det finnes tre slag av lögner: uppenbara lögner, nödlögner och Sveriges officiella statistik. Det sätt, varpå den ärade motionären eller motionärerna begagnat den officiella statistiken rörande skolorna, giver ett slående bevis på att den talare, som begagnade detta uttryck, hade fullkomligt rätt.

Nu hade jag ingen aning om att denna fråga skulle förekomma till behandling i dag. Men jag fick just alldeles nyss en uppgift från Leksand, huru där är ordnat med skolförhållandena, ur vilken uppgift jag skall lämna några siffror för att visa ovederhäftigheten i de slutsatser, som motionären dragit ur den officiella statistiken beträffande skolorna därstädes.

Han har tagit fram Leksands församling som prov på, huru illa det är ställt med skolundervisningen i vårt arma land. Jag trodde nästan, att den ärade motionären snarare skulle givit oss litet beröm för huru vi ordnat skolundervisningen i Leksand. Men jag förstår så väl, att en person, bosatt i en stad där allting är koncentrerat på en punkt, har ingen aning om vad dessa långa avstånd, som förekomma på landsbygden, verkligen betyda. Jag skall upplysa den ärade motionären liksom kammaren därom, att vi ha försökt tillgodose skolundervisningen så gott det varit oss möjligt, och vi ha haft skolor, småskolor nämligen, med endast 7 lärjungar. Dessutom ha vi fortfarande småskolor med 9 till 20 lärjungar. Men det oaktat ha vi hållit oss med examinerade småskollärarinnor även i dessa små skolor, byggt skolhus o. s. v.

Sedan framhåller motionären, huru mycket halvtidsläsning som där förekommer. Ja, det är ju ledsamt, att så skall vara förhållandet i en del fall. Men av 1,306 barn, som undervisats i Leksands skoldistrikt år 1915, är det bara 51 eller 3,9 %, som icke fått mer än halvtidsläsning. Icke är väl detta något bevis på någon större efterblivenhet i det avseendet. Och jag undrar just, om det skoldistrikt, som den ärade motionären själv tillhör, skulle verka under samma ogynnsamma geografiska förhållanden som Leksands skoldistrikt, huruvida det skulle komma att ställa sig bättre där. Jag misstänker, att det skulle bli sämre. Jag vill visst icke säga, att det är bra, eller att skolundervisningen är sådan som den borde vara, men en granskning av de verkliga förhållandena skall dock giva vid handen, att Leksand icke kan framställas såsom stickprov på dålig skolundervisning. Jag förstår väl, att en stadsbo som herr Kristensson icke kan fatta det annat än som en fullständig nödfallsutväg, att man har småskollärare och småskollärarinnor, som undervisa de mindre barnen, men kammaren torde kunna finna, att nog går det för sig att undervisa barn i 6-, 7- eller 8-årsåldern med småskollärarinnor, som dock genomgått en tvåårig seminariekurs.

Under det sista år, för vilket statistik finnes, framhåller också motionären, att barnen varit borta så många dagar. Härmed förhåller det sig så i Leksands distrikt, att antalet frånvarodagar, förorsakade av brist på kläder eller skodon, naturhinder eller annat giltigt förfall utgör 2,648 eller 2,036 frånvarodagar per barn. Härtill kommer frånvaro på grund av sjukdom samt »ej giltigt förfall». Denna sistnämnda bortovaro uppgår under året i samtliga distriktets skolor till en, säger en dag.

Det kan ju icke förnekas, att icke utbildningen är sådan som den skulle vara kanske, men det visas också i de tabeller, som den ärade motionären lagt som underlag för sitt påstående, att i våra 9 folkskolor ha vi anställda icke mindre än 11 folkskollärare och 7 biträdande lärarinnor, och bland dessa våra folkskolor äro en del A-skolor. Vi ha vidare 25 småskolor med 29 lärarinnor och 7 mindre folkskolor med 9 lärarinnor. Det är således tillsammans 41 skolor med 56 lärare. Det är ju så, att man nödgats inrätta s. k. mindre folkskolor på grund av de långa avstånden. Men då ha vi också för-

Ang. folk-
undervisnin-
gens befräm-
jande.
(Forts)

sökt att förse dessa folkskolor med lärarkrafter, och vi övergå undan för undan till det systemet, att vi antaga folkskollärare för undervisningen även i dessa mindre folkskolor.

Om således herr Kristensson ville vara snäll och studera statistiken litet närmare, så tror jag, att han skulle komma till ett något mera gynnsamt resultat, än vad han i detta fall har gjort.

Jag har ansett mig skyldig att söka försvara den församling, vilken jag tillhör och där vi verkligen ha strävat för att, såvitt det varit oss möjligt, driva skolan framåt och ägnat särskild uppmärksamhet åt våra skolor och skolhusbyggnader. Det är ju klart, att man icke kunnat uppnå någon fulländning ännu, men i alla fall tror jag icke, att det är lämpligt att uppmuntra på det sättet, som den ärade motionären söker göra, genom att framställa det så, som om vi skulle vara likgiltiga för skolundervisningen i denna församling, där vi dock gjort så pass mycket. För närvarande ha vi t. ex. i den by jag tillhör under uppförande en skolhusbyggnad, som kommer att kosta oss minst 65,000 kronor, och vi ha flera dyrbara skolhus uppförda, såsom herrarna kunna förstå, då vi ha ett så stort antal folkskolor och småskolor.

Jag har velat säga detta för att i någon mån förtaga intrycket av det obehagliga resultat, vartill herr Kristensson kommit genom det sätt, varpå han ansett sig böra använda statistiken på detta område.

Som flera talare anmält sig för yttrandes avgivande och tiden icke medgav debattens fortsättande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av ifrågasvarande utlåtande till morgondagens plenum kl. 11 f. m.

§ 10.

Herr *Edbom* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 338, angående pensioner till vissa vid statens järnvägsbyggnader anställda eller förut anställda förmän och arbetare m. m.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 479, blev på begäran bordlagd.

§ 11.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av gemensam tvättnrättning för Norra skånska infanteriregementet och Vendes artilleriregemente;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag

till svenska Röda korset för bestridande av utgifter för dess hjälpkommittés byrå i Stockholm;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utförande av reparationsarbeten å strandskoningen utmed Ångermanälvens strand vid Norrlands trängkärs kasernetablissemang i Sollefteå;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda avlöningsförmåner för den vid marinens flygväsende tjänstgörande personalen;

nr 150, i anledning av väckt motion om viss ändring i villkoren för statsbidrag till folkskollärares avlöning; och

nr 151, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser angående statsbidrag till fortsättningskola; samt från bankoutskottet:

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete åt lärlingen vid Alnarps lantbruksskola F. W. Hult; och

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt förre kronojägaren A. J. Johansson.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag dels till ändrad lydelse av §§ 49 och 53 regeringsformen samt § 2, § 37 mom. 1, § 42, § 43 mom. 2, § 54, § 55 och § 58 riksdagsordningen, dels ock till lag angående ändrad lydelse av 5 § i stadgan den 26 maj 1909 om val till riksdagens utskott, ävensom av i ämnet väckta motioner;

lagutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen;

nr 48, i anledning av väckt motion om ändring i 103 § sjölagen;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försäkringsrörelse ävensom en i ämnet väckt motion; och

nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadga angående hotell- och pensionatrörelse, dels ock en i anledning därav väckt motion; samt

andra kamarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa åtgärder för tillgodoseende av befolkningens behov av livsförnödenheter.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att ledamoten av riksdagens andra kammare herr Z. Höglund, som lider av strupkatarr, är oförmögen att tillsvidare deltaga i riksdagsarbetet, intygas härmed.

Stockholm den 11 maj 1917.

E. F. Hellberg,
leg. läkare.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Olsson</i> i See	under 5 dagar fr. o. m. den 14 maj,			
» <i>Åkerlund</i>	» 4 »	»	» 12 »	
» <i>Jonsson</i> i Hökhult	» 6 »	»	» 14 »	
» <i>Bolander</i>	» 4 »	»	» 12 »	
» <i>Edén</i>	» 2 »	»	» 12 »	
» <i>Andersson</i> i Gävle	» 2 »	»	» 13 »	och
» <i>Törnkvist</i>	» 9 »	»	» 12 »	

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,1 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 12 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 143, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillägg till 9 och 10 §§ samt om ändrad lydelse av 14 § 2 mom., 15 § 2 mom. och 16 § 6 mom. i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin.

§ 2.

Föredrogs var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till lagutskottet propositionen, nr 359, med förslag till lag om inskränkande eller nedläggande av skogsarbete eller industriell drift under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 357, om vissa förändringar beträffande tvångsarbetsanstalterna; och

nr 360, angående anslag till arbetslöshetens bekämpande.

§ 3.

Herr *Edboms m. fl.* på kammarens bord liggande motion, nr 479, som nu föredrogs, remitterades till bankoutskottet.

§ 4.

Vidare föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, lagutskottets utlåtanden nr 47—50 och andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 15.

§ 5.

Herr talmannen anmälde till fortsatt behandling andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande av

Ang. folkundervisningens befrämjande.

Ang. folk-
undervisningens befräm-
jande.

(Forts.)

vissa åtgärder till folkundervisningens befrämjande; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr Rydholm, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Man hade måhända kunnat vänta, att motionären skulle ha varit nöjd, när han på sätt som skett fått sin förevarande motion tillstyrkt av utskottet. Visserligen ha vi icke tillstyrkt hans kläm alldeles obeskuren, utan vi ha föreslagit något, som vi anse kan vara genomförbart och rimligt i detta avseende. Men i det stora hela går ju utskottets hemställan ut på ett bifall till motionens kläm. Motionären har ju också i går förklarat, att han är nöjd med utskottets utlåtande, vad dess hemställan beträffar, medan han däremot yrkade avslag å motiveringen.

Vad denna utskottets motivering beträffar, gjorde motionären först den anmärkningen, att den tydligen är resultatet av en kompromiss. Jag skall emellertid be att få upplysa motionären om, att så icke är förhållandet, utan utskottet har varit alldeles enigt i fråga om motiveringen.

Vidare sade motionären, att utskottet icke hade förstätt honom. Ja, vi hörde ju av en talare, när det var fråga om en föregående motion, att det första tillfälliga utskottet icke hade förstätt honom heller. Det tycks således vara skralt beställt med förståndet i första tillfälliga utskottet. Men man kan ju icke begära så mycket av ett utskott, som blott är ett tillfälligt utskott. Det finnes dock en metod att råda bot på denna skröplighet, och det är, att herrar motionärer ta sig före att skriva sina motioner så, att vanliga enkla människor kunna begripa vad de mena.

Motionären gjorde i första rummet den anmärkningen, att vi i motiveringen hade alldeles obefogat klandrat honom, därför att han velat göra folkskolan till en skola uteslutande för arbetarna, under det att utskottet för sin del anser, att det bör vara en allmän skola för alla svenska medborgare, vare sig de bliva arbetare eller icke. Motionären sade nu, att även han menar, att folkskolan skall vara en skola för alla svenska medborgare. Men då kan man fråga, varför motionären icke begagnar ordet »medborgare» utan i stället uttrycket »de blivande arbetarna». Nu vet ju var och en, att numera har sedan många år ordet »arbetare» blivit en term, som alltid betyder en person, som mot betalning verkställer arbete för en annans räkning. En sådan betydelse har nog ordet »arbetare» även här, och motsatsen till arbetare är också »arbetsgivare». På detta sätt ser också motionären saken. Han talar ju om »arbetare» i motsats till »arbetsgivare». Han säger, att arbetarens förmåga att tillvarataga sina intressen gentemot kamraterna och *arbetsgivarna*, är beroende på hans skolunderbyggnad. Nu har motionären visserligen tillfogat en not, däri han säger, att med arbetare förstås icke blott industriarbetaren utan även de, som äro sysselsatta med jordbruk eller i övriga näringsgrenar och liknande yrken. Ja, det finnes förvisso arbetare även på landet. Där finnas drängar, statare och pigor, och dessa äro ju i alla fall arbetare.

När nu motionen i sin helhet sysselsätter sig egentligen med skolväsendet på landsbygden, är det icke att förglömma, att av de barn, som gå i folkskolan på landet blir den största delen sedan hemmansägare eller yrkesidkare, och flickorna bli dessas hustrur; de bli således i ofantligt många fall just arbetsgivare. Folkskolorna utbilda alltså på landet mera än i städerna arbetsgivare. Men då är det litet konstigt att skriva på detta sätt, att folkskolan skall utbilda arbetare för att taga upp kampen med deras arbetsgivare. Man får, när man läser detta första stycke, alldeles bestämt ett intryck av, att det mer eller mindre medvetet föresvävat motionären, att man skall göra folkskolan till en vapensmedja till tjänst åt klasskampen. Men detta har utskottet velat reagera emot, ty därtill får icke folkskolan förnedras.

En annan anmärkning, som motionären gjorde emot motiveringen, är, att utskottet klandrat, att han i sin uppräknings av läroämnena i folkskolan hoppat över sådana ämnen, som redan nu finnas här, t. ex. slöjd, trädgårdsskötsel och huslig ekonomi. Därpå svarar nu motionären, att dessa ämnen skola vara innefattade i detta »o. s. v.», som står längst ned på andra sidan. Men det kunde aldrig falla oss in inom utskottet, att dessa ämnen verkligen avsågs med detta o. s. v., som förekommer i ett stycke, som har till rubrik: »Förvärvande av själisk arbetsteknik.» Slöjd, matlagning och trädgårdsskötsel trodde vi verkligen hörde till kroppens arbetsteknik och icke till själens, och vi tänkte därför icke på att i detta ord »o. s. v.» inlägga vad motionären nu här sagt, att det avser. Men är det så, att detta »o. s. v.» betyder slöjd — »s» kan ju betyda slöjd — och för övrigt sådana praktiska yrken, som vi i städerna, jag tänker härvid särskilt på Göteborg, lägga mycken vikt på vid folkskoleundervisningen, då äro vi nöjda; då blir det ju rätt. Men det skulle motionären verkligen ha tydligt sagt ifrån i motionen. Dessa ämnen äro synnerligen viktiga, och en hel del av dem, som han här räknat upp, äro icke på långt när så viktiga. Jag anser för min del åtminstone, att det för våra unga flickor är mycket viktigare att kunna laga mat än att vara hemma i stjärnorna eller känna till metaller och sådant.

Vidare anmärkte motionären emot, att vi sagt, att en del av hans stickprov förefalla att vara något färgade. Därpå svarar han, att de äro icke färglagda, utan det är rena rama sanningen, som han där meddelat. När man emellertid säger, att en framställning är färglagd, menas icke därmed, att den är sanningslös, utan man menar, att framställningen i fråga är gjord så, att den föreställning man får, när man läser densamma, blir antingen skarpare eller svagare, än vad själva faktum egentligen skulle ge intryck av, om man personligen toge del av detsamma. Det finnes en hel del saker i dessa stickprov, som jag för min del tycker äro litet grand färglagda. Vi ha t. ex. å sid. 12 i motionen en beskrivning på en skola i Rismåla, där det säges, att »lekplanen tillika är kreatursbacke för husvärdin, som — eller åtminstone för något år sedan — var kreaturshandlare, med den påföljd att både lärarinna och barn

Ang. folk-
undervisningens
befrämjande.
(Forts.)

Ang. folk-
undervisnin-
gens befräm-
jande.
(Forts.)

ibland jagades huvudstupa bort av arga tjuren.» Man får där en känsla av, att det måtte vara ett rysansvärt liv utanför denna skola; där måste barn och lärarinna springa för bara livet, och tjuren och korna springa efter. Men så kan väl icke vara förhållandet. Vi skola tänka oss en sådan skola i en lantlig bygd. Där äro ju barnen från spädaste barndomen vana vid att förtroligt och kamratligt umgås med ladugårdens invånare, och de äro icke alls rädda för vare sig kor eller tjur. Nu har jag visserligen sett skolmamseller springa t. o. m. för beskedliga kor och icke blott för en tjur, men jag tror icke, att barnen i en folkskola på landet äro så förskräckligt rädda, om det skulle vara en ko eller en kalv i närheten. Härtill kommer, att man får en föreställning om, att det i detta fall skulle vara en backe utanför skolan, där en massa med kor och tjurar finnes. Men naturligtvis är det inte riktigt så, som av denna beskrivning framgår. Korna och kalvarna måste väl vara ute på bete och stå väl icke hela dagen på backen utanför skolan för att förarga lärarinnan och barnen, eller också äro de inne i ladugården eller i sina stall.

Alltnog, jag tycker att motionärens framställning i denna del är litet färglagd. Det ger verkligen intryck av något hemskt för oss, som sitta här riksdagen och läsa detta. Likaledes tycker jag, att nästa stycke är litet färglagt. Där talas om skolorna i Agebo och Ruskemåla, och där heter det: »den senare har skolsalen en trappa upp och trappan är så kränglig och brant, att barnen allt som oftast rulla ned för den». Nu vet jag icke vad »kränglig» är, det uttrycket har jag aldrig sett eller hört förr, men det måtte vara något hemskt. Det värsta är, att barnen rulla utför trappan. Självt bor jag i ett nytt hus med en bred och bekväm trappa, men det har åtskilliga gånger hänt, att både mina och andras barn rullat utför denna trappa. Icke bevisar detta att trappan är så förskräckligt farlig. Kanske är icke heller trappan i Ruskemåla. Jag tycker, som sagt, att motionären här lagt litet färg på sin framställning angående denna sak.

Motionärens huvudanmärkning emot utskottets motivering är emellertid den, att utskottet gjort ett principuttalande, ifrån vilket andra kammaren nu, enligt motionärens förmenande, bör taga de bestämdaste avstånd. Detta principuttalande skulle finnas å sid. 5 i utskottets utlåtande. Utskottet har där vänt sig emot motionärens plan att göra folkskoleundervisningen så väldig, att den skulle räcka ända upp till bortåt 20-årsåldern. Såsom vi finna av motionen, få 93 procent av alla barn gå blott i folkskola, medan 7 procent få en så utsträckt undervisning att de kunna taga studenten. I detta avseende har emellertid utskottet sagt, att de allmänna läroverken och i synnerhet gymnasierna ha en viss säruppgift. Dessa ha icke blott till uppgift att utbilda medborgare i allmänhet, utan de ha den säruppgiften att utbilda blivande vetenskapsmän samt ämbets- och tjänstemän. Nu tycker emellertid motionären, att det är farligt att tala på det sätt, som utskottet här gjort, alldenstund andra kammaren mer än en gång har förklarat, att den vill ha folkskolan till

Ang. folkundervisningens befrämjande.
(Forts.)

bottenskola. Jag har för min del mycket sympatier för denna tanke om folkskolan såsom bottenskola, men jag måtte alldeles ha missförstått hela saken. Jag hade trott, att det betydde, att när man gått igenom folkskolan 6 eller 7 år, skulle man därifrån omedelbart utan varje examen kunna gå över till en högre läroanstalt, ett läroverk eller en specialskola eller vad det nu må vara. Men det ser ut, som om motionären menade, att folkskolan icke alls skulle sluta vid ett dylikt stadium, utan att den skulle fortsätta och hålla på än längre. Ja, menar motionären verkligen, att folkskoletvånget icke skall sluta på det stadium, när barnen äro 13 å 14 år, utan fortsätta, så att t. ex. alla svenska gossar skola tvingas med våld att gå i skolan till dess de äro stora vuxna karlar med skägg, då får jag säga, att utskottet icke håller på folkskolan såsom bottenskola i den meningen, utan skall man ha folkskolan till bottenskola, då måste den dock fortfara att vara folkskola, d. v. s. det måste finnas ett stadium, där man skär av skolgången, där kurserna äro genomgångna och man har avslutning, där alltså de allra flesta svenska undersåtar sluta sin skolundervisning och anses vara fullärda. Om man skall gå i skolan och läsa astronomi, geologi, biologi, fysik och kemi till dess man blir en 18, 19 år, vad duger man sedan till? Vi äro händelsevis sådana jordevarelser, att vi verkligen behöva folk, som arbeta, och speciellt vad landet beträffar behöver man folk, som arbetar med jorden. Det är nog på det sättet, som utskottet sagt, att de allra flesta tvingas att gå ut i förvärvsarbete, när de komma till en ålder av 14 å 15 år, om de sedan verkligen skola duga till arbete. Ty, mina herrar, det förhåller sig nog så, att det är nödvändigt, att det finnes många armar, som arbeta och som tidigt lära sig och öva upp sig i arbete, så att de verkligen kunna utföra sådant, ty eljest få varken herrar folkskollärare eller riksdagsmän något att äta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets såväl motivering som kläm.

Vidare anförde

Herr Bäckström: Herr talman, mina herrar! Då jag ju har erfarenhet från en trettioårig verksamhet såsom lärare vid landsfolkskolor i de trakter, som ligga nära dem, beträffande vilka motionärerna här anfört en del stickprov ur skolstatistiken för Norrland, anser jag det vara min plikt att göra några erinringar med anledning av det föreliggande utlåtandet, särskilt som jag under den tjänstetid, jag har bakom mig, varit i tillfälle att tillämpa snart sagt alla skoltyper, som de under min tjänstetid gällande normalplanerna för folkskolan haft att bjuda på.

Jag anser för min del, att motionärerna äro tack värda, för att de upptagit denna fråga. Den är sannerligen viktig, men dessvärre alltför litet beaktad. I stort sett har jag även nöjet att kunna förklara min anslutning till vad utskottets utlåtande innehåller. De detaljer, i fråga om vilka motionärerna och utskottet icke äro fullt

Ang. folk-
undervisnin-
gens befräm-
jande.

(Forts.)

eniga, anser jag verkligen mindre viktiga, och vi böra icke uppriva alltför stor strid i de saker, som det där gäller.

Det väsentligaste i det, som här skulle utgöra skillnaden mellan motionärerna och utskottet, skulle vara det principuttalande, som herr Kristensson funnit å sid. 5 i utskottsutlåtandet. Han anser nämligen, att detta uttalande skulle vara riktat emot principen om folkskolan såsom bottenkola. Ja, vore så förhållandet, skulle jag naturligtvis ha måst uttala min bestämda gensaga däremot, ty den principen måste varje sann folkupplysningsvän strängt hålla på. Men såsom vi nyss hörde, har ju utskottsledamoten herr Rydholm, såvitt jag förstod honom rätt, förklarat, att även han är anhängare av principen om folkskolan som bottenkola. Och när vi se vad utskottet här föreslagit, nämligen att till den nu gällande folkskoletiden skulle komma ett sjunde skolår plus den påbyggnad, som ligger i det under Kungl. Maj:ts prövning varande förslaget om fortsättningsskolor, så tror jag, att vi, då det gäller samtliga rikets folkskolor, få vara synnerligen tacksamma, om vi kunna komma därhän. Jag måste uttala den livliga förhoppningen, att denna kammare liksom också medkammaren nu må besluta i den riktning, som utskottet här har föreslagit, så att man verkligen visar sig i handling godkänna den sats, som uttalas här i utlåtandet. Rättvisan mot barnen kräver, att de icke bliva sämre ställda med hänsyn till sin skolundervisning, därför att de äro fattiga eller blivit födda i avlägset liggande bygder; barnens rätt till undervisning måste under alla förhållanden på allt sätt värnas.

Denna sats kan nog, säger måhända någon, vara vacker, men den är omöjlig att förverkliga. Ja, det må så vara, att detta erbjuder svårigheter och att det också kräver stora uppoffringar, men svårigheter äro ju till för att övervinnas, och på detta område böra alla goda krafter enas för att verkligen komma till ett resultat, som vore vårt land till heder och framtida lycka. Det är ju så, att ungdomen är framtiden och folkskolungdomen utgör ju icke mindre än 93 procent av all landets ungdom. Jämför man nu vad dessa 93 procent få och vad de övriga 7 procenten, de ekonomiskt välsituerades barn, erhålla, så visar det sig i stort, att i detta avseende just icke tillämpas någon jämlikhetsprincip. Även om man, såsom utskottet mycket riktigt påpekar, icke får taga motionärernas stickprov såsom någon trogen bild av folkskoleväsendet i det hela, kan ändå den, som känner till förhållandena, ej frångå, att det än i dag tolereras ofantligt mycket på folkundervisningens område, som är beklagligt och kränkande för dessa tider. Rättelse härutinnan måste vinnas, och detta ju förr dess hellre.

Nu har utskottet i första punkten av sitt slutyrkande föreslagit åtgärder för en planmässig inskränkning i användandet av mindervärda skolformer, under strävan mot fullt införande av heltidsläsning. Den normala skoltiden för landsbygdens barn är för närvarande i bästa fall 6 år med en lästid av 34 1/2 veckor årligen, och då denna skoltid infaller från sjunde till trettonde året, är den sannerligen nog så knapp för inhämtande av den för varje person behöfliga

bildningen i dessa dagar, och det är därför att hoppas, såsom jag redan sagt, att det förslag, som nu ligger under Kungl. Maj:ts prövning beträffande fortsättningskolor, också kommer att giva en högst betydlig utökning i den tid och de möjligheter, som nu folkets barn måste undvara i och för sin utbildning. Sammantaller man nu dessa fakta och dessa önskemål med det sorgliga förhållandet, att inemot 40 procent av alla landets skolpliktiga barn eller cirka 267,000 i stället för att sysselsättas under en lästid av inemot 200 läsdagar om året, måste nöja sig med ungefär 80 skoldagar, och då är ändå vad som avgår för skolförsummelse lågt beräknat — detta avdrag kan på sina håll vara till och med så stort, att den verkliga lästiden endast blir 50 skoldagar per år — så blir ställningen verkligen bekymmersam i bygder, där befolkningen är glest spridd över ofantliga vidder, som merendels är fallet uti de av motionärerna i deras stickprov berörda norrlandskommunerna och där den kommunala skattskyldigheten är orimligt betungande och möjligheten att få lärarkrafter ytterligt minimal för närvarande. Man får icke döma så hårt i sådana fall.

Men det är dessvärre icke de fattigaste och mest missgynnade församlingarna, som ensamma skylta med undermåliga skolformer. Namn härvidlag äro förhatliga, och därför vill jag här icke nämna några sådana. Till vad motionärerna i sina exempel anført vill jag här blott erinra om ett par fall, som finnas återgivna i folkskolinspektörernas sista tillgängliga officiella berättelser, och av dem framgår sannerligen, att Norrlandskommunerna alls icke stå såsom de mest efterblivna i detta avseende. Det heter sålunda här i en folkskolinspektörs utlåtande — jag vill icke ens nämna det stift, som det här gäller — bland annat följande: »Vanligen har omkring hälften av barnen, icke så sällan tre fjärdedelar och därutöver, varit frånvarande från skolan utan giltigt förfall, och sådana fall förekomma mycket ofta, då antalet försummade dagar av detta slag för ett barn stiger till 40 å 50 under ett läsår, ibland ända till 100, 150 och ännu mera.» Och inspektören meddelar, hurusom vederbörande föräldrar riktade ytterst energiska protester, delvis i form av skolstrejk, mot att en skola övergick från halvtids- till heltidsläsning. Huvudmotivet var »föräldrarnas önskan att ha barnen till hjälp i arbetet». En annan inspektör skriver angående en annan skola, att där hade »föräldrarna varit vana att varannan dag sända barnen i arbete vid en närbelägen herrgård. Då heltidsläsningen enligt skolrådets beslut skulle taga sin början, vägrade de och läto barnen gå till herrgården varannan dag som förut. Vid en undersökning visade det sig, att de härvid blivit påverkade av någon, som intalat dem, att de icke behövd bry sig om skolrådets beslut.»

Vi böra, såsom utskottet säger snart komma därefter, att halvtidsläsning tolereras endast i de fall, då folkskolöverstyrelsen på giltiga skäl godkänner densamma såsom övergångsform, till dess behovet av lärarkrafter fyllts och de ekonomiska och lokala hindren för heltidsläsning undanröjts. Och detsamma bör gälla den ännu rätt ofta i okränkadt mål och i alltför stor utsträckning förekommande

Ang. folk-
undervisningens
befrämjande.
(Forts.)

Ang. folk-
undervisnin-
gens befräm-
jande.

(Forts.)

mindre folkskolan. Men statens ingripande för den kommunala skattebördans utjämning är av den största vikt för rättelses vinnande just på detta område.

Det är således mycket som brister i den punkt i utskottets slutyrkande, som jag nu berört. Men det är icke bättre, när det gäller punkt 2), som handlar om åtgärder till förhindrande av, att ingen eller dålig skolgång förekommer samt av för tidig avgång från skolan.

Ingen lär väl försöka förneka riktigheten av motionärernas och utskottets påstående, att skolgången mångenstädes är ojämn, ja, man kan drista säga så dålig, att statsmakternas ytterligare ingripande härvidlag verkligen är av behovet påkallat. Då det allmänna gör så stora uppföringar för folkskolundervisningsväsendet, bör det icke tåla, att skolan blir försummad och försummad för utnyttjande av barnen såsom billigaste arbetskraft. Att barnen i folkskoleåldern och särskilt under ferierna hållas till ett efter deras utveckling och krafter lämpligt arbete är enbart till deras nytta och som sig bör, såsom också herr Rydholm nyss så sant uttalade, och härför lämpa sig också särskilt hjälpsysslorna i bonde- och småbrukarhemmen och jordbruket därstädes. Men att använda andras barn i arbete, så att dessa försumma sin skolgång, borde, såsom utskottet säger, vara förbjudet, på samma sätt som det finnes ett motsvarande förbud i fråga om industriellt arbete. Man klagat icke sällan över flykten från landet, ifrån jordbruket in till städerna och industriorterna, och man skyller därvid på, att folkskolebarnen genom en för lång skoltid fått motvilja för eller vant sig av med kroppsarbete. Men jag undrar, om man på detta håll tillbörligt beaktat en viktig orsak till det påtalade missförhållandet, och det är att barnen hållas stundom för tidigt till ett allt för strängt och enformigt arbete, som verkar såväl fysiskt som psykiskt pressande på dem och kanske skapar ovilja, ja, kanske hat till jordbruksarbetet. Här gäller det ena göra och det andra icke låta.

Folkskoleinspektionens nyligen avgivna yttrande över lantbruksstyrelsens förslag till inknappning av skoltiden för barnens användande i jordbruksarbete innehåller tänkvärda uttalanden här- om. Och de sista officiella inspektörsberättelserna ha åtskilligt att förmäla, som icke alls är uppmuntrande för oss. Där visas också, att det icke är de fattiga, icke norrlandsdistrikten, som särskilt utmärka sig för en sämre skolgång, utan det är dess värre ofta de burgnare trakterna, som gå i spetsen. Jag vill anföra, vad en inspektör säger — jag skall icke nämna vare sig stift eller kontrakt — han säger: »Särskilt i sådana skoldistrikt, där stora gårdar med många statare finnas, tagas barnen, i synnerhet vissa tider om året, hemma dels av föräldrarna, dels av vederbörande husbonde eller förvaltare för att »hjälpa till». Sålunda kan man vissa tider i skolans dagbok finna flera veckors frånvaro för ett och annat barn för vallning, upptagning av rotfrukter eller dylikt.» Han säger om en annan skola: »Det är särskilt statarefamiljer och i ett och annat

fall även deras arbetsgivare, som på denna punkt gjort sig skyldiga till mycken försummelse och likgiltighet, för att icke säga treska eller trots.» Annu ett prov. En inspektör säger, att han »kommit till den övertygelsen, att verklig fattigdom, långt mindre än förut antagits, vore skulden till den ojämna skolgången under sommarterminen. Det visade sig nämligen ganska ofta, att barnen från hem i mycket goda omständigheter vore frånvarande under sommar-
 aren. Och i flera fall kom det i dagen att orsaken till barnens arbetsanställning icke just var bristen på arbetsfolk, utan fastmera utsikten till den billigare arbetskraft, som barnen erbjödo. Det var den gamla kända historien om barnarbetets begärlighet å arbetsmarknaden.»

*Ang. folk-
 undervisningens befräm-
 jande.
 (Forts.)*

Där föräldrarnas fattigdom är orsak till skolförsummelsen, bör naturligtvis det allmänna träda emellan. Och där treska annars förekommer, bör gällande författning tillämpas och i vissa delar skärpas. Jag kan nämligen icke såsom utskottet anse, att folkskolestadgans § 51 är nog effektiv för tryggande av en ordentlig skolgång. Jag stöder mig i detta fall icke blott på egen erfarenhet utan på folkskoleinspektörernas uttalanden. Från Lunds stift meddelar en inspektör: »Skolrådet står fortfarande maktlöst gent emot de många treskande föräldrarna, av vilka flera på grund av fattigdom behöva de äldre barnen till arbete i hemmen. Socknens fjärdingsman, som av skolrådet anmodats att hämta till skolan förfallolöst uteblivna barn, har intet kunnat uträtta på grund av motståndet från föräldrarnas sida.» En annan inspektör — jag dristar nämna stiftet även här — från Uppsala stift, säger: »Gott vore om skolråden vid beivrande av skolförsummelse hade någon annan och bättre hjälp att lita till än folkskolestadgans § 51. När nämligen en fattig familj skulle träffas av där anbefallda åtgärder, går straffet ut icke så mycket över familjen själv, som icke kan betala sitt barns underhåll hos andra personer, utan det blir kommunen, som straffas för enskildas treska, och det anse kommunens representanter i skolråden på goda skäl som en orättvisa. Lagstiftningen är på detta område absolut otillfredsställande och behöfde snarligen kompletteras.» Och en inspektör från Västerås stift säger, att proceduren med § 51 är »alltför långvarig och besvärlig». En inspektör i Luleå stift nämner ett fall, då icke ens en länsman i uniformsmössa fått någon bukt med treskande föräldrar, och han säger: »Det är en ren nödvändighet, att vi få en bättre lagparagraf mot treskande föräldrar än den nuvarande § 51.»

Sådana uttalanden från sakkunnigt håll äro starka skäl för att utskottets uppfattning om 51 §:s tillräcklighet enligt dess nuvarande formulering icke kan anses fullt riktig. Av vad jag nu sagt framgår, att det är nödvändigt, att denna bestämmelse skärpes.

Så ha vi slutligen punkt 3) i utskottets förslag, som avser »utbildande av ett tillräckligt antal folkskollärare, på det att vederbörligt meriterade lärare må kunna anställas överallt å folkskolestadjet». Ja, här har staten ett drygt arbete för sig. Utan vidare utökning av folkskollärarejänsterna i landet beräknas det saknas över

Ang. folk-
undervisnin-
gens befräm-
jande.
(Forts.)

1,000 lärarekrafter till platsernas besättning, om heltidsläsning skulle införas. Vad hjälper då, om också kommunerna äro villiga att inrätta nya folkskolor, där så är erforderligt? I den församling jag tillhör ha vi 11 folkskolor, men blott 2 examinerade och en dispenserad lärare, övriga ha småskollärarekompetens. Och likadant är förhållandet i ett stort antal församlingar i Västerbottens län, ej minst i de trakter, som omnämnas för sina dåliga skolförhållanden uti motionärernas stickprov. Folkupplysningens vänner se med verklig oro framtiden an. Genom den länge motsedda löneregleringen måste man söka dra folk till lärarebanan och genom seminariernas utvidgning bereda möjlighet till utexaminerande av ett större antal lärare. Då genom riksdagens beslut i fjol Luleåseminariet utvidgades till dubbelseminarium, yttrade dåvarande ecklesiastikministern enskilt till mig, att detta med så att säga matematisk följdriktighet måste medföra, att liknande utvidgning skulle ske med Umeå seminarium. Och detta är högeligen påkallat. I år har dock intet åtgjorts. Jag dristar i detta sammanhang till nuvarande ecklesiastikministern ställa en vördsam vädjan att beakta detta speciella krav för övre Norrland och i övrigt vad motionärerna och utskottet framhållit i ärendet.

Helst hade jag velat hava en annan formulering av vissa punkter i utskottets utlåtande, men då jag icke vill skada saken genom den splittring, ett ändringsförslag kunde innebära, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets yrkande.

Herr Nilsson i Tånga. Herr talman! Såsom medmotiö när skall jag be att få yttra några ord i frågan.

När jag läste detta utskottets utlåtande, fick jag samma intryck som herr Kristensson gav uttryck åt i går i sitt anförande. Det ligger onekligen något, om jag så får uttrycka mig, fränt och obehagligt över utskottets uttalanden, men det är icke bara tonen i utlåtandet, utan själva motiveringen är i mitt tycke högst konstbesynnerlig. Vad utskottet bestrider i det ena stycket, tar det resolut tillbaka i det andra. Jag skall anföra några prov. Så säger exempelvis utskottet på sidan 7, där det talas om svårigheterna för genomförande av heltidsläsning: »En annan svårighet, som utskottet år 1914 påpekade, kommer av de på många orter långa skolvägarna, som, därest heltidsläsning skulle införas, måste föranleda byggande av nya skolhus, vilket på många ställen skulle alltför kännbart drabba de redan förut hårt skattetyngda kommunerna. Lika litet som motionärerna beaktat dessa svårigheter, lika litet hava de anvisat några medel till deras avhjälpande.» Men där tyckes utskottet ha glömt vad det nyss har sagt, ty förut har utskottet citerat sig självt från 1914 och där säger utskottet: »I sådana trakter av landet, där barnen hava lång väg till skolan eller möjligheten för dem att komma till skolan är förenad med avsevärda svårigheter av andra skäl, borde barnens skolgång underlättas t. ex. på sådant sätt, att de genom det allmännas försorg inackorderades i närheten av skolan. I hög grad önskligt vore också, att barn, som måste intaga

sina måltider i skolan, finge möjlighet att där erhålla ett mål lagad varm mat, de fattiga gratis.» Därefter fortsätter utskottet med kursiv stil:

»Rättvisa mot barnen kräver, att de icke bliva sämre ställda med hänsyn till sin skolundervisning, därför att de äro fattiga eller blivit födda i avlägsna bygder: barnens rätt till undervisning måste på allt sätt värnas.»

De svårigheter som heltidsläsningens genomförande har med sig och som »måste föranleda byggande av nya skolhus, vilket på många ställen skulle allt för kännbart drabba de redan förut hårt skatte-tyngda kommunerna» är det längre fram i motiveringen inte så farligt med. Där säger man på sidan 8: »Den ifrågasatta skatteutjämningen för kommuner skulle säkerligen i avsevärd grad komma att undanröja den svårigheten.» Och sedan drar utskottet en hel del strån till stacken för att visa att det är visst icke de hårt skatte-tyngda kommunerna, som ha de sämsta skolorna, eller de mest bärkraftiga kommunerna, som ha de bästa, utan det förhåller sig tvärtom. Utskottet säger: »Kommunernas uppoffring för sitt skolväsende står visst icke överallt i riktigt förhållande till deras ekonomiska bärkraft.» Vad är det nu för reda i ett sådant resonemang fram och tillbaka, icke är det logik i ett sådant skrivsätt, det får jag säga.

Nu säger visserligen herr Rydholm, då han polemiserar mot herr Kristensson, som har sagt, att utskottets utlåtande gav intryck av att vara en kompromiss, att det är det icke. Men det intrycket fick jag också, att utlåtandet var ett kompromissutlåtande. Det bestrider mellertid herr Rydholm, som säger, att det är ett uttryck för en allt för stor enighet. Men det tycker jag icke förbättrar saken, att utskottet varit enigt. Hade det varit en kompromiss, hade det legat något försonande skimmer över det hela.

Man skulle kunna gå igenom hela utskottets utlåtande och påvisa, att det vimlar av inkonsekvenser. Nu sade herr Rydholm, att man endast sagt, att de s. k. stickproven voro färgade. Men man har sagt åtskilligt mera, på sidan 6 exempelvis, att motionärerna icke styrkt sina uppgifter. Därmed vill man väl indirekt säga, att när vi icke styrkt uppgifterna, äro de åtminstone tvivelaktiga, men det hindrar icke utskottet att säga i nästa stycke: »det är högeligen beklagligt, att sådana skolförhållanden, som av dessa 'stickprov' visas, kunna någonstades existera, samt att det är högst nödvändigt, att rättelser vinnas snarast möjligt.» Är det någon logik i ett sådant skrivsätt?

Jag skall emellertid icke trötta kammaren med flera prov. Det finnes verkligen ett överflöd i detta utskottsutlåtande på sådana inkonsekvenser. Jag tycker, att utskottet skulle vara mest belåtet med att få bort motiveringen, ett yrkande, som framställts av herr Kristensson, nämligen bifall till klämman med ogillande av motiveringen.

Jag ber i alla händelser, herr talman, att få yrka bifall till herr Kristenssons yrkande.

Ang. folk-
undervisningens befräm-
jande.
(Forts.)

Ang. folk-
undervisnin-
gens befräm-
jande.
(Forts.)

Herr Kristensson: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke mycket ingå på det enligt mitt tycke rent skolastiska resonemang, som en ärad utskottsrepresentant nyss fört. Han beskyllde mig emellertid för att ha färglagt en del av de exempel, som framkommit i den föreliggande motionen. Men jag kunde då icke värja mig för att jag fick det intrycket, att min förmåga i den vägen är ett intet mot den ärade talarens, vilken var så stor, att under det han höll på med att tala om en kreaturshandlare började han att tala om en tjur, och så var det en massa kor som förvandlades till tjurar under det talaren höll på. Det är så långt ifrån, att jag färglagt, att jag kan tala om, att denne kreaturshandlare älskade att titta rätt djupt i glaset, och då han var i sådant humör, var han vild och oregerlig. Jag har icke velat taga fram detta i motionen, men nu kan jag göra det, eftersom mannen är död. Tyvärr är det på många håll så, att skolväsendet får arbeta under sådana förhållanden, att vi verkligen ha svårt att föreställa oss det.

Man har roat sig över, att i motionen talats om en trappa, som var »kränglig». Det skall naturligtvis vara kränglig, som ju är ett gott svenskt ord. Att ett sådant tryckfel insmugit sig, är ju en sak, som motionärerna icke ha något inflytande över.

I går uppträdde, som herrarna minnas, herr vice talmannen och var mycket förbittrad över att jag vågat omnämna även Leksand. Jag skall be att här i kammaren i korthet få läsa upp de få rader, som innehålla vad jag i motionen sagt om Leksands skoldistrikt. Det heter härom:

»Leksands skoldistrikt i Dalarna har, tack vare synnerligen egenomliga mot författningarna stridande anordningar, intill år 1917 kunnat ombesörja undervisningen med 46 småskollärare och 11 folkskollärare, därav en e. o. (en annan e. o. befattning har nyligen efter 9 år blivit ordinarie mot skolrådets vilja efter förslag av enskild person). Kommunalutskylderna för Leksand och Djura voro år 1915 4:70 pr 100 kronor inkomst, därav för skolväsendet 1:80.»

Herr vice talmannen tog nu fram den gamla satsen, att det finnes tre sorters lögn, och bland dem är statistiken en. Men jag undrar om icke 46 småskollärare ändå är 46 småskollärare och 11 folkskollärare 11 folkskollärare. Jag tror nu, att herr vice talmannen icke haft tid att syssla så mycket med skolväsendet. Han har varit landstingsman och som sådan haft mycket att göra, han har varit i riksdagen och varit ledamot i en massa kungl. kommittéer och sålunda icke haft tillräckligt tillfälle att följa med skolförhållandena. Nu är det givet, att beträffande Leksand känner han dess skolväsen bättre än jag. Men jag stöder mig dock endast på uppgifter, som jag tror vara vederhäftiga. Jag skall be att få läsa upp några få rader om skolväsendet i Leksand, som lämnats av statens folkskoleinspektör inom detta inspektionsdistrikt. Det är avgivet i år och lyder som följer:

»Med avseende på skolornas organisation anser jag mig böra nämna, att Leksands skoldistrikt i detta avseende vid mitt tillträde till inspektörsbefattningen kan anses vara det i stort sett mest vanlottade, särskilt med tanke därpå, att en så centralt belägen socken

hade icke mindre än 8 mindre folkskolor. I den ena av dessa var barnantalet 47, fördelade på två småskollärarkrafter, den ena lärare, den andra lärarinna. Det gick ju lätt att få bort denna och få en folkskola litt. E. inrättad med underlag av småskola litt b, och även ännu en lika organiserad mindre folkskola omorganiserad på samma sätt, men ännu återstår *sex*. I den ena av dessa är barnantalet 18, fördelat på två småskollärarinnor, av vilka vardera ha *tre* klasser att undervisa. Hela skolväsendet var så illa ordnat, att det skulle ovillkorligen vara treklassiga småskolor och treklassiga folkskolor eller, om de senare blevo för stora, en biträdande avdelning för folkskolans 2:a klass i något mindre rum, som kunde inredas för billigt pris. På detta sätt har Leksands skoldistrikt intill år 1917 kunnat ombesörja undervisningen i folk- och småskolor med 46 småskollärare och endast 11 folkskollärare. Av dessa är en e. o., och en e. o. lärarbefattning har nyligen först efter 9 år blivit ordinarie efter förslag av enskild person mot skolrådets vilja. Denna lärare får dessutom betala sin ved själv, ty skoldistriktet annonserade, att det skulle betala 250 kronor för husrum och ved, och då, menar församlingen, har läraren gått in på ett slags kontrakt med församlingen. — I ett par folkskoleklasser uppgår barnantalet till 50 och ibland något däröver.»

Om man nu tager reda på de utgifter, som Leksand och Djura ha för sitt skolväsen, och jämföra dem med de utgifter, som andra skoldistrikt inom Dalarnes inspektionsområde ha, så finner man, som jag här angivit i motionen, att samtliga kommunalutskylderna för Leksand och Djura år 1915 voro 4:70 pr 100 kronor inkomst, därav för skolväsendet 1:80. Se vi nu efter, vad Leksand och Djura skoldistrikt betalar för varje barn, som undervisas i kommunens skolor, så finna vi, att denna kostnad för kommunen uppgår till 23:59 under det att staten betalar 18:04. Av alla de 24 skoldistrikten i detta inspektionsområde är det 22, som ha högre utgifter för barn än Leksand och Djura, och endast ett, som kommer något lägre, nämligen Hosjö distrikt, med 22:93 per barn, alltså ungefär detsamma som Leksand; men 22 skoldistrikt betala, som sagt, mer än vad Leksand betalar. Om jag icke är felaktigt underrättad, så förhåller det sig så, att det är ordföranden och vice ordföranden i skolrådet i Leksand och Djura, som närmast burit ansvaret för skolväsendet därstädes, och jag tror, att jag är riktigt underrättad, då jag vågar understryka den uppfattningen, att huvudsaken för ordföranden och vice ordföranden, d. v. s. vederbörande prost och länsman i Leksand och Djura, varit att se till, att utgifterna bleve så små som möjligt. Nu hoppas jag, att det, som inspektören sagt, icke skall komma att försvåra samarbetet mellan honom och församlingarna, utan att skolrådet skall gå med på en del förbättringar; det borde vara av vikt, att denna debatt icke försvårar hans ställning eller den omorganisation till det bättre, som tydligen påbörjats inom Leksand och Djura, utan debatten leder till att man icke för framtiden vare sig i kammaren eller annorstädes skall behöva taga upp denna församling i debatten. Jag har tagit detta distrikt

Ang. folk-
undervisningens
befrämjande.
(Forts.)

Ang. folk-
undervisningens
befrämjande.

(Forts.)

med bland de stickprov, jag anförde, därför att just dessa förhållanden voro belysande för en viss organisation, som tyvärr i vissa fall kommit till användning beträffande vårt skolväsen.

Ha ni, mina herrar, egentligen genomtänkt betydelsen av ett par av dessa siffror, t. ex. denna enkla siffra, att av den till 22,000 personer uppgående lärarpersonalen är det icke mindre än 13,000, som äro småskollärarinnor, och att av dessa 13,000 hava de allra flesta endast ett års utbildning? Man kan förstå, att torpareflickor eller bondflickor efter ett års genomgången kurs vid folkskoleseminarium naturligtvis icke kunna ha den utbildning, som avses av våra skolförfattningar, och då det är så ofantligt många Sveriges barn, som icke komma att undervisas av andra lärarekrafter än dessa småskollärarinnor med ett års utbildning, så förstå vi, att här är ett missförhållande, som i sinom tid och helst så snart som möjligt bör ändras till det bättre. Detta sker icke genom en sådan organisation, som skett i Leksand och på andra ställen, där man utan att förhållandena tvingat därtill använt icke fullt kvalificerade lärarekrafter på folkskolans område.

Trots att statistiken är besvärlig, kunna vi icke neka till att det är 267,727 av landsbygdens skolpliktiga barn, som undervisas i halvtidsläsande skolor, sålunda icke mindre än 43,3 procent. Då äro ändå bruks- och stationssamhällen inräknade, i vilka man i allmänhet icke har halvtidsläsande skolor. Detta visar, att på den rena landsbygden råder ett förfärligt tillstånd i detta avseende. Nu medger jag, att i vårt land med dess olikartade förhållanden i norr och söder och med de på många ställen stora avstånden det finnes platser och kommuner, där man tyvärr lång tid framåt och kanske för all framtid — därom vågar jag icke yttra mig — på en eller annan ort nödvändigt måste ha halvtidsläsning, men dessa undantagsförhållanden ha tyvärr blivit regel på en massa platser även i tätt befolkade trakter, som t. ex. på de rika östgöta- och västgötaslätterna, där halvtidsläsning hör till ordningen och heltidsläsningen till undantagen. Det är dessa missförhållanden, som behöva rättas.

Den kläm, som utskottet kommit till, avser, som herrarna finna, tre saker. Först och främst yrkas däri, att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, i vad mån och på vad sätt ändringar och tillägg i gällande skolförfattningar eller åtgärder annorledes böra vidtagas för planmässig inskränkning i användandet av mindervärda skolformer, under strävan mot fullt införande av heltidsläsning. Det är ju en så enkel och självklar sak, att ingen rätt gärna kan ha något däremot.

Den andra punkten avser förhindrande av att ingen eller dålig skolgång förekommer samt av för tidig avgång från skolan. Det är i motionen påvisat, och man kan hämta ytterligare exempel därpå från statistiken, i huru förfärande grad barn av olika anledningar för tidigt lämnat skolan. I den rika kommun, som jag själv tillhör, är det ingalunda undantag, utan förekommer rätt allmänt, att barn av fattiga föräldrar få lämna skolan, innan de hunnit genomgå de

fyra folkskoleklasserna, och detta icke på grund av bristande begåvning från barnens sida utan helt enkelt därför, att föräldrarna behöva deras lilla slant till familjens uppehälle. Dessa förhållanden borde ändras till det bättre och barnen icke för tidigt kastas ut i arbete och få sina ryggar krökta. Jag kan försäkra herr Rydholm, att jag lika djupt som han uppskattar arbetets betydelse för de unga, men jag tror, att det är en misshushållning med nationens krafter, om barnen för tidigt kastas ut i arbete, som försämrar deras fysik, och vartill kommer att de förmenas en sådan utbildning, att de på rätta sättet sedan kunna gagna sig själva och samhället.

I den tredje punkten upptages i klämman yrkandet om utbildande av ett tillräckligt antal folkskollärare, på det att vederbörligt meriterade lärare må kunna anställas över allt å folkskolestadiet. Det är givet, att detta är ett önskemål, som icke kan realiseras förr än efter rätt lång tid. Men det borde väl icke vara för mycket begärt, att staten vidtog en utredning om vilka åtgärder som erfordrades för att man skulle kunna komma ifrån det redan nämnda förhållandet, att av de 22,000 befintliga lärarekrafterna icke mindre än 13,000 äro småskollärarinnor, av vilka en stor del undervisa just på folkskolestadiet, där våra skolförfattningar avsett andra lärarekrafter.

Till vad herr Nilsson i Tånga nämnde skall jag icke lägga något ytterligare angående utskottets motivering, utan ber, herr talman, att få vidhålla det yrkande, som jag gjorde i går, och så vitt jag uppfattade saken riktigt i går, var icke ens herr vice talmannen emot att andra kammaren gick med på de självklara saker, som yrkats i utskottets kläm.

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman! Den siste ärade talaren sade, att jag hade varit mycket förbittrad över att motionärerna omnämnt Leksand. Nej, jag var visst icke förbittrad över att de omnämnt Leksand, men nog är detta omnämnande gjort på ett sådant sätt, att åtminstone jag icke kan finna mig synnerligen tilltalad därav. När motionärerna säga: »Leksands skoldistrikt i Dalarna har tack vare synnerligen egendomliga, mot författningarna stridande anordningar intill år 1917 kunnat ombesörja undervisningen med 46 småskollärare och 11 folkskollärare o. s. v., så måste jag säga, i likhet med utskottet, att detta är bra nog färglagt. Jag anser det nämligen vara självklart, att i småskolorna skall undervisningen omhänderhavas av småskollärare. Det är väl fullt lagligt, och det skulle vara intressant att höra, varifrån de högt ärade motionärerna hämtat stöd för sitt påstående, att vi i Leksand skulle handlat på något sätt olagligt, ty någon annan tolkning kan man väl icke gärna giva åt den beskyllningen, att vi ha vidtagit anordningar, som stå i strid med gällande författningar. Vi ha, jag tillåter mig upprepa detta, inom Leksands skoldistrikt 9 folkskolor, där undervisningen bestrides av 11 examinerade folkskollärare, är detta författningsstridigt? Jag kan åtminstone icke finna det. Vi hava vidare 25 småskolor, i vilka undervisningen bestrides av 29

Ang. folk-
undervisningens befrämjande.
(Forts.)

Ang. folk-
undervisnin-
gens befräm-
jande.
(Forts.)

lärare eller lärarinnor, alla examinerade. Jag kan icke finna, att detta heller är författningsstridigt. Sedan ha vi sju mindre folkskolor med 9 lärare. Härtill komma 7 lärarinnor, som biträda med undervisningen i folkskolorna. Summa 41 skolor med 56 lärare, därav 11 folkskollärare. Icke är väl det så jämmerligt ställt, som man skulle kunna tro, när man läser motionärernas framställning. Men jag betonade i går, och jag betonar även i dag, att mycket återstår ännu att önska. Jag vill visst icke framställa Leksand såsom något ideal i fråga om skolundervisning, men det är dock en församling som strävar framåt och söker att föra skolfrågorna framåt.

Jag bör i detta sammanhang nämna, att till instundande hösttermin kommer folkskollärarnas antal att ökas från 11 till 14. Tre lärareplatser äro nämligen anslagna till ansökan lediga. Vidare vill jag meddela, att under innevarande läsår undervisas alla barn i heltidsläsande skolor. Ingen av herrarne må tro, att jag är någon försvarare av det dåliga systemet halvtidsläsning, men det kan finnas sådana omständigheter, att man icke heller allt för skarpt får klandra en del skoldistrikt, som ha nödgats inskränka sig till halvtidsläsning. Det är ju ett sorgligt faktum, att så är förhållandet på vissa ställen, men det kan bero på många lokala och geografiska förhållanden, som man bör noga känna till, innan man svänger färlan allt för hårt.

Det kan under sådana förhållanden vara förklarligt, att jag icke kan hålla tillgodo med att Leksands skoldistrikt ställes vid skampålen, ty det har detta skoldistrikt sannerligen icke förtjänat. Leksands församling har offrat mycket på sitt skolväsen. Jag vill visst icke påstå, att vi offrat så mycket, som vi kanske bort göra, men församlingen offrar fortfarande och ämnar så göra allt framgent, och jag för min del har varit med om och i min mån bidragit till att skolan skulle utvecklas i god och sund riktning. Det förhåller sig icke alldeles så, som herr Kristensson nyss sökte göra gällande, att jag skulle varit så upptagen av andra sysselsättningar, att jag icke haft någon tid att ägna åt skolväsendet. Jag har, herr Kristensson, ägnat den frågan en synnerligen livlig uppmärksamhet.

Den tid, då jag gick i skolan, voro skolförhållandena sådana, att jag ända från den tiden haft ett livligt intryck av, vilket behov vi ha haft av att utveckla skolan och förbättra undervisningen, så att barnen nu måtte få en högre och bättre undervisning, än som stod mig till buds, när jag gick i skolan.

Jag vill slutligen meddela, att 1916 uppgå kommunalutskylderna i Leksand till 6 kronor 70 öre per 100 kronors inkomst, varav för skolan 4 kronor 25 öre. Det är ju icke någon så stor summa. Jag skall giva de ärade motionärerna rätt i att för 1915 voro motsvarande belopp verkligen de, som uppgivas i motionen. Till följd av särskilt gynnsamma omständigheter voro kommunalutskylderna då endast 4 kronor och 70 öre, därav för skolväsendet 1 krona 80 öre, men jag hoppas, att motionärerna giva mig rätt, då jag säger, att vi befina oss i utveckling framåt, och man får väl icke klandra Leksands församling, om vi där skött vår ekonomi så och ha sådana skatteob-

jekt, att kommunalutskylderna icke äro så höga liksom icke heller avgifterna för skolorna.

Jag måste tillägga, att de stickprov som motionärerna anfört äro mera ägnade att sticka än att upmuntra till reformering av skolväsendet. De anförda stickproven vittna, enligt min uppfattning, mera om pedagogiskt intresse — det måste jag erkänna, att de göra — än de vittna om pedagogisk visdom och förstånd, och ännu mindre vittna de om förståelse och psykologisk blick. Man kan framställa en sak på så ofantligt många olika sätt, men jag tror icke, att det är rätta sättet att söka sticka och förarga, utan snarare bör man visserligen göra erinringar mot de skolformer, som äro olämpliga, men istället för att framställa dessa i en färgad dager och satirisk form bör man hellre giva råd, upplysning och anvisningar på huru skolväsendet bör ordnas. Jag finner, att utskottet i det avseendet har kommit med ett ganska lämpligt utlåtande, och jag gillar tillfullo såväl utskottets motivering som den kläm, vartill utskottet kommit. Det är sålunda icke mot utskottet jag uppträtt, och jag har ej heller uppträtt mot motionärernas önskemål, utan jag har ansett mig skyldig att uppträda mot den förvrängda framställning, som faktiskt satt Leksands församling i en ogynnsammare dager, än som motsvaras av verkligheten och församlingen sålunda förtjänar.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra.

Ang. folkundervisningens befrämjande.
(Forts.)

Herr Lingström: Herr talman! Den ärade motionären herr Kristensson tycks vara nöjd med det slut, vartill utskottet kommit, d. v. s. med dess kläm, men den motivering, på grund av vilken utskottet kommit till denna slutledning, ogillar han helt och hållet.

Utskottet har vågat kritisera överdrifterna i motionen, om jag så får uttrycka mig. Motionärerna tyckas, såvitt jag kan fatta deras motion, åsyfta en så långt driven utsträckning av undervisningstiden i folkskolan, att jag icke kan förstå, att det kan vara allvarligt menat, att riksdagen nu skulle kunna vara beredd att underskriva ett sådant principuttalande.

I ett stycke i motionen på sidan 3, det som har till marginalrubrik: »den tid, som erfordras för att en god folkundervisning skall bära åsyftat resultat», heter det:

»Den tid, som erfordras för att en god folkundervisning skall kunna bära åsyftat resultat, måste omfatta de olika skedena av uppväxtåldern: barndomen, de börjande mognadsåren, ungdomen. Varje åldersskede måste behandlas efter sina krav. Den lille sjuåringen förmår icke smälta samma saker som tolvåringen, vilken i sin tur åter icke har sinne för vad som 17-åringen intresserar sig för och förmår fatta. Utvecklingen under det ena skedet bildar grundval för den fortgående utvecklingen under det andra. Ett avbrott av undervisningen har samma effekt som bortklippande av ett stycke av tråden på en elektrisk ledning: strömmen når icke sitt slutmål, förrän genom tillsättande av ett stycke ny ledningstråd» osv.

Det första skedet, eller *barndomen*, gör sitt inträde i skolan vid sju år och tycks enligt motionärernas klassificering räcka till tolv

Ang. folk-
undervisningens
befrämjande.
(Forts.)

år. Den *börjande mognadsåldern* skulle enligt samma beräkningsgrund ligga mellan tolv och sjutton år. Det sista av folkskolans undervisningsskede, *ungdomstiden*, skulle alltså börja vid sjutton års ålder. Men när motionärerna tänka att det skall sluta är icke utsagt. Om vi nu icke våga tänka oss att den undervisningsperioden skulle bestå av lika många år som de två föregående, eller fem, så komma vi ju i alla fall ett bra stycke upp emot tjuguaårsåldern, förrän den egentliga folkskoleundervisningskursen kunde avslutas. För jämförelsens skull framhålles, att för de besuttna klasserna tillämpas samma principer icke blott till dess barnen bli fullvuxna, utan i stor utsträckning ännu längre.

Mot detta resonemang att man skulle vilja inleda riksdagen i att principiellt uttala sig för en så lång utsträckning av folkskolans undervisningstid vänder sig utskottet med följande uttalande på sidan 5:

»Det av motionärerna framhållna målet, att folkundervisningen skall upptaga hela barndomstiden, de börjande mognadsåren och ungdomstiden, kan väl knappast förverkligas, om motionärerna därmed mena, att skolgången skall pågå hela denna tid.» Detta utskottets uttalande anser motionären, herr Kristensson, synnerligen obefogat.

Jag kan inte finna, att utskottet i detta fall har gått för långt, utan att utskottet verkligen varit befogat att göra denna anmärkning gentemot motionärerna. Ty som jag nyss sade, riksdagen kan väl icke vara beredd att nu principiellt fastslå den grundsatsen, att vi inom en icke alltför långt framtid skulle utsträcka undervisningen i folkskolan så långt. Utskottet har endast vågat peka på ett sjunde skolår som avslutning på folkskoleundervisningen och således tänkt sig, att denna skulle vara fullbordad i regel vid 14 års ålder, d. v. s. undervisningen skulle utsträckas till hela den tid, under vilken skolplikten varat, eller åldern mellan 7 och 14 år.

Rörande de s. k. »stickproven» i motionen måste jag helt instämma med utskottet, att jag icke kan tro, att dessa kunna ge en trogen bild av vårt lands folkskoleväsen i sin helhet. Motionen anför bland andra stickprov även ett från Verums skoldistrikt i Skåne och nämner där, att vid avgångsprövningen vid senaste examen ingen av de anmälda gossarna kunde lösa en så enkel räkneuppgift som denna: »Om du har att gå 1 mil och 3 kilometer, huru lång väg har du kvar sedan du gått 8 kilometer och 75 meter?» Därtill vill jag säga, att jag tror, att även i en folkskola, där undervisningen varit skött på ett framgångsrikt sätt, där läraren varit mycket pliktrogen och där barnens kunskaper stå jämförelsevis högt, *kan* vid något särskilt tillfälle, såsom vid en examen eller en inspektion, barnen bli så konfunderade, att de icke kunna få fram ett svar, icke ens lösa den enklaste uppgift.

Och skulle så därtill förhållandet vara det, att en annan än läraren själv tager sig för att examinera barnen, så bliva de i ännu högre grad konfunderade, och i samma mån som läraren själv blir irriterad, bli även barnen nervösa och komma sig icke för med att svara. Man får således icke tro, att detta och liknande stickprov ut-

göra något bevis för att skolundervisningen på landsbygden till följd därav står så ofantligt lågt. Jag tror att detta är en mycket färglagd skildring av förhållandena i detta avseende.

Jag skulle kunna anföra andra stickprov, som visa, att även i våra lyckligast lottade folkskolor, där allt är förstklassigt, barnen vid vissa tillfällen kunna komma i den belägenheten, att de icke kunna besvara de enklaste frågor, vadan man således icke får tillmätta dessa stickprov alltför stor betydelse. Jag skall endast be att få anföra ett enda slående exempel, och detta från vår huvudstad, varest ju, såsom naturligt är, folkundervisningen måste stå ganska högt.

En mycket intresserad skolman företog en resa till Stockholm och besökte en av dess folkskolor, lät visa sig de arbeten, som barnen utfört, och var övermåttan belåten med de resultat, som undervisningen givit. Han åhörde undervisningen i en skolklass och var mycket förtjust över de pigga svar, som gävos. Så bad han till sist att själv få samtala med barnen. Då han nyligen på sin resa kommit från den gamla hansestaden Visby, ville han naturligtvis föra samtalen in på denna stad och berätta något därom. Och så frågade han barnen: »Ha ni hört talas om Visby?» Kanhända till följd av det främmande tungomålet eller vad det nu var, alltnog, barnen blevo häpna och kommo sig icke för att svara. Han förnyade sin fråga, men utan resultat. Till sist var det en liten parvel, vars tankar, lössläppta, under tiden farit vida omkring, vilken tog mod till sig och räckte upp handen till tecken, att han trodde sig ha funnit frågans lösning. »Nå min lille vän», frågade den besökande, »vad vet du om Visby?» — »Jo, det är en ångbåt nere vid Riddarholmen», blev svaret.

Nu kan väl ändå ingen på grund därav våga påstå, att undervisningen i geografi är så bristfällig i huvudstadens folkskolor att barnen icke hört ett ord om staden Visby.

Med detta vill jag hava sagt, att om man tager sådana där stickprov, så får man naturligtvis icke därav något bevis på att undervisningen är bristfällig i en sådan skola, och beträffande Stockholms folkskoleväsen är jag förvissad därom, att alla Sveriges lärare måste erkänna, att folkskoleundervisningen i huvudstaden står mycket högt, ja som sig bör, främst i hela Sverige. På grund av dylika stickprov, som i många fall endast visa, att själslivet har sina egenomligheter och att barnen under vissa förhållanden icke kunna komma sig för att svara på de enklaste frågor, får man alltså icke draga sådana slutsatser, som motionärerna velat göra i sin motion. Det är helt visst en alltför dystert svartmålning, av vår svenska folkskola, som framkommer där.

Fastän utskottet sålunda ansett, att det ligger en alltför stor överdrift i motionärernas skildringar, finns det tyvärr stora brister att avhjälpa och är utskottet övertygat därom, att mycket ännu behöves göras i vårt land för folkundervisningens främjande, ehuru åtskilligt av de bristfälligheter, som påvisats, äro av den beskaffenhet, att de böra kunna avhjälpas, därest gällande lagar och författ-

Ang. folk-
undervisnin-
gens befräm-
jande.

(Forts.)

ningar noggrant tillämpas. Utskottet har därför varit enigt med motionärerna, att en skrivelse borde avlätas till Kungl. Maj:t för att vinna de rättelser, som äro av nöden, och därför borde också motionären, herr Kristensson, kunnat vara nöjd icke blott med det slut, vartill utskottet kommit, utan med utlåtandet i sin helhet, även fastän utskottet nödgats polemisera mot åtskilligt i motionen.

Med dessa ord har jag velat säga, att jag icke kan förstå annat än att utskottet bort haft anledning att av motionärerna vänta erkännande för sitt utlåtande, beträffande såväl motivering som sin kläm, till vilka båda jag ber, harr talman, att få yrka bifall.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Kristensson under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Kristensson under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 128 ja mot 43 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 6.

Ang. folkskol-
väsendet i de
finsktalande
delarna av
Norrbottens
län.

Vid härpå skedd föredragning av andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 16, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om folkskolväsendet i de finsktalande delarna av Norrbottens län yttrade

Herr Bäckström: Herr talman! Då detta ärende rör folkundervisningen i trakter, som kunna räknas till min födelsebygd, och jag tillika under några år tjänstgjort vid en folkskola i en av de uti utskottsutlåtandet omnämnda församlingarna, må det väl få anses såsom icke alltför opåkallat, om jag tar kammarens tid i anspråk några ögonblick.

Det var med glädje jag läste den motion, det här gäller, då den utdelades, och med glädje tog jag också del av utskottets utlåtande och yrkande, vilket jag ger min fulla anslutning.

Statsmakterna ha visserligen redan givit avsevärda anslag till främjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnarna för främjande av det svenska språket och den svenska kulturen i gränsbygderna. Men mycket återstår ännu att göra där uppe, om det svenska skall stå sig i tävlingen med det finska, särskilt vad språket beträffar. Och detta är icke blott ett bygdeintresse utan ett stort och allvarligt riksintresse.

Den av motionären och utskottet angivna vägen är enligt min mening fullt riktig: fullbordandet av systemet med fasta skolor, ett tillräckligt antal arbetsstugor eller skolhem för att upptaga de i glest bebyggda trakter avsidet boende barnen ävensom en väl utbildad lärarkår. Och för detta sista får man hoppas, att fjolårsbeslutet om Luleå seminariums utvidgning till dubbelseminarium skall visa sig ha goda verkningar. — Jag måste här i förbigående inflika, att det är nödvändigt att få till stånd flera arbetsstugor även i våra lappmarkssocknar. Jag hänvisar i detta avseende till den statistik, som finnes i herr Kristenssons med flera motion rörande en del skoldistrikt i Västerbotten, och som visar, att det är nästan omöjligt att hålla de barn, som tillhöra glest bebyggda trakter, med ordnad skolundervisning, såvida det icke uppføres arbetsstugor eller skolhem.

Mindre folkskolor äro ju i en skolmans ögon en mindervärdig skolform, som man dock än så länge måste godtaga för glest bebodda landsdelar. Och i finnbygden ha de nog ännu som lämplig övergångsform sin stora betydelse och goda verkan, där ej folkskolor kunna inrättas. Detta dock under den uttryckliga förutsättning, att de äro fasta. Ty med halvtidsläsning i sådana skolor måste resultatet, i vad det gäller undervisning i svenska språket eller övriga ämnen, bli synnerligen klent, ja, så ringa, att utomstående knappast kunna göra sig en föreställning härom. Fyra månaders skolundervisning förmår föga mot åtta månaders oavbruten vistelse i ett hem, där såväl äldre som yngre knappast använda ett svenskt ord i sitt dagliga samspråk. Finskan förefaller så ofantligt lätt emot svenskan för gränsbygdens folk. Detta blev för mig särskilt tydligt understruket, då jag för några år sedan vid en s. k. svensk fest vid Matarengi folkhögskola hade några lektioner med folkskolebarn på platsen. Lektionerna gingo utan minsta språkliga hinder — naturligtvis på svenska. Utkommen på skolplanen under rasterna, skulle jag bestämt trott mig stå bland en skara helt andra småttingar, om jag inte känt förhållandena — på skolplanen stod icke till att höra ett svenskt ord barnen emellan, då finska ord i stället pärlade över de smås läppar alldeles som ärter trilla ur en öppen välfylld påse. Och platsen var dock kyrkoby och säte för en svensk folkhögskola! Detta som bevis på vilken ojämn kamp svenska språket har att kämpa och hur betydelsefullt det måste vara, att barnen i dessa bygder få fasta skolor eller skolhem med heltidsläsning.

Ang. folkskolväsendet i de finsktalande delarna av Norrbottens län.
(Forts.)

Ang. folkskolväsendet i de finsktalande delarna av Norrbottens län.
(Forts.)

Det, som motionären relaterat från Svenska Turistföreningens årskrift för 1914, där en författare säger åtskilligt om svenska språkets ställning i här ifrågavarande trakter, får kanske av det nu nämnda sin förklaring. Författaren har gjort mycket nedslående erfarenheter angående barnens förmåga att reda sig med även de enklaste frågor på svenska språket, under det utanläsningen gick förträffligt, och han undrar, om det beror på förekomsten av olämpligt undervisningssätt eller olämpliga skolformer. Utan att säga något vidare tror jag, att händelsen på skolplanen i Matarengi kyrkoby ger belysning åt förhållandena.

De ärade ledamöter av denna kammare, som i somras deltog i riksdagsresan genom finnbygden, veta redan åtskilligt besked i denna fråga. Ville en intresserad kamrat ha en upplysning, så fick han i nio fall av tio — även när han vände sig till rätt unga personer — till svar en avböjande skakning på huvudet eller ett »en ymmärrä» — förstår inte. Icke allt, om än något, får ju tillskrivas ett slags blyghet i känslan av svaghet i svenska språket, som så sällan användes i vardagslag, ja, även vid högtidligare tillfällen.

Utskottets ärade ledamöter få ursäktas, om jag, med all respekt för deras utlåtande, måste le, då jag läste en välment och förstaelig passus i utlåtandet nederst på sid. 5. där det heter: »En mera energiskt driven undervisning i svenska språket bör enligt utskottets uppfattning icke äsyfta att undertrycka eller utrota finskan, utan i stället att befolkningen i denna gränstrakt må sättas i tillfälle att få lära sig att tala två språk. Målet är sålunda att bibringa alla uppväxande barn färdigheten att praktiskt använda svenska språket för sina behov. Allt som kan innebära eller få sken av förtryck mot befolkningen där uppe bör omsorgsfullt undvikas.» Ja, naturligtvis! Men jag vill säga, att undervisningen i svenska språket nog får bedrivas rätt så energiskt och finskan kommer ändå att stå sig gladeligen länge än med obruten styrka. Detta språk har något av finnens envishet och ihärdighet i sig. Och jag går så långt, att jag dristar påstå, att svenska språket trots de bästa skolformer, arbetsstugor och lärarekrafter kommer att stå sig svagt, om icke finnbygderna — jag måste erinra om detta, ehuru det icke kan anses höra hit — i en snar framtid genom en järnväg, exempelvis Kiruna—Kalix, komma i livligare förbindelse med det övriga svensktalande Sverige. Järnvägarna bli för gränsbygdens barn det bästa försvenskingsmedlet. Därmed har jag naturligtvis icke återtagit vad jag förut sagt om anordnande av efter förhållandena bästa möjliga folkundervisningsanstalter, såsom i nu begärda utredning avses.

Herr talman, jag ber att få hemställa om bifall till utskottets yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivnas första kammaren.

§ 7.

A föredragningslistan fanns härefter upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i punkt 11 under nionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter, dels ock i punkt 19 framställda förslag i fråga om utbildningskurser för kvinnliga ladugårdsskötare i Norrland och Dalarna ävensom en i ämnet väckt motion.

Punkten 1:o).

I den till riksdagen den 13 januari 1917 avlåtna proposition angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t under punkten 11 av nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att ifråga om ordinarie anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» vidtaga den förändring, att det däri ingående bestämda anslaget till lantbruksinstitutet m. m. och den del av detta anslag, som avsåge den lägre lantbruksundervisningen, skulle minskas med det belopp av 100,000 kronor, som vore bestämt till understöd åt vissa elever vid lantbruksskola, lantmannaskola, lantbruksskola och fast undervisningskurs för småbrukare, samt att under anslagstiteln skulle uppföras med beteckning »understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter», ett nytt förslagsanslag å 100,000 kronor, från vilket skulle, enligt av riksdagen prövade grunder och av Kungl. Maj:t utfärdade närmare bestämmelser, utgå understöd till elever vid nyssnämnda skolor och kurser samt till elever vid utbildningskurser för kvinnliga ladugårdsskötare i Norrland och Dalarna.

Ang. understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 82, av herr *Nilsson* i Antnäs, däri hemställts, att riksdagen med bifall till vad Kungl. Maj:t föreslagit under punkt 11 i nionde huvudtiteln angående understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter ville uttala sig för att dylikt understöd skulle kunna utgå även till elev vid ej statsunderstödd skola i det fall, att skolan under föregående år åtnjutit statsunderstöd och dess styrelse förbunde sig att under det läsår, som elevunderstödet avsåge, fortfarande ställde sig till efterrättelse det för vederbörande skolform gällande reglemente.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte med avslag å herr *Nilssons* i Antnäs ovanberörda motion bifalla Kungl. Maj:ts förevarande framställning.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Lundström* i Långnäs.

Efter föredragning av punkten yttrade

Ang. understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att föreliggande punkt innehåller en principiell avvikelse från det beslut riksdagen fattat beträffande ett fullkomligt likartat anslag ifråga om folkhögskolorna. Kungl. Maj:t hade föreslagit i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, att det skulle utgå ett anslag för beredande av stipendier åt elever vid folkhögskolorna och att detta skulle få förslagsanslags natur och sålunda icke vara till sitt belopp fixt begränsat uppåt. Samma förslag föreligger under nionde huvudtiteln beträffande lantmannaskolorna. När vi inom statsutskottet skulle behandla motsvarande fråga rörande folkhögskolorna, fördes under hand överläggningar mellan medlemmar av statsutskottets andra avdelning och medlemmar av jordbruksutskottet, och vi voro fullständigt överens om, att man borde förfara på samma sätt beträffande bägge dessa anslag. Antingen skulle man i båda fallen ge anslaget karaktär av förslagsanslag eller i båda fallen av förslagsanslag högst. I det avseendet skulle jordbruksutskottet vänta, tills riksdagen behandlat statsutskottets förslag. Statsutskottet tillstyrkte, att anslaget för folkhögskolorna skulle få natur av förslagsanslag högst. Vi gingo ut ifrån, att det var riktigare att år efter år anpassa anslaget så att det höjdes i förhållande till det behov, som förelåg, än att lämna fullständig frihet i detta avseende, varigenom man kunde avsevärt överskrida den beräknade anslagssumman.

Nu har till min överraskning jordbruksutskottet enhälligt föreslagit, att anslaget till lantmannaskolorna skall erhålla karaktär av förslagsanslag, och sålunda skulle det förhållandet inträffa, att anslaget för folkhögskolorna får karaktär av förslagsanslag högst, varför man, ifall det fattas ett litet belopp, för att det skall räcka till stipendierna, får knappa in på dessa, medan man däremot ifråga om lantmannaskolorna förfar på ett annat sätt. Jag kan icke finna det rimligt, att riksdagen handlar på ett sätt emot den ena arten av skolor och på ett annat sätt emot den andra. Det föranleder mig att yrka, att utskottets hemställan bifalles med den ändring, att ordet »högst» inskjutes efter »förslagsanslag», så att det kommer att heta: »ett nytt förslagsanslag högst å 100.000 kronor». Jag kan nämligen icke finna det riktigt att, när vi beviljat anslaget till folkhögskolorna såsom förslagsanslag högst, man några månader därefter skall gå tillväga på ett annat sätt beträffande lantmannaskolorna.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet Dahlberg: Herr talman! Det är nog riktigt, att det föreligger en viss överensstämmelse mellan här ifrågavarande anslag och det anslag, som blivit beviljat till folkhögskolorna, och det kan därför tyckas vara ganska självklart, att anslagen borde erhålla samma karaktär. Det anslag, som det nu gäller, skiljer sig dock i vissa hänseenden från folkhögskoleanslaget. Det är här fråga om anslag till undervisningsanstalter av inbördes mycket olika beskaffenhet. Vissa av dessa undervisningsanstalter äro synnerligen jämförliga och likställda med

folkhögskolorna, nämligen lantbruksskolorna och lantmannaskolorna. De ha liksom folkhögskolorna fasta kurser årligen på bestämd tid, och därför är det möjligt för den prövande myndigheten, i här förevarande fall lantbruksstyrelsen, att med någorlunda säkerhet fördela det belopp, som bör tillkomma dessa skolor. Skulle det visa sig vara för litet, kan i varje fall en reduktion ske med en viss säkerhet.

Helt annorlunda ställer det sig med de övriga undervisningsanstalter, som falla under detta anslag, nämligen lantbruksskolorna, småbrukarkurserna och de nu föreslagna kurserna för kvinnliga lantbruksskötare. Dessa kurser äro av mycket ojämn beskaffenhet, de anordnas olika i skilda trakter och hållas flera gånger om året, utan att det av den prövande myndigheten kan i förväg beräknas, hur kurserna komma att fördelas eller till vilket antal de komma att uppgå. För lantbruksstyrelsen skulle det därför bli synnerligen besvärligt, om ifrågavarande anslag finge karaktär av ett begränsat anslag, det vill säga, om det, såsom här föreslagits, bleve ett förslagsanslag högst, ty lantbruksstyrelsen måste under årets lopp alltjämt tillstyrka bidrag till dessa skolor och får göra det utan att kunna veta, hur det slutliga resultatet under året kommer att bli. Styrelsen kommer därför, att, för den händelse denna begränsning av anslaget göres, bli hänvisad till två olika alternativ, vilka vart för sig äro lika tråkiga. Antingen kommer styrelsen att i början av året tillstyrka fullt bidrag till de då gjorda ansökningarna under tidigare delen av året — det är ju 25 resp. 15 kronor i månaden per lärjunge —; detta gör då lantbruksstyrelsen med risk, att det mot slutet av året kommer att visa sig, att anslaget icke räcker, med påföljd att de lärjungar, som sökt och erhållit inträde till lärokurser, som äga rum mot slutet av året, komma att till sin synnerligen obehagliga överraskning bli utsatta för den till synes särdeles orättvisa behandlingen, att de, sedan de kommit in i skolorna, bli utan anslag, ehuru de bort erhålla sådant anslag och ehuru de sökt och erhållit inträde under förutsättning att erhålla anslag. Eller också kommer lantbruksstyrelsen — vilket kanske är det troligaste — att välja det alternativet, att styrelsen ställer sig på den säkra sidan från början, räknar så snålt den kan och reducerar redan i början på året anslagsbeloppen, för att de i varje fall skola räcka även till de kurser, som hållas i slutet av året. Detta kommer då antagligen att medföra den påföljden, att det blir ett överskott å anslaget, och detta överskott har då statsverket förtjänat på bekostnad av de elever, som under årets lopp erhållit reducerade anslag. Detta blir ett överskott, som staten icke avsett och eleverna icke ha anledning att räkna med.

Huru som helst tror jag att, för den händelse man skall följa det enligt min mening mycket tilltalande förslag till organisation av fördelningssystemet, för vilket i propositionen är redogjort, så blir det svårt att undvika de betänkliga konsekvenser, som jag här antytt, om icke anslaget erhåller förslagsanslags karaktär. Lantbruksstyrelsen har också uppgjort hela detta förslag under den bestämda förutsättningen, att det skulle erhålla denna karaktär, och

Ang. understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

Ang. under-
stöd åt elever
vid lägre lant-
bruksundervis-
ningsanstalter
m. m.
(Forts.)

det skulle vålla denna styrelse, såsom jag redan framhållit, mycket stora besvärligheter, om den ej fick denna lättnad.

Jag tillåter mig därför uttala den förhoppningen, att denna kammare ville, liksom medkammaren redan gjort, bifalla den kungl. propositionen och utskottets förslag i oförändrat skick.

Herr H a m i l t o n: Herr talman! Jag hemställer vördsamt till herr Rydén att han måtte låta sina principiella betänkligheter falla inför de sakskal, som tala för bifall till jordbruksutskottets förslag. Denna fråga står icke fullt i analogi med frågan om anslaget till folkhögskolorna. Nu ifrågavarande anslag skall nämligen tilldelas stipendiater, som besöka en mångfald skoltyper, lantmannaskolor, lantbruksskolor, kvinnliga lantbrukshållningsskolor, småbrukarekurser o. s. v. Det är under sådana förhållanden synnerligen svårt, såsom också av herr statsrådet nyss framhållits, att fördela i förväg ett begränsat anslag. Ett bifall till herr Rydéns yrkande skulle medföra, att åtskilliga stipendiater antingen skulle gå miste om sitt lilla stipendium — vad lantbrukshållningsskolorna beträffar 25 kronor i månaden för obemedlade och 15 kronor för mindre bemedlade — eller också skulle stipendierna bli nedsatta, något som de icke tåla vid, då de redan förut äro så små. Jag ber även att få fästa uppmärksamheten på att endast de obemedlade och de mindre bemedlade av lantbefolkningen kunna få åtnjuta bemälda stipendier.

Nyss har här förevarit en debatt i kammaren, som påvisat, hur skolundervisningen på många håll är underhållig på vår landsbygd. Jag tror, att detta huvudsakligen beror på bristande förmåga att kunna åstadkomma något bättre. Nu finnes här ett tillfälle att öka folkets kunskaper på vissa specialområden, och härvid bör betänkas, att de elever från landsbygden, som här är fråga om, inte ha samma fördel som stadsbefolkningen, som på lediga stunder kan besöka skolor i städerna för utveckling av sina kunskaper, utan måste de uppoffra tid och även underkasta sig dryga kostnader, då det gäller att besöka skolanstalterna. Mig synes därför, att det bidrag, som staten giver för ifrågavarande ändamål eller sammanlagt 100,000 kronor, är synnerligen anspråkslöst. Att nu vidtaga åtgärder, varigenom eleverna skulle helt eller delvis gå miste om dessa stipendier, torde vara orättvist mot, låt oss kalla dem, kulturhungrande ungdomar, såväl män som kvinnor. Det är ju sant, att ett beslut har redan fattats beträffande folkhögskolorna, men det torde vara lämpligt, att detta beslut ett annat år rättas, även om en dylik åtgärd icke framstår som en så bjudande nödvändighet, som då det gäller de skoltyper vi nu beröra.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr L i n d e r s: Jag har icke varit i tillfälle att deltaga i utskottets behandling av detta ärende, men inom avdelningen deltog jag i behandlingen av frågan, och där hade jag samma yrkande, som nu här i kammaren framstälts av herr Rydén.

Med avseende å den förklaring, som herr Rydén lämnade, att det

försiggått vissa förhandlingar mellan statsutskottets och jordbruksutskottets avdelningar, som behandlat detta ärende, så förhåller sig härmed så, att man inom första avdelningen var på det klara med att man borde gå efter samma princip och behandla ärendet på samma sätt som beträffande anslag till elever vid folkhögskolorna. Men när man sedan fick reda på statsutskottets förslag, så fann sig majoriteten inom avdelningen ändå böra gå på Kungl. Maj:ts förslag.

Jag kan ju villigt medge, att förhållandena icke äro absolut analoga med hänsyn till de särskilda kurser, som dragas in under dessa anslag. Men förhållandena äro dock så närliggande, att man har mycket svårt att finna verkligt fasta hållpunkter för en uppfattning, att icke samma praxis skall tillämpas i ena fallet som i det andra. Jag har därför vidhållit min uppfattning, att man borde komma till samma resultat som tidigare angående anslaget till folkhögskolorna och att det alltså även här borde bli ett förslagsanslag »högst». Jag vill påpeka, att genom det ändrade system, som här kommer att tillämpas vid utdelandet av stipendier, så kommer anslaget att bättre utnyttjas, än hittills har skett, under förutsättning att man vidtar sina dispositioner med tillräckligt förutseende. Dessutom skulle saken fullt och helt kunna tjänas därigenom, att man ökade anslagen, för ändamålet, så att de bleve tillräckliga, och detta kan ju ske, om icke vid denna riksdag, så vid den nästkommande, och på så sätt, behöva vi icke bryta enhetligheten i principerna.

Jag hemställer således, herr talman, om bifall till det av herr Rydén framlagda förslaget.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Jag kan mycket väl förstå de synpunkter, som både herr Rydén och herr Linders lagt på denna fråga, då det onekligen är riktigt, att det användes samma princip för fastställandet av dessa stipendier, såväl då det gäller folkhögskolorna som lantmannaskolorna. Men då man nu står inför den erfarenheten, att många såväl män som kvinnor varje år antingen få mindre stipendier eller bli utan, så undrar jag, om man kan fortfarande gå fram efter den principen att fastställa dessa anslag som förslagsanslag *högst*.

Vi böra i år ta detta anslag, som Kungl. Maj:t föreslagit, och till ett annat år ändra anslaget för folkhögskolorna i enlighet med denna princip. Särskilt under sådana tider, som vi nu leva i, är det högst angeläget för en och var, att man söker bereda det uppväxande släktet, som har intresse för lantbruksnäringen, möjlighet att komma i tillfälle att öka sina kunskaper till lycka och gagn för hela landet. Att neka dessa unga män och kvinnor, som brinna av längtan att få någon påbyggnad på sina folkskolekunskaper genom denna specialutbildning på lantbrukets område, att neka dem detta, därför att det brister i stipendieanslag, det är hårt. Man skulle också helt och hållet kunna komma ifrån detta, om man godtager det förslag, som Kungl. Maj:t här framlagt för riksdagen. Det har stora svårigheter med sig, att skolstyrelserna redan före maj månads utgång skola lägga in ansökningar om stipendier för kommande läsår.

Ang. understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

Ang. understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter
m. m.

(Forts.)

Det är omöjligt att veta, huru många elever som komma in med ansökan, och ännu mera svårt är det att träffa det rätta avgörandet beträffande fördelningen mellan de obemedlade och de mindre bemedlade. Man kommer helt och hållet från dessa svårigheter, om man, i likhet med vad som nu sker på folkhögskolornas område, får vänta, tills man får eleverna antagna och under läsåret blir i tillfälle att noga studera både eleverna och deras ekonomiska förhållanden samt vidtaga de åtgärder med avseende å fördelningen av stipendierna, som man anser mest lämpliga och nyttiga. Man kommer ifrån en hel del onödiga skrivelser och en del tidsödande utredningar, som nu måste ombesörjas, då det gäller dessa stipendier, som dock äro så obetydliga i den en gång fastslagna storleken.

Jag skulle beklaga, om riksdagen i detta fall skulle behöva se så noga på några tusen kronor mer eller mindre. Det kan ju hända, att om man tar bort ordet *högst*, det blir några stipendiater mera, än om det icke står, och inför den utsikten anser jag det nödvändigt, att man tar bort det, för att så många stipendiater som möjligt må komma i åtnjutande av statsbidrag.

Jag vill alltså, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Welin: Herr vice talman! I likhet med föregående talare skall jag be att få understödja utskottets förslag i denna punkt. Det är på det sätt, som denna talare antytt, att flera stipendiater, som sökt understöd, blivit ställda utanför, därför att beloppet varit begränsat. Det är möjligt, att, om man nu sätter en sådan gräns på nytt igen, så stänger man ute åtskilliga, som kunna vara i behov av understöd för genomgående av en kurs i någon av de lantbrukskolor, lantmannaskolor, folkhushållningsskolor m. fl., som det här är fråga om. Det är visserligen sant, att, om man bibehåller det anslag, som det är fråga om här, som ett förslagsanslag, under det folkhögskolan fått motsvarande anslag med ordet »högst» framför, så uppstår en olikhet ifråga om dessa båda skoltypers, lantmannaskolan och folkhögskolan, ställning.

Såsom representant för båda dessa slag av skolor, då båda formerna finnas i den läroanstalt, som jag förestår, så kan jag säga, att jag gärna finner mig i detta förhållande. Jag betraktar nämligen saken icke så, att det skulle råda någon konkurrens mellan dessa läroanstalter, ty båda ha till uppgift att utbilda ungefär samma ungdom, framför allt lantmannaungdomen, även om de i den ena skolan få en speciell lantbruksundervisning och i den andra en mera allmänbildande undervisning. Jag kan således icke se, att man ur den synpunkten skulle behöva draga sig för att låta anslagen få olika karaktär beträffande folkhögskolorna och lantmannaskolorna. Det är desto större skäl att åtminstone detta år göra det möjligt för lärjungar vid lantbruksundervisningsanstalter av olika slag att där få den undervisning, som vi framför allt detta år måste bereda största möjliga antal av vårt lands lantmannaungdom. Vi ha i riksdagen så många gånger lämnat understöd i olika riktningar för att möjlig-

göra produceradet av livsmedel, att vi i detta fall borde kunna sträcka oss så långt, att det kanske kunde beredas ytterligare några unga män tillfälle att lära sig att på ett bättre sätt sköta jordbruk än de förut kunnat göra, och detta möjliggöres genom beviljande av detta anslag, såsom det föreslagits av jordbruksutskottet.

Jag får sålunda, herr vice talman, för min del yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr vice talmannen, som under herr Welins anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr Thorsson, som yttrade: Herr vice talman! Om riksdagen skulle bifalla jordbruksutskottets förslag, så skulle med det resonemang, som förts särskilt av greve Hamilton och herr Bengtsson i Norup, den första konsekvensen bliva, att vi måste löpa linan ut och taga bort ordet »högst» i alla sådana anslag, som avse att lämna stipendier eller understöd åt dem, som ytterligare vilja förkovra sig i den ena eller andra av de olika skoltyperna. Ur regleringssynpunkt tror jag icke, att detta kommer att verka riktigt hälsosamt.

Då jag här uppträder mot denna hemställan, är det icke därför, att jag på något sätt vill vägra anslag åt dessa skolor, utan jag går hellre med på ett högre anslag, endast jag vet, på vilken summa det slutar. Det har ju under de senaste åren strävats efter att man så långt som möjligt skulle veta, att de beslut, som man fattar, någorlunda skulle harmoniera med slutsumman i budgeten, men ger man sig in på det här sättet, så blir det enligt min uppfattning svårare att bestämma regleringen. Jag måste ur denna synpunkt yrka bifall till det förslag, som framställdes av herr Rydén. Jag kan icke finna, att det skulle vara någon större svårighet för lantmannaskolornas styrelser att bedöma anslagsberäkningen, ty så stora äro väl icke fluktuationerna; och märker man det ena året, att anslaget icke räcker till, så får Kungl. Maj:t i en kungl. proposition påföljande år på framställning av de olika skolstyrelserna avpassa anslaget med ledning härav för ett kommande år.

Jag vill sålunda icke ha mitt uppträdande här på något sätt uppfattat så, som skulle jag vilja motsätta mig anslag till dessa lantmannaskolor. Men om vi skola bifalla utskottets förslag rörande dessa skolor, så måste vi taga konsekvenserna därav, i fråga om alla andra skolor som skola komma i åtnjutande av förslagsanslag.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till det av herr Rydén framställda yrkandet.

Vidare anförde

Herr Persson i Stallerhult: Herr vice talman! Jag försummade att instämma i herr Rydéns yrkande och yttrande, och därför har jag begärt ordet för att i stället nu giva tillkänna, att jag instämmer i allt vad han yttrat och även i hans yrkande.

En talare här bakom mig, som säger sig vara föreståndare för

Ang. understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m.

(Forts.)

Ang. under-
stöd åt elever
vid lägre lant-
bruksundervis-
ningsanstalter
m. m.

(Forts.)

båda dessa slag av skolor, som herr Rydén talade om och som även talaren själv antydde, har icke haft något att invända mot denna olikhet beträffande understöden åt dessa undervisningsgrenar, som han själv företräder. Det tycker jag, att man lätt kan förstå, ty blir detta utskottsutlåtande godkänt, så blir det lättare att nästa riksdag få bort ordet »högst» beträffande anslaget till det andra område, där han undervisar, men bifalles herr Rydéns yrkande, så lär man icke få bort ordet »högst» på någotdera hållet. Därför är det lätt att förstå talarens ståndpunkt, och därför borde icke heller hans yrkande ha så stor effekt, då man går att votera, ty jag tror, att denna fråga kommer att gå till votering.

Herrarna erinra sig väl åtskilliga andra fall i fråga om förslagsanslag, där man infört ordet »högst», men då man kommer till denna punkt, så skulle man underlåta att införa detta ord! Jag tycker, att det icke är möjligt för kammaren att godkänna en sådan taktik. Är det så, att här erfordras ett högre anslag, än som här ifrågasättes, så får detta ske undan för undan den ena riksdagen efter den andra, men om man försummar att här införa ordet »högst», så tycker jag, att man underlåter att tillämpa en synnerligen viktig princip, som kammaren bör hålla på. Därför instämmer jag med herr Rydén, och jag ber att få uttala mitt erkännande för hans vakenhet att här göra ett yrkande.

Herr *Lundberg* instämde häruti.

Herr *Hamilton*: Jag kan icke dela de farhågor, som uttalats av herr *Thorsson*. Ett bifall till utskottets förslag innebär icke ett allmänt borttagande av ordet »högst» beträffande andra förslagsanslag. Särskilda förhållandet vid skolorna ifråga medför svårighet att fördela ett fast anslag, så att detta anslag kan fullt utnyttjas. Ett bifall till herr Rydéns förslag skulle medföra, att många av dessa fattiga unga män och kvinnor, varom här är fråga och som önska att få öka sina kunskaper, icke kunna göra detta, enär de ej ha råd att utan understöd uppehålla sig vid skolorna.

Första kammaren, som brukar hålla på det formella, har i detta fall visat sig vara mindre byråkratisk än herr Rydén. Första kammaren har nämligen bifallit utskottets förslag, under det att herr Rydén av formella skäl vill avslå detsamma. Det skulle smärta mig, om den folkvalda kammaren skulle ha en mera byråkratisk syn på tingen än första kammaren, som brukar anses som byråkratiens starkaste fäste.

Herr *Rydén* i Malmö: Ja, herr talman, man skall behöva ta till både gottköpsargument och annat med, när man kommer med sådant som herr *Hamilton* i sitt anförande nyss. Föreliggande fråga har icke ett spår med byråkrati att göra, utan frågan gäller, om riksdagen skall handla någorlunda konsekvent och riktigt i vad den gör.

Jag skall be att något litet få fästa kammarens ytterligare

uppmärksamhet på denna sak. Nu är det så, att det är precis samma skäl, som tala för och mot i båda fallen. Det kan angivas skäl för att låta detta anslag få förslagsanslags natur, och det kan angivas skäl mot detsamma. Men skälen äro precis desamma. Det är en förvanskning, när man kommer och säger, att det är olika saker, det här gäller, när det är fråga om dessa lantman- och folkhögskolor. Det säges, att det är olika kurser härvidlag, olika kurser i lantman- och folkhögskolorna, men faktiskt kunna samma skäl anföras för och mot beträffande båda dessa arter av skolor. Då ha vi från statsutskottet gått ut från att vi borde handla lika med hänsyn till dessa skolyper. Huru skall man rent tekniskt gå till väga för att ärenden, som äro av likartad beskaffenhet men som behandlas av två utskott, skola kunna i likartad form föreläggas riksdagen? Man har då två vägar att välja. Den stora vägen innebär, att man gör ett sammansatt jordbruks- och statsutskott, som har att behandla frågorna. I statsutskottets andra avdelning, där frågan först var uppe, tyckte man, att detta var en för stor apparat för att komma till ett samstämmigt uppträdande av utskotten. Man gick där den lilla vägen, och föreslog, att det skulle föras underhandlingar under hand mellan statsutskottet och jordbruksutskottet. I detta fall var man enig om att dessa ärenden skulle behandlas lika. Det meddelades mig ytterligare, att när riksdagen beslutit angående folkhögskolorna, så skulle man behandla även detta anslagsärende i överensstämmelse därmed på jordbruksutskottets sida. Och i den tron handlade statsutskottet, och ingen hyste någon tvekan om, huru saken skulle utveckla sig, sedan beslutet fattats om folkhögskolorna. Två månader därefter har jordbruksutskottet gått emot den uppfattning, som man bestämt sig för vid den första underhandlingen, och enhälligt gått med på den uppfattning, som föreligger beträffande detta förslagsanslag. Det är mot detta olikformiga uppträdande, som jag i första rummet reagerat. Jag vill för min del medverka till att likartade saker icke behandlas olika från riksdagens sida. Om herr Hamilton vill betrakta detta som byråkrati, så var så god, men enligt min uppfattning bör ur statsregleringssynpunkt lika fall behandlas lika, när det gäller deras rent budgetmässiga handläggning.

Nu vill jag tillägga, att anledningen till att vi från statsutskottets sida valde att beträffande förslagsanslaget sätta in ordet »högst» var, att det är så ofantligt svårt att avgöra, när det föreligger det ena eller andra av dessa två fall: mindre bemedlade eller obemedlade. Det är klart, att det kommer att bero på det subjektiva omdömet hos den prövande myndigheten, vem som är mindre bemedlad och därför skall ha 15 kronor och vem som är obemedlad och skall ha 25 kronor. Då resonerade vi inom statsutskottet så, att om man från riksdagens sida mäter till ett riktigt anslag, så skall det med en lojal tolkning av dessa ord »mindre bemedlad» och »obemedlad» räcka till, och då är detta ett riktigare sätt att gå till väga. Om man inför ordet »högst», så sker det därför, att handhavandet av anslaget icke må urarta till utdelningar på ren slump

Ang. understöd af elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

Ang. under-
nöd åt elever
vid lägre lant-
bruksundervis-
ningsanstalter
m. m.

(Forts.)

eller till ren slapphet, varpå vi haft otaliga exempel, när det gällt lantmannaskolorna och folkhögskolorna.

Jag hyser för min personliga del den uppfattningen, att om man skall välja mellan dessa vägar, det är riktigt att taga ett riktigt »förslagsanslag högst» och så ha det i sina händer, men icke låta det gå till ren slapphet och slösaktighet med statens medel ifråga om förslagsanslagen. Kan man gå så till väga, då går det an att hava anslag av förslagsanslags natur. Den saken vill jag emellertid nu icke fästa kammarens uppmärksamhet på, utan jag vill här peka på nödvändigheten av, att man i dessa saker handlar likformigt. När riksdagen nu i år bestämt sig för att för folkhögskolorna sätta in »högst», vore det egendomligt om, när det gäller lantmannaskolorna, man icke även där skulle sätta in ordet »högst». Jag har velat säga, att när riksdagen i det ena fallet gått den vägen, så får riksdagen nog också göra det även i det andra fallet och sålunda sätta även för lantmannaskolorna »förslagsanslag högst». detta för att det skall bli lika för de båda grupperna. Jag kan icke vara med på att skjuta folkhögskolorna åt det ena hållet och lantmannaskolorna åt det andra.

Herr Söderberg: Herr talman! Jag kan ju mycket väl förstå de farhågor, som flera statsutskottsledamöter ha beräffande denna fråga. Har man emellertid samvetsgrant läst igenom den här föreliggande kungliga propositionen, som ligger till grund för framställningen om att detta anslag må bli ett *förslagsanslag*, så tycker jag verkligen, att åtminstone herrar representanter från landsbygden mycket väl skulle kunna inse, att man med ett sådant förfaringsätt vinner avsevärda fördelar.

Det heter här i propositionen: »I jämförelse med förhållandena vid lantmannaskolor och de med dessa likställda undervisningsanstalterna föreligger först den skillnad, att något utseende av stipendiater, innan dessa vunnit inträde i skolan eller kursen, icke förekommer vid folkhögskolorna.» Beträffande de förra är förhållandet helt annorlunda. När t. ex. en hel del kurser äro förlagda till olika delar av året, och ansökningar till dessa kurser komma in, innan vederbörande äga att bestämma, vilka av dessa mindre bemedlade eller obemedlade skola komma i åtnjutande av statsbidrag, så uppstår naturligtvis det förhållandet, att om man är frikostig i början, de som söka inträde i kurser förlagda till samma tid av året kunna bli lidande.

Den fara, som herr Carl Persson och herr Rydén i Malmö försökt uppkonstruera, är väl ändå mycket ringa. Det är väl här nämligen icke fråga om några stora belopp. Man kan nästan förutse, att det kommer att röra sig omkring högst några få tusen kronor mer eller mindre; det är allt vad detta förslag om förslagsanslag innebär.

Jag tycker verkligen liksom herr Hamilton, att med tanke på att det här gäller några mindre bemedlade eller obemedlade unga män och kvinnor, som önska få någon vidare utbildning på lant-

mannanäringens område, man verkligen här i denna kammare åtminstone borde biträda det förslag, vartill utskottet kommit.

Jag ber, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Då det gäller att genom anslag stödja sådana fattiga män och kvinnor från jordbrukare- och arbetarehem, som behöva utbildning i yrket, uttalas den farhågan, att, om ordet »högst» icke utsättes, skall så stora summor tagas ut, att anslaget rent av missbrukas.

Jag tror nu icke, att någon sådan fara är för handen. Det blir icke för många som får utbildning bland dessa ungdomar. Vi behöva icke blott fysisk kraft i lantbruket, det behövs även annan, sådan som fås genom utbildning, och den utbildningen kunna vi mycket väl unna dessa män och kvinnor. Det förvånar mig mycket, att man nu icke vill gå med på att bevilja detta anslag i enlighet med utskottets hemställan.

Herr Thorsson: Jag skulle vara den siste talaren mycket tacksam, om man ville överföra diskussionen på det område, på vilket den egentligen borde röra sig. Det rör sig icke här om att giva några tusen kronor mer eller mindre till ifrågavarande undervisning, utan här rör det sig om den principen, huruvida riksdagen till »förslagsanslag» skall sätta ordet »högst» eller icke, om man skall fullfölja den princip, som vi ända sedan 1912 ha arbetat in i statsförvaltningen, nämligen att även förslagsanslag skola beräknas på sådant sätt, att det så nära som möjligt ansluter sig till den angivna slutsumman.

Mot det talesätt, som jämnt och ständigt föres fram i kammaren både från den siste talaren och särskilt även från herr Hamilton varenda gång det diskuteras sådana här saker, sådana som gälla ordning och reda, och som alltid gör gällande, att vi, som möjligen i särskilda punkter icke dela deras mening, äro njugga, att vi icke vilja tillgodose undervisningen i lika rikt mått som dessa herrar, vill jag nedlägga en bestämd reservation. Man bör här icke miss-tänkliggöra varandra och göra gällande, att den ena sidan vill gå längre än den andra. Det hela rör sig strängt taget om huruvida det skall införas en ordentlig princip i förvaltningen eller icke.

Herr Hamilton: Herr talman! Jag började mitt första anförande med att be herr Rydén låta de principiella skälen falla för sakskaalen. Nu har emellertid herr Thorsson uttalat den meningen, att beträffande varje förslagsanslag skulle genomföras den principen, att ordet »högst» skall sättas till. Jag beklagar, om det var hans tanke. På kammarens bord ligger två andra utskottsutlåtanden, som vi komma att behandla nästa plenidag. Det ena rör sig om anvisande av medel till åtgärder i prisreglerande syfte, det andra om anvisande av medel för beredande av lindring i de mindre bemedlades levandsvillkor. Önskar talaren, att även rörande dem ordet »högst» skall insättas?

Ang. understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter
m. m.
(Forts.)

Ang. understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter
m. m.
(Forts.)

Det är visserligen erkännansvärt att hålla på principerna, men i vissa fall, bör likväl anslag utgå, som förslagsanslag. Ett sådant fall är just det omdebatterade. Jag misstänker icke, att herr Thorsson ej vill tillgodose de fattiga unga män och flickor, som beröras av här föreliggande fråga, men på grund av sin principfasthet, och den byråkrati — som i allmänhet är ett utmärkande drag från statsutskottet — berövar han dem kanske nu — de stipendier de gjort sig förhoppningar om och som det vore beklagligt, om de nu skulle gå miste om.

Herr Thorsson: För att förtaga den uppfattningen, att jag skulle vilja sätta »högst» vid varje förslagsanslag, vill jag säga, att jag deltagit så mycket i statens förvaltningsärenden, att jag är på det klara med, att när det gäller förslagsanslag, vars grunder icke kunna nog angivas, man skall akta sig för att sätta »högst», men att för förslagsanslag, vars grunder kunna angivas, man kan med beräkningar från ett gånget år, när man räknar framåt, taga till på sådant sätt, att det täcker det med anslaget avsedda ändamålet. Därför tycker jag, att det är riktigt att hålla på den goda principen och sätta »högst».

Herr Söderberg: Ja, herr talman, jag blev verkligen förvånad, när min ärade vän herr Thorsson med sådant obegripligt patos gjorde sig till tolk för bibehållandet av goda principer och ett principrytteri, som icke kunde giva utrymme för något det allra ringaste rådrum, där man kunde jämka, särskilt med tanke på de förhållanden varunder man fattat beslut.

Det är ju alldeles så, som herr Hamilton har anfört, att om man skulle på alla områden söka begränsa sig till bestämda fasta anslag, detta skulle ha sina vådor, och jag undrar hur det då skulle gå med vår statsreglering.

Jag är den förste att erkänna, att man bör vara mycket försiktig, när det gäller anslag, och att man bör så ordna dem, att de icke överskridas. Det är dock på vissa områden man icke oundgängligen behöver den mera stränga ordningen. Jag kan icke finna annat än att om man vill hjälpa dessa fattiga män och kvinnor, man måste gå fram på den väg Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit.

Riksdagen skrev i fjol om att man skulle försöka göra något för att kunna bedriva en sådan undervisning, att man genom densamma kunde försöka locka fram intresse för ladugårdsskötsel och mjölkning hos den kvinnliga befolkningen i Norrland och Dalarna. Det är nämligen på det sättet att det i nordliga Sverige snart är omöjligt att kunna få en tjänsteflicka att biträda med mjölkning. Jag tror, att det i det avseendet är bättre ställt i södra Sverige; jag har åtminstone ej hört några klagomål därifrån. Man kan dock icke undgå att anse, att här verkligen ett stort behov gör sig gällande, ett trängande behov av att få hjälp i detta avseende. Den nämnda skrivelsen pekar däråt, att anslaget kanske borde höjas något, men Kungl. Maj:t säger, att anslaget har i allmänhet räckt

till, och att det icke är skäl att höja det nu. Man kunde dock förvandla det till ett förslagsanslag, så att, sedan man prövat ansökningarna, de behövande verkligen kunde komma i åtnjutande av den undervisning, som de så väl behöva, behöva icke bara för roskull utan för jordbruksnäringens och för hela landets väl. Det är verkligen så, att lardsbygdens befolkning vänder sina blickar till städerna och till de tätt befolkade bygderna, där allt är så bekvämt, där man icke behöver gå och smutsa ned sig på åker och äng och i ladugårdarna, och där man har allt så trevligt. Jag undrar, om landet skulle må väl av att även befolkningen på landsbygden hade det så som befolkningen i städerna och med dem jämställda samhällen? Särskilt när det gäller att driva fram, befordra vår jordbruksnäring, att söka avvinna jorden så mycken föda som möjligt för landets invånare, tror jag icke, att man kan göra för mycket för här antydda strävanden. Jag tror icke heller, att det är så lyckligt, att herr Rydén i Malmö rider upp sig på statskottsprinciper i föreliggande fall. Här gäller det att taga ett kraftigt tag. Och då det icke är fråga om mera än bara några få tusen kronor mer eller mindre, upprepar jag, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m.

(Forts.)

Herr H a m i l t o n: Blott ett ord gent emot herr Thorsson. Jag vidhåller, att det är svårt att i förväg bestämma, hur ifrågavarande anslag skall fördelas på de olika skoltyperna och olika stipendier. Om man skulle vara säker på, att medlen skulle räcka till, finge man väl sätta anslaget till ett mycket högt belopp.

Herr B e n g t s s o n i Norup: Herr talman! Endast ett par ord till herr Thorsson!

Det är icke första gången herr Thorsson behagar avstraffa mig, då jag uppträder på de smås vägnar. — Jag tror, att jag i detta fall har rätt att göra det, när jag sitter i styrelserna för två lantmannaskolor och en folkhögskola. Även vid ett tidigare tillfälle år 1912 motsatte sig både herr Rydén och herr Thorsson ett förslag om högre anslag till stipendier åt elever i folkhögskolor. I dag ha de kämpat på samma sätt. Jag vill säga herr Thorsson, att vore hans ton lika hög, och vore han lika ivrig att hålla igen, när det gäller många andra anslag, så skulle jag vara honom tacksam. Vad denna fråga beträffar, så kunna statens medel icke användas på bättre sätt än till att utbilda våra unga söner och döttrar på landsbygden, så att de få litet större kvalifikationer till att fullgöra sin kallelse i livet.

Herr T h o r s s o n: Jag har aldrig motsatt mig anslaget eller talat om dess omfattning. Jag har talat om, att det icke är riktigt att i fråga om detta anslag införa en sådan ordning, som man här sökt göra, då det ligger inom det möjligas område att någorlunda beräkna dess behövliga storlek. Det är ingen så oerhörd svårighet att göra det. Jag skulle gärna vara med om att bevilja större anslag än här ifrågasatts, men vad det nu är fråga om, är endast att hålla på en riktigt princip.

Ang. understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till det förslag, som under överläggningen framstälts av herr Rydén i Malmö; och fann herr vice talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja godkänd. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller det förslag, som under överläggningen om punkten 1:o) av jordbruksutskottets förevarande utlåtande nr 48 framstälts av herr Rydén i Malmö, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda punkt.

Voteringen utvisade 100 ja mot 70 nej, vadan kammaren bifallit det av herr Rydén i Malmö under överläggningen framställda yrkandet.

Ang. kvinnliga ladugårds-skötare i Norrland och Dalarna.

Härpå föredrogs *punkten 2:o*); och anförde därvid

Herr Linders: Herr vice talman! I överensstämmelse med det nyss fattade beslutet yrkar jag, att utskottets hemställan måtte bifallas med den ändring, att även detta anslag bestämmes till ett förslagsanslag högst.

Vidare yttrades ej. Efter av herr vice talmannen givna propositioner i ämnet biföll kammaren det förslag, som framstälts av herr Linders.

§ 8.

Vidare föredrogs vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden: nr 49, i anledning av väckt motion om anslag till premier vid rovodlingstävlingar i Norrland och Dalarna; samt nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad användning av ett till anordnande av jägmästarbostäder av riksdagen anvisat belopp.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Ang. fraktkostnader för kalk m. m.

Efter härpå skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lindring av fraktkostnader för kalk m. m. begärdes ordet av

Herr Bäcklund, som yttrade: Herr vice talman! Jag har ingenting att invända mot förslagsanslagets höjande till 600,000 kronor, men i samband med denna fråga kan jag icke underlåta att göra ett påpekande.

*Ang. frakt-
kostnader för
kalk m. m.
(Forts.)*

Det är ju så, att kalken är av stor betydelse för lantbrukets behov, och statens åtgärder i detta fall för att lindra frakterna äro naturligtvis fullt riktiga. Men jag anser, att såväl riksdagen som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet borde ägna denna fråga uppmärksamhet även på annat sätt. Jag menar, att det hjälper icke, att staten biträder med fraktlindringar, därest prisstegringen på kalk får pågå ohejdat och på detta område, i likhet med så många andra områden, trustbildning får ske.

Det förhåller sig ju så, att kalkbruken haft mycket liten känning av dyrtiden, i synnerhet ifråga om prisstegring på varor. I stort sett har det endast varit arbetslönernas stegring, som nämnvärt kunnat inverka prisförhöjande i detta fall. Höjningen av arbetslönerna är emellertid icke så stor, utan man får nog söka orsaken till prisstegringen på annat håll, nämligen i den trustbildning och bildning av försäljningsringar, som ägt rum. Jag vet det speciellt från min hemtrakt i Västergötland, att detta skett i stor utsträckning och kanske uteslutande för att höja priserna. Man har berättat mig här i dag, att där en ny järnväg dragits fram och avstånden sålunda förkortats, så hade man trott, att man därigenom skulle få kalken billigare. Men genast har det kommit en prisförhöjning, så att det icke alls haft någon betydelse, att man fått kortare avstånd. Jag menar, att denna trustbildning bör uppmärksammas av statsmakterna, ty annars ha naturligtvis dessa fraktlindringar mycket liten betydelse, annars blir det icke till något gagn, att staten här släpper till medel, om man icke samtidigt söker se till, att icke oskäliga vinster tagas ut på kalken, som är så nödvändig för lantbrukets behov.

Detta påpekande har jag velat göra i samband med denna fråga, då jag tycker, att det kan ha stor betydelse. I övrigt har jag ingenting att erinra, utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående driftkostnader under år 1918 för egnahemslånefonden; och

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utgifter i anledning av tillfällig ökning av elevantalet i skogshögskolans jägmästarkurs.

Vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt blev av kammaren bifallet.

§ 11.

*Ang. villkoren
för torvlån.*

Jordbruksutskottets utlåtande, nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i villkoren för lån från fonden för torvindustriens befrämjande föredrogs nu. Därvid yttrade

Herr Thorsson: Herr talman! Jag har naturligtvis ingen erinran att göra mot det föreliggande förslaget, att man underlättar möjligheten att få lån från denna lånefond, därigenom att lånet får innehavas i fyra år i stället för tre år, som det nu är, innan amortering börjar, och därigenom, att amorteringstiden blir tolv i stället för tio år. Men det är ju litet grand tveksamt, om man skall bifalla det föreliggande förslaget utan att göra någon som helst ändring i de räntesatser, som här äro angivna. Här skall man lämna lån till 4 procent ränta, då statsverket självt får betala över 5 procent för varje belopp, som statsverket lånar. Då får statsverket vidkännas en ränteförlust av minst 1 procent, utan att man uppställer fordran på några som helst garantier från tovrproducenterna. I samma mån som alla övriga bränslepriser springa upp, höjer man även priset på torv, och på det sättet bidrager man endast till, att det blir ett oerhört jobberi. Det centrala i frågan, nämligen framskaffande av bränsle, blir ej det huvudsakliga, utan genom att ej uppsätta tillräckligt stränga villkor bidrager staten helt enkelt till att uppmuntra spekulationen.

Då emellertid bränslefrågan just i detta nu är av utomordentlig vikt och betydelse, skall jag, herr talman, icke göra något yrkande. Jag har endast velat fästa herr statsrådets och chefens för jordbruksdepartementet uppmärksamhet på saken, ty det vill förefalla mig, som om man, när vi komma i lugnare förhållanden igen, måste ordna det så, att statsverket icke gör någon direkt ränteförlust, eller så, att strängare villkor sättas för torvindustrien, varigenom man i någon mån söker reglera priset på den vara, som av denna industri utsläppes i marknaden.

Herr Palmstierna: Herr vice talman! Det, som den föregående ärade talaren berört här, bär inom sig mycket vittgående konsekvenser. Jag är glad över, att han tog upp saken i denna form i kammaren, ty i längden, när räntesatserna stegras så, som har skett, kan ej riksdagen fortsätta med att hålla låga räntor och låta subventioner i indirekt form utgå, utan att man på något sätt kan inregistrera deras verkliga belopp i statens räkenskaper. Jag tror, att såväl på detta som på åtskilliga andra områden vore det bra mycket bättre, om man verkligen toge ränta efter den räntefot, som gäller för staten själv, och sedan upptog som verkliga anslag de belopp, varmed man ville uppmuntra olika näringsgrenar eller delar därav. Då bleve det reda och klarhet i våra finanser, och man visste vid varje tillfälle precis, hur mycket man givit som uppmuntran åt olika håll. Som det nu är, rinna i det fördolda pennin-

gar bort, och man kan ej uppskatta deras storlek, om de gå till näringarna i fråga, eller om de endast bidraga till att stegra priserna på varor av det ena eller det andra slaget.

Ang. villkorerna för torvlån.

(Forts.)

Jag har intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Härefter föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den inom staden Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen m. m.;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående garanti för inköp av bränntorv för statens räkning; och

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare rörelsekapital vid statens verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av livsförnödenheter m. m.

Utskottets i nämnda utlåtanden gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

§ 13.

Vidare förekom till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 58, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ökade statsbidrag till kostnaderna för lantmåteriförrättningar.

Ang. kostnaderna för lantmåteriförrättningar.

Uti en inom riksdagens andra kammare väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 194, hade herrar *Lundgren* i Nora och *Sundström* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, i vad mån och på vad sätt ökade statsbidrag till kostnaderna för lantmåteriförrättningar borde utgå, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Hamilton*, *Lundström* i Långnäs och *Tysk*, som ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till den i ämnet väckta motionen.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Hamilton*, som yttrade: Herr talman! Under en följd av år, nämligen åren 1914—1915 och 1916, har andra kammaren

Ang. kostnaderna för lantmäteriförrättningar.

(Forts.)

bifallit en motion likalydande med den nu föreliggande. Första kammaren har däremot under dessa år städse bifallit avslagsyrkandet.

Det är fråga om, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t be-
bära att få en utredning, i vad mån och på vad sätt ökade stats-
bidrag till kostnaderna för lantmäteriförrättningar böra utgå, även-
som för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan
föranleda. Det innebär ju, att man skulle lindra för jordägarna
de kostnader, som lantmäteriförrättningar medföra. Det gäller hu-
vudsakligen de stora skiftena. De äro väl redan verkställda i större
delar av landet och särskilt i de rika delarna, och frågan berör nu
huvudsakligen de mera fattiga bygderna.

Jag skall ej vidare ingå på ärendet. Det har debatterats här i
kammaren under åtskilliga år. Jag ber att få yrka bifall till den
reservation, vilken är avgiven av mig m. fl., och vilken är lika med
den, till vilken kammaren under de närmast föregående tre åren
lämnat sitt bifall.

Vidare anfördes ej. Herr vice talmannen framställde proposi-
tioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på av-
slag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reserva-
tionen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sist-
nämnda proposition.

§ 14.

Härpå föredrogos vart för sig:

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till
lag om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i lagen den 4 maj 1906 an-
gående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast
egendom m. m.;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ut-
betalande i förskott av viss del av statsbidrag till kostnader för laga
skiften inom Jukkasjärvi och Karesuando socknar av Norrbottens län;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående strö-
ängars utbytande mot annan mark; och

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till
lag huru förhållas bör med ströängar vid ägostyckning inom Väster-
bottens eller Norrbottens läns lappmark samt lag om förbud mot
avsöndring av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns
lappmark; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i
anledning av första kammarens beslut på grund av andra kamma-
rens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i
fråga om nedbringande av statens tryckningskostnader.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Vid föredragning härpå av andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av herr Halléns motion, nr 122, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbättringar i ordnings- och polisväsendet å landsbygden begärdes ordet av *Ang. ordnings- och polisväsendet å landsbygden.*

Herr Eurén, som anförde: Eftersom jag har reserverat mig emot motiveringen, så ber jag att få säga några ord.

Jag är liksom utskottet och motionären fullt medveten om, att polisväsendet på landsbygden är mycket underhaltigt. Men jag är också medveten om, att för att vi skola få ett tillfredsställande polisväsen på landsbygden kräves det dock sådana kostnader, att vi icke kunna gälda dem. Det är därför, som jag icke har någonting att anmärka emot utskottets hemställan.

Men då utskottet i motiveringen säger, att det »finner förhållandena för närvarande icke påkalla några åtgärder i motionens syfte», då kan jag icke följa utskottet. Ty för närvarande måste man dock säga, att det är sådana förhållanden ute på landsbygden, som ovillkorligen fordra, att det borde vara bättre ordningskydd och polismakt där. När, som vi alla veta, på landsbygden demonstrationer och åtskilliga undersökningar i enskildas hem om deras egendom företagas, och personer, som icke ha någon som helst laglig rätt därtill utan endast en fullständig självtagen rätt, göra sådana där inventeringar, då kan man väl säga, att det råder förhållanden, som riktigt skria efter att det borde finnas ett bättre skydd, än vi nu ha på landsbygden.

Jag har intet yrkande att framställa. Jag har endast velat uttala, att jag icke kunnat vara med om denna motivering.

Härpå yttrade

Herr Sundberg: Med anledning av vad som från reservanternas sida blivit anført, vill jag bara säga det, att då utskottet i sitt utlåtande här säger, att »utskottet finner förhållandena för närvarande icke påkalla några åtgärder i motionens syfte», så har naturligtvis utskottet då icke kunnat syfta på sådana utomordentliga och särskilda förhållanden, som dem, vilka en av reservanterna nu nyss nämnde. Utan utskottets utlåtande är naturligtvis tillkommet med hänsyn till möjligheten att reglera ordnings- och polisväsendet på landet under ordinära förhållanden.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen, som under herr Euréns anförande återtagit ledningen av förhandlingarna, framställt proposition i ämnet, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16.

Herr statsrådet *Dahlberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 361, angående förändring av tullsatserna å socker samt om ändrad lydelse av § 13 mom. 1 i förordningen med tulltaxa för inkommande varor den 9 juni 1911; och

nr 362, angående förändrade bestämmelser för trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds export av malm från Grängesbergs malmfält.

Nämnda propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 17.

*Ang. en freds-
konferens
av neutrala
stater.*

Härefter förelåg till avgörande andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av herr Lindhagens motion, nr 315, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående sammankallandet av en officiell fredskonferens av neutrala stater.

I anledning av en inom andra kammaren av herr *Lindhagen* väckt och till kammarens femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 315, hemställde utskottet, att andra kammaren för sin del måtte besluta, det riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, på vad sätt genom svenskt eller skandinaviskt regeringsinitiativ skulle kunna sammankallas en officiell fredskonferens av neutrala stater, med uppgift att söka utarbeta förberedande förslag till en internationell rättsordning, som ville trygga individernas och folkens lika utvecklingsrätt under hägnen av politisk, ekonomisk och andlig frihet samt därigenom be-trygga en varaktig fred.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade:

Herr *Hildebrand*: Vi ha ju läst i tidningarna i dag om resultatet av ministerkonferensen i Stockholm de senaste dagarna och att alla de tre skandinaviska ländernas i konferensen deltagande stats- och utrikesministrar ansett, att tidsläget icke var sådant, att initiativ i denna riktning kunde tagas. Under hänvisning här-till ber jag att få yrka avslag åt utskottets hemställan.

Herr *Löwegren*: Gentemot herr Hildebrand vill jag fram-hålla, att det är just denna punkt, som ju genom motiveringen och således även i utskottets hemställan denna gång är nästan alldeles struken. Det är icke tal om här, att i första rummet skulle åstad-kommas ett initiativ till fredsmäkling, utan huvudvikten är i år lagd på de andra punkter, som här framförts.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på av-slag såväl därå som å den i ämnet väckta motionen; och blev utskot-tets hemställan av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom ut- *Ang. en freds-*
drag av protokollet delgivas första kammaren. *konferens*
om neutrala
stater.
(Forts.)

§ 18.

Statsutskottets utlåtande, nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts *Ang. medelin-*
proposition angående anvisande av medel för höjande av medelin- *köpspriset*
köpspriset för remonter under år 1917 föredrogs nu; och anförde *för remonter.*
därvid:

Herr Gustafson i Kasenberg: Herr talman! Jag har naturligtvis intet att invända emot att remontpriiset höjes, såsom här är föreslaget. Men jag anser, att jordbruksintresset blivit förbisett, då medlen här skola tagas av hästförsäljningsmedlen. Och jag ber få framhålla, vad statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet uttalade, då den kungl. propositionen nr 172 förra året föredrogs i regeringen. Han yttrade då:

»Jag vill då först framhålla och betona, att Kungl. Maj:t vid föreskrivandet av avdrag med vissa procent vid de stora hästexporterna uttryckligen förklarat, att säljarna skulle avstå de innehållna andelarna, i den mån de icke åtginge till bestridande av kostnader för hästarnas försäljning, *till åtgärder för hästavelns främjande.* Jag ansåg mig icke kunna under annan förutsättning tillstyrka avdrag med de nu bestämda procenttalen, och jag tror mig även veta, att hästägarna gärna funnit sig i dessa avdrag, just därför att de visste, att de därigenom uppkomna medlen skulle användas till hästavelns bästa.»

Jag menar, att detta löfte tycks ha blivit förbisett, genom att medlen till uppköp av remonter tagits av hästförsäljningsmedlen.

Jag har intet yrkande, herr talman, men jag hoppas, att vederbörande för framtiden, d. v. s. nästa år eller när ärendet åter kan komma före, icke måtte förfara som nu är gjort, utan att dessa pengar, som äro ämnade till hästavelns befrämjande, också måtte bevaras till detta ändamål.

Herr Jönsson i Slätåker: Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men jag anser mig här böra nämna något om den, man kan säga, oegentlighet, som kommer att råda under nu inträdande förhållanden, nämligen att priset å remonter höjes mitt i säsongen. Därigenom blir det ju så, att de, som redan ha sålt remonter till staten till det lägre priset, komma i en sämre ställning än de, som hädanefter sälja. Dessa ha lojalt tagit emot de priser som bjudits, och jag förmenar då, om man under senare hälften av året får beräkna dessa högre priser, så borde rättvisan kräva, att de, som redan sålt till lägre pris, kunde få någon ersättning.

Det är därför, som jag ber få uttala den förhoppningen, att den som det vederbör måtte se till, om möjlighet finnes för att de, som redan sålt remonter, måtte komma i åtnjutande av något av det

Ang. medelin- höjda priset. Det torde böra påpekas, att det redan här är beviljat
köpspriset anslag beträffande hela remontstocken i år.
för remonter.

(Forts.)

Jag har, herr talman, intet yrkande. Jag har endast velat fästa uppmärksamheten å detta.

Herr J ö n s s o n i Revinge: Herr talman! Ingen, som känner till förhållandena på hästmarknaden, kan betvivla, att den föreslagna höjningen av remontpriset är absolut nödvändig, därest staten skall kunna erhålla tillräckligt många remonter. Men jag vill bara uttala min förvåning över att regeringen dröjt så länge med att framlägga denna proposition, att det faktiskt nu är så, såsom redan påpekats, att halva antalet remonter, som detta år inköpas, bli betalda med 250 kronor lägre medelpris än de, som hädanefter inköpas. Det är ju en orättvisa mot de remontuppfödare, som lojalt sålt sina hästar tidigare, att de faktiskt få 250 kronor mindre än de, som nekat att sälja men som nu utbjuda sina hästar och få betalt för dem efter det högre priset. Det är nämligen på det sättet, att de som nekat att godtaga det pris som bjudits, äro icke de remontuppfödare, som år från år uppföda hästar för att sälja dem som remonter till staten. De böja sig i allmänhet för omständigheterna och resonera som så, att kanske det blir bättre pris nästa år, och så låta de sina hästar gå, ehuru de äro missnöjda med det låga priset. Andra åter, som kanske endast tillfälligtvis sälja till staten, bry sig ej om den synpunkten utan sälja hellre till privatpersoner och hästhandlare för att få litet mer betalt. Dessa hästar bli således uppköpta av hästhandlare, som nu komma att sälja till staten, så snart denna bestämmelse går igenom. Det är alldeles klart, att sådana förhållanden komma att framkalla mycket missnöje bland hästuppfödarna.

Nu är det ju icke den nuvarande Kungl. Maj:t, som bär ansvaret för dröjsmålet med framläggandet av denna proposition, utan det är naturligtvis den förra regeringen, som därvidlag icke gjort, vad den i god tid bort göra.

Som frågan nu ligger, lär det väl icke finnas något att göra åt denna sak, ty man kan väl icke ifrågasätta, att det höjda priset skulle verka retroaktivt, ehuru väl riksdagen nu, om den antager statsutskottets förslag, beviljar 250 kronor högre pris för 944 remonter, d. v. s. för hela det antal som skall under detta år inköpas. Nu är hälften eller kanske något mer redan inköpta till det lägre priset, och följaktligen kommer icke hela denna summa att behövas utan endast ungefär hälften av densamma.

Jag vill hoppas, att detta icke skall upprepas oftare, ty då kan lätteligen resultatet bli det, att folk tröttnar på denna icke så värst givande hästuppfödning.

Jag har intet yrkande att göra.

Herr I g e l: Herr talman! Jag har icke heller något yrkande. men jag har velat bringa en sak på tal här.

Det är ju ändå så, att såsom staten gått tillväga här, är det

en indirekt premiering av ridhästar, under det att arbetshästar bli på visst sätt eftersatta. Det är ju alldeles klart, att statsutskottet, som gärna vill ha det så billigt, som möjligt, då det gäller arméns hästar, tager så mycket som möjligt till dessa. Men för oss, som även tänka på det löfte, som jordbruksministern förlidet år avgav och som herr Gustafson i Kasenberg här läste upp, är det naturligtvis så, att vi tycka det går väl långt åt det ena hållet. Därför hade vi önskat, att så snart som möjligt det blivit någonting gjort även för arbetshästarna i denna del, och jag hoppas, att det må komma därhän i framtiden, att den sidan av saken blir vederbörligen beaktad, som det tydligt lovades här förra året, när frågan var före.

Jag har velat säga detta till förmån för dem som uppföda arbetshästar.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 19.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till anordnande av förvaringsskjul för flygbåtar m. m.;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 54 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till ny- och ombyggnad vid Akademiska sjukhuset i Uppsala; och

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av visst kyrkoherden i Lena församling ådömt skadestånd.

Utskottets i nämnda utlåtanden gjorda framställningar bifölls av kammaren.

§ 20.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i propositionen nr 148 gjorda framställning angående tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter, dels ock i punkt 187 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor jämte i dessa ämnen väckta motioner.

Efter föredragning av *punkten 1:o*) yttrade

Herr Beckman: Herr talman! Den grupp av statstjänare, som det här är fråga om att bereda ett tillfälligt lönetillägg, hör utan tvivel

Ang. tillfällig löneförbättring åt lärare vid de allmänna läroverken m. m.

Ang. medeltillfälligt löneförbättring för remonter.
(Forts.)

Ang. tillfälligt löneförbättring åt lärare vid de allmänna läroverken m. m.
(Fortf.)

vel till de allra mest illa lottade i lönehänseende. Jag har i min motion framhållet, att läroverkslärarne ursprungligen alla hade teologisk utbildning och att deras löner måste betraktas såsom små expektanslöner i avvaktan på befordran inom den svenska kyrkan. När detta förhållande upphörde vid mitten av förra århundradet, bestämdes deras löner efter en sådan skala, att de på långt när icke kommo att motsvara andra tjänstemän med samma fordringar på utbildning. Under senare hälften av förra århundradet, då vid flera tillfällen frågan om lönetillskott för dessa elementarlärare var före, sattes dessa lönetillskott emellertid stundom så lågt, som skedde, på grund därav, att riksdagens olika partier icke voro ense om de olika skolreformatoriska frågor, som samtidigt kommo upp och som sattes, orättvist nog och orimligt nog, som villkor för deras löneförbättring.

Den enda löneroglering för dem av större betydelse var den, som tillkom 1904. Men den byggde på en utredning av förhållanden, som vid tillkomsten av lönerogleringen var 10 år gammal och som icke motsvarades av levnadskostnaderna vid den tidpunkt, då lönerogleringen kom till stånd. Den löneroglering, som gjordes 1904, var således sådan, som lärarna vid elementarläroverken egentligen borde ha fått 1882.

Det är under sådana omständigheter alldeles klart att den ekonomiska ställning, som denna grupp av statstjänare en lång tid intagit, icke varit överensstämmande med de förutsättningar, som staten fordrat för deras utbildning. Deras ekonomi hade således länge på grund av otillräckliga löner varit rubbad, då kristiden kom över dem vilken för dem således kändes mycket mer tryckande än för andra statstjänare. Detta har också på det mest kraftiga sätt vitsordats av läroverksöverstyrelsen i särskilda inlagor till Kungl. Maj:t.

Under sådana omständigheter är det ganska tydligt, att jag som motionär helst hade sett, om statsutskottet hade kunnat förorda det förslag, som jag tillätit mig framställa. Det har emellertid statsutskottet icke ansett sig kunna göra. Men jag måste med tacksamhet erkänna, att statsutskottet i alla fall gått längre, än vad Kungl. Maj:t i sin proposition föreslagit. Då därtill kommer, att för vissa grupper av elementarlärarne utskottet t. o. m. gått något längre, än vad jag vågat föreslå, och då slutligen utskottet intagit den betydelsefulla passus i utlåtandet, där utskottet uttalar sin starka förvisning och förväntan om, att Kungl. Maj:t skall till nästa års riksdag komma med en bestämd och definitiv löneroglering, så vågar jag icke fasthålla vid min motion, utan hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr S o m m e l i u s: Herr talman! Jag skall blott be att få säga några ord.

Även jag är tacksam, för att statsutskottet i detta avseende visat sig vilja göra något för en tjänstemannakår, som i många år arbetat under hårt tryck i ekonomiskt avseende. Jag hade gärna sett, att statsutskottet hade tagit ett steg längre, men liksom den föregående ärade talaren vill jag uttala den förhoppningen, att man icke måtte glömma att giva de allmänna läroverken en tidsenlig och rättvis löne-

reglering vid första lämpliga tillfälle. Och därmed, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herrar *Schotte* och *Lithander* instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 2:o).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21.

Vidare föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ombyggnadsarbeten å länsresidenset i Malmö m. m.;

nr 113, i anledning av väckta motioner om anslag till dyrtidsunderstöd åt kommunalt anställda barnmorskor;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande för svenska statens räkning av den Falun—Rättvik—Mora järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägen Mora Noret—Orsa m. m.; och

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ombyggnad av Södertälje kanal.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls av kammaren.

§ 22.

Efter nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande för statens räkning av vissa enskilda tillhöriga vattenfall i Motala ström m. m. yttrade:

Ang. förvärvande av vissa vattenfall m. m.

Herr *Olofsson* i Ävik: Jag skall icke tillåta mig att uttala något som helst omdöme om den föreliggande affären såsom sådan, men jag har i överenskommelsen mellan säljarbolaget och staten fäst mig vid en passus, som jag skall be att få andraga. »Bolaget skulle till kronan med äganderätt överlåta och försälja sina falldelar i berörda del av vattendraget med tillhörande utmål samt förbinda sig att från ägarna av övriga fastigheter utmed ifrågavarande del av Motala ström anskaffa medgivande för kronan att uppdämma strömmens vatten till Vätterns högsta kända vattenyta utan skyldighet för kronan att utgiva ersättning för den skada, som därav kunde förorsakas.» Jag förmodar, att denna passus möjligen skulle av vattenfallsstyrelsen, som tycks vara en mycket egenmäktig styrelse, kunna tolkas så, att man skulle kunna reglera Vättern på sådant sätt, att man dämmer upp den till den högsta nivå, som man känner till, att den har haft. Under sådana förhållanden skulle en ofantligt stor del av

Ang. föroör-
vande av vissa
vattenfall
m. m.
(Forts.)

Vätterns stränder, nämligen alla de lågläntare stränderna, komma att lida alldeles oerhört.

Jag förstår väl, att när utskottet icke fäst avseende vid detta, icke heller vad jag har att säga här har någon betydelse i realiteten, men jag vill för min del avgiva den bestämdaste protest emot ett sådant förfarande från vattenfallsstyrelsens sida gentemot de många strandägarna, då flera tiotusentals tunnland mark därigenom skulle skadas i oroväckande grad. Jag ber att få uttala en protest mot att man vid regleringen av Vättern utgår från den högsta nivå, som sjön har haft. Det högsta vattenståndet torde för övrigt vara svårt att utforska. Jag är uppfödd och har hela mitt liv bott vid Vättern och vet, hur det förhåller sig där. Det högsta vattenståndet, som endast inträder någon gång efter långa mellanperioder på tiotal år, gör oerhörd skada på stora delar av Vätterns stränder. Skulle nu detta av vattenfallsstyrelsen tagas såsom norm, så att man skulle anse sig hava något stöd i de ord, som stå i detta protokoll, vore det en ren olycka för Vätterns strandägare.

I övrigt tror jag nog, att tillfället kanske är det rätta att göra själva köpet, men jag har velat avgiva min protest till den kraft och verkan det hava kan, och jag hoppas, att icke något sådant måtte inträffa utan att Vättern måtte komma att regleras efter medelvattenståndet. Jag har intet yrkande.

Herr L ü b e c k: Herr Olofssons i Ävik uttalande synes grunda sig på ett missförstånd. Det avtal, som här är ifråga, gäller uteslutande strandområdena mellan Vätterns utlopp och de blivande dammbyggnaderna. Det har icke något som helst med Vätterns tilltänkta reglering i framtiden att skaffa. När den frågan kommer upp, hava strandägarna omkring Vättern sin rätt obeskuren och de lida intet intrång genom detta avtal.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 23.

Ang. sjöför-
säkring mot
krigsfara.

Härpå föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående visst undantag från bestämmelserna för statens meddelande av sjöförsäkring mot krigsfara. Därvid yttrade.

Herr T h o r e: Jag skulle hava ansett det önskvärt, om Kungl. Maj:t och statsutskottet kunnat gå med på de bestämmelser, som förordats av kommerskollegium och krigsförsäkringskommissionen, nämligen att staten borde trygga krigsolycksfallsersättningen genom att ålägga redarna att utgiva sådan ersättning. Nu har man emellertid funnit, att varken den nuvarande sjölagens bestämmelser eller lagen om olycksfallsersättning, som träder i kraft den 1 januari 1918, medgiva detta, utan det skulle i så fall fordras en särskild lag, och en sådan har man ansett icke lämpligen nu böra genomföras. Man sä-

ger emellertid, att rederierna själva och speciellt Sveriges redareförening skola förplikta sina medlemmar att utgiva olycksfallsersättning enligt de grunder, som man här bestämt, utan att någon särskild lag för ändamålet behöves, och det är att hoppas, att så må bli förhållandet. Jag huser inga tvivel därom, utan att detta kommer att ske bland de redare, som tillhöra Sveriges redareförening, men det finnes småredare, som kanske icke hava denna sak klar för sig, och därför vore det önskligt, att vad som säges i den k. propositionen, nämligen att staten givetvis icke bör underlåta att hålla hand över att olycksfallsersättningen för sjöfolket blir på tillfredsställande sätt ordnad, icke måtte bliva en död bokstav, utan att staten verkligen utövar tillsyn häröver, så att inga klagomål i ifrågavarande avseende med fog kunna framställas.

*Ang. sjöförsäkring mot
krigsfara.
(Forts.)*

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 24.

Föredrogos vart för sig:

bevillningsutskottets betänkande, nr 38, i anledning av väckt motion om ändring i 12 § av förordningen angående tillverkning av brännvin; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillläggspension åt fullmäktigen i riksbanken, filosofie doktorn S. G. von Friesen;

nr 41, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående vissa ändringar i avlöningsstaten för riksbanken;

nr 42, i anledning av ifrågasatt påbyggnad av riksdagshuset m. m.;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående register över kyrkomötets protokoll jämte bihang för åren 1868—1915; och

nr 44, angående ifrågasatt utgivande av ett personregister till riksdagens protokoll för tiden 1809—1866.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtanden föreslagit.

§ 25.

Slutligen upptogs till behandling andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 14, i anledning av herr Ingvarsons motion, nr 142, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om anordnande av en statens egen tillverkning av papper.

*Ang. en sta-
tens egen till-
verkning av
papper.*

Uti en inom andra kammaren avgiven och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 142, hade herr *Ingvarson* hem-

Ang. en statens egen tillverkning av papper.
(Forts.)

ställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta verkställa skyndsamt utredning rörande möjligheten för staten att genom egen tillverkning tillgodose dels eget och andra samhällsorganisationers, dels i lämplig utsträckning enskilda personers och företags behov av papper och dylikt till lägsta möjliga pris samt för riksdagen snarast framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att andra kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta verkställa skyndsamt utredning rörande möjligheten för staten att genom egen tillverkning — då i första hand genom införande av maskinpapperstillverkning vid Tumba bruk — tillgodose i främsta rummet sitt eget behov av finpapper samt för riksdagen snarast framlägga de förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Thore*, som inom utskottet yrkat, att ifrågakvarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter det utskottets hemställan föredragits, erhöles ordet av

Herr *Thore*, som yttrade: Då jag antecknat mig såsom reservant vid detta betänkande, skall jag be att med några ord få motivera mitt yrkande, som går ut på avslag såväl på motionen som utskottets hemställan.

Jag skall be kammaren taga del av denna motion, som gäller anordnandet av en statens egen tillverkning av papper, alltså anläggning av ett statens pappersbruk. Kravet på ett statens eget pappersbruk motiveras av motionären på det sättet, att pappersprisen hava stigit i höjden på ett sätt, som inom tryckeribranschen rubbat alla tidigare ekonomiska beräkningar och som icke blivit minst kännbart för staten. Han säger vidare: »Denna stegring, vilken är så allmänt känd, att några sifferbevis knappast erfordras, beror förvisso på olika med kriget och den ekonomiska krisen sammanhängande orsaker, men så mycket är i varje fall säkert, att om staten tillverkade papper vid eget bruk, skulle kostnaderna i icke ringa grad kunna nedbringas.» Den satsen har således bestämt framkastats, att om staten tillverkade papper vid egna bruk, skulle kostnaderna därför i icke ringa grad kunna nedbringas. Men för att motivera detta påstående framföras icke några siffror eller kalkyler eller något egentligt bevis, så att man får klart för sig, huruvida staten verkligen kan tillverka papper billigare än de privata bruken. Här säges blott, att staten har kraftkällor, stora skogar och dylikt, som skulle kunna lämpa sig vid fabrikation av trämassa, och av denna skulle sedan papper tillverkas. Men det är ju ett ganska långt steg från denna i allmänhet framkastade förutsättning för pappersfabrikation och till att kunna visa, att statens papperstillverkning i realiteten skulle ställa sig billigare än den privata.

Nu har utskottet icke heller kunnat gå med på detta allmänna påstående, att staten skulle kunna tillverka papper billigare än de privata bruken, utan det har på sätt och vis tagit avstånd därifrån. Men utskottet har i stället kommit fram med ett förslag att man genom utvidgning av Tumba bruk och genom införande av maskinpapperstillverkning vid detta bruk skulle kunna få billigare papper för staten, och därvid stöder sig utskottet på ett utlåtande, som avgivits av förvaltaren för Tumba bruk. Nu visar det sig emellertid, att den finpappersmängd, som staten behöver per år, nämligen högst 400 ton, är endast en bråkdel av vad som tillverkas vid ett pappersbruk av normal storlek. Man räknar t. ex. vid Lessebo en tillverkning av 4,000 ton. Här skulle det, som sagt, endast gälla 400 ton. Nu anses det, att om man överginge till större tillverkning än vad som kräves för statens eget behov, skulle kommuner, landsting och andra samhällsorganisationer kunna få användning för papperet. Men detta beror naturligtvis på, huruvida staten kan tillverka och sälja sitt papper billigare än det papper, som tillverkas av de privata bruken, och denna sak är icke uppklarad.

Ang. en statens egen tillverkning av papper.
(Forts.)

Det säges slutligen i det yttrande, som avgivits av förvaltaren vid Tumba bruk, herr Vestergren, att fastän en till endast dagdrift inskränkt papperstillverkning visserligen komme att medföra avsevärt lägre kostnad för vissa av statens papper, framför allt dem, vilka för närvarande tillverkas vid Tumba, skulle bruket, efter hans förmenande, endast vid en under dag- och nattdrift utförd intensiv drift kunna med skäligen vinst tillhandahålla finpapper till vanliga marknadspriser. Såvitt jag kan förstå, skulle det således vara nödvändigt att utöka tillverkningen, så att det blir ett betydande överskott utöver vad staten behöver, och att det alltså skulle bli nödvändigt att finna avsättning för detta överskott på den privata marknaden i in- och utlandet. Staten skulle således slå sig på fabrikation och försälja papper på samma sätt som de privata bruken. Nu kan jag icke finna detta vara med statens fördel förenligt. Jag har den bestämda åsikten, att staten icke skulle vinna något på det, och därför kan jag icke vara med om vare sig motionen eller utskottets förslag.

Så är det ytterligare en sak, och det är att så sent som vid fjolårets riksdag anslogs på hemställan av bankoutskottet ett belopp av 430,000 kronor, fördelade på två år, till om- och nybyggnadsarbeten vid Tumba bruk. Detta avsåg dels att sätta bruket i gott stånd, enär det delvis var i förfall, dels att utöka sedeltillverkningen och viss annan papperstillverkning med cirka 40 %. I det ganska utförliga utlåtande, som från bankoutskottet förelåg vid riksdagen i fjol, nämndes endast i förbigående, att möjligheter funnos att framdeles kunna utöka bruket med maskinpapperstillverkning, men denna sak vidrördes icke närmare, utan man ansåg, att vad som framställdes i fjol och då gick igenom i riksdagen för tillfället var tillräckligt. Arbetet med utvidgningen pågår för närvarande — anslaget var ju fördelat på två år. Sålunda har man ännu icke sett något resultat av den utökning, som skedde i fjol.

Ang. en statens egen tillverkning av papper.
(Forts.)

Att då komma med förslag om ytterligare utökning eller utredning om en sådan, anser jag vara olämpligt, och torde frågan härom vara för tidigt väckt.

Jag anser därför, att detta förslag, som utskottet kommit med, icke bör vinna riksdagens bifall, och jag ber alltså att få yrka avslag på såväl motionen som utskottets hemställan.

Vidare anförde:

Herr Löwegren: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få helt kort motivera utskottets ståndpunkt härvidlag.

Utskottet har icke upptagit hela herr Ingvarsons förslag utan brutit ut en del därav, nämligen den del som gäller finpapperstillverkningen. Vad grovpapperstillverkningen beträffar, har ett förslag därom framkommit även från herr Johansson i Sollefteå, i vilket förslag denna vår kombinerad med anläggande av ett modernt sågverk och en trämassefabrik. Andra kammaren har redan förut avslagit denna motion, och således hava vi ansett, att utskottet icke ånyo bör taga upp denna fråga om grovpapperstillverkning.

Då vi emellertid undersökte möjligheterna att anlägga en statens fabrik för finpapperstillverkning, så kommo vi snart under fund med, att vi här hade en gynnsam väg att slå in på, när Tumba bruk är av den beskaffenheten, att det synnerligen väl lämpar sig för utvidgning, och den förutvarande driften vid Tumba bruk skulle komma att ställa sig ekonomiskt gynnsammare, om driften vid Tumba utvidgades att även omfatta maskintillverkning av finpapper. Vi ha haft tillfälle att inhämta den uppfattning, som föreståndaren för Tumba bruk har i detta avseende. Han understök, att det ur alla synpunkter var synnerligen gynnsamt för Tumba bruk att få sin verksamhet utvidgad. Tumba bruk har tillfälle till gott vatten, möjlighet att erhålla elektrisk kraft, ett gott läge, som är jämförelsevis gynnsamt för in- och utfraktning, och dessutom erfordras icke så stor ökning av arbetskraften, om man övergår till finpapperstillverkning. Medan bruket för ögonblicket blott för att producera 35 ton handgjort papper behöver 120 arbetare, skulle det nämligen krävas ytterligare blott 20 manliga och 20 kvinnliga arbetare, för att man skulle erhålla en ökad tillverkning av 800 ton, därest man toge såväl dag- som nattdrift. Detta skulle ju medföra jämförelsevis liten merkostnad. Under sådana förhållanden ansåg föreståndaren, att Tumba bruk befann sig i ett fördelaktigt läge i och för denna utvidgning, som ju skulle ekonomisera driften. Det är således både med tanke på att få gott finpapper till billigt pris och med tanke på att den hittillsvarande driften skulle kunna ekonomiseras, så att den blir mindre dyrbar, som vi anse oss här hava funnit en verkligt framkomlig väg. Vi hava icke ett ögonblick reflekterat på möjligheten, att detta finpapper skulle bliva dyrbart, ty allt talar för att man skulle få ett jämförelsevis billigt papper, fullt lika billigt som det, som tillverkas vid andra pappersbruk, möjligtvis billigare. De omsorger, som herr Thore hade, tror jag alltså vara opåkallade.

En punkt, som däremot möjligen bland andra utskottsmedlemmar väckt betänkligheter, är den, huruvida man skall slå in på bara dagdrift eller på både dag- och nattdrift. I det förra fallet skulle man erhålla en tillverkning av 400 ton och i det andra en tillverkning av 800 ton. Får man 400 ton, så kan man antaga, att dessa 400 ton gå åt för statens eget behov, i varje fall om några år. Tar man 800 ton, så är det troligt, att 400 ton eller kanske något mer behöver säljas till kommuner eller möjligen utbjudas i allmänna marknaden. Från vänstersidan inom utskottet har man icke dragit sig för den senare utvägen. Vi hava icke alls kunnat ansluta oss till den synpunkt, som beröres i herr Thores reservation, nämligen att försäljning på den in- och utländska pappersmarknaden från statens sida skulle vara förkastlig. Det är en synpunkt, som jag icke kan sympatisera med. Vi hava ansett, att, om så behöves, skulle detta överskott på 400 ton, som uppstår, därest det blir en tillverkning på 800 ton, i första rummet avsättas till kommunerna. Det kan hända, att de icke behöva så mycket papper, men skulle det bli en liten rest kvar, så kunde den ju utbjudas på den allmänna marknaden.

Då det dessutom från herr Thores sida talas om, att under fjolåret beslutades en stor utvidgning, som skulle belöpa sig till 430,000 kronor, och detta anföres som ett hinder för det förslag, som från utskottets sida framförts, vill jag för min del påpeka, att detta är att ställa saken fel, ty då beslutet fattades i fjol, så hänvisades från bankoutskottet på möjligheten att göra en sådan utvidgning, som nu är föreslagen från tillfälliga utskottets sida. Detta står således icke alls i strid mot vad man tänkte sig i fjol, utan det som nu skulle vidtagas är blott en komplettering av vad som redan då påtänktes. Herr Thore vet lika väl som jag, att i de ritningar, som uppgjordes i fjol, fanns även upptagen en dylik omläggning för maskindrift. Man lämnade nämligen en stor öppen plats för nybyggnad och gjorde ritningarna med tanke på att man skulle kunna slå in på den väg, som föreslås av utskottet. Under sådana förhållanden anser jag, herr talman, att den ståndpunkt, som utskottet intagit, är synnerligen starkt motiverad både med tanke på att det nuvarande Tumba bruk skall bära sig bättre och även därpå att staten skall få billigare finpapper för framtiden.

Jag skall därför helt kort och gott be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lübeck: Herr talman, mina herrar! Jag tror för min del, att det icke är mycket att invända mot vad utskottet säger i sin motivering, då utskottet förordar en undersökning av möjligheterna för staten att genom egen tillverkning i mindre skala tillgodose sitt behov särskilt av finpapper.

De skäl som av förvaltaren vid Tumba bruk blivit anförda för att få en mera ekonomisk drift kan man i viss mån skänka sitt gillande åt. I varje fall är det säkert, att man får en mindre ekonomisk drift genom den utvidgning som här planeras. Om

Ang. en statens egen tillverkning av papper.

(Forts.)

Ang. en sta-
tens egen till-
verkning av
papper.
(Forts.)

däremot driften, såsom helhet betraktad, blir ekonomisk, får man tills vidare sätta ett stort frågetecken för. Av de skäl som herr Thore i sin reservation anført finner jag för min del det vara ytterst sannolikt, att man vid Tumba bruk icke kan för statens speciella behov upptaga en finpapperstillverkning som har utsikt att bliva lika lönande som tillverkningen vid de stora finpappersbruken. Om en sådan utvidgning kommer till stånd, skulle staten bli nödsakad att köpa sitt eget dyra papper, om jag så får säga. Om det produceras mer än staten behöver, så kan man fråga, huruvida staten har någon utsikt att, såsom det heter i motiveringen, till »kommuner, landsting och andra samhällsorganisationer» få sälja det överskott av papper som staten icke själv förbrukar. Dessa organisationer lära nog fortfarande komma att köpa och hava rätt att köpa papper på de håll där det visar sig billigast. Om jag sålunda icke har något att invända emot att en utredning rörande de ekonomiska förutsättningarna för en utvidgad tillverkning av finpapper för statens behov vid Tumba bruk igångsättes, så hänför sig mitvekan här helt och hållet till utskottets kläm, där utskottet säger, utan att det, såvitt jag kan se, på något sätt hänger ihop med motiveringen, att utredningen skulle avse möjligheten för staten att genom egen tillverkning tillgodose i främsta rummet sitt eget behov av finpapper. Jag kan icke finna i utskottets motivering något enda skäl för att skjuta in detta lilla finger åt något annat än vad utskottet självt här funnit vara klokt att för närvarande inskränka sig till. Emellertid tager jag för givet att, såvida icke utskottets ärade ordförande själv skulle tycka att man kunde stryka dessa ord, någon ändring i det avseendet icke står att vinna; och jag måste därför inskränka mig till att instämma med herr Thore.

Herr Ingvarson: Nog skulle jag ha önskat, att utskottet gått den väg, som jag i min motion anvisat. Här har utskottet verkställt en avsevärd inskränkning, men jag har klart för mig, att det är lönlös möda att nu försöka åstadkomma någon utvidgning av detta yrkande. Jag skall sålunda tacksamt erkänna det arbete, utskottet nedlagt för att komma till åtminstone något resultat i frågan, och för närvarande nöja mig med det.

Däremot har jag närmast begärt ordet för att uttala en liten stilla gensaga mot de synpunkter, herr Thore anført. Jag har tillåtit mig att i min motion påpeka de ständigt stegrade kostnaderna för staten för tillverkning av papper o. dyl. Jag skall icke trötta kammaren med några siffror, men det vill jag säga, att på detta område är det en utveckling, som börjar te sig en smula farlig. Då skulle jag vilja till herr Thore rikta den direkta frågan, om han finner det fosterländskt att bara helt likgiltigt låta statens kostnader utan avbrott springa i höjden utan att vilja vara med om att vidtaga någon som helst åtgärd för att moderera eller hindra en fortsatt uppskrivning av dessa kostnader. Det är mycket enkelt och mycket lätt att yrka avslag på varje förslag, som kommer fram. Det hade varit bättre, om herrar kritici kunnat prestera något bättre förslag själva, som i ännu högre

grad fyllt de förväntningar, man i detta avseende har rätt att hysa, men något sådant förslag avhöres icke. Däremot gör man allt vad man kan för att stjälpas varje förslag, som kommer upp i syfte att tillvarata statens intressen mot enskildas intressen. Jag har därför icke kunnat underlåta att inlägga en bestämd gensaga mot sådant.

Herr Thores sakkunskap på detta område skall jag icke diskutera. Men då han i sin reservation och i sitt yttrande här i dag funnit anledning att göra en rad invändningar, kan jag sannerligen icke annat än i rätt hög grad beteckna desamma såsom den obotfärdiges förhinder; och jag gör detta icke minst med hänvisning till sista stycket i det yttrande, som föreståndaren för Tumba pappersbruk avgivit, och som återfinnes i utskottets utlåtande, där herrarna kunna taga del därav. Föreståndaren säger där: »Fastän en till endast dagdrift inskränkt papperstillverkning visserligen komme att medföra avsevärt lägre kostnad för vissa av statens papper, framför allt de, vilka för närvarande tillverkas vid Tumba, skall bruket, efter mitt förmenande, endast vid en under dag- och nattdrift utförd intensiv drift kunna med skäligen vinst tillhandahålla finpapper till vanliga marknadspriser.» Den uppfattningen har han, som är fackman på området. Herr Thore har en annan, men jag vill icke uppträda såsom skiljedomare dem emellan. Jag vill dock, att något göres för att hindra, att statens kostnader på detta område oavlättligt springa i höjden, och därför nödgas jag oaktat den inskränkning, som utskottet gjort i min motion, ändock hemställa om bifall till utskottets förslag.

Ang. en statens egen tillverkning av papper.
(Forts.)

Herr Thore: Det framgår av utskottsbetänkandet, att utskottet byggt sitt utlåtande uteslutande på det yttrande, som kommit från förvaltaren vid Tumba pappersbruk. Utskottet har själv icke haft tillfälle att göra någon undersökning, utan det stöder sig som sagt enbart på vad den person uttalat, som för närvarande förestår Tumba bruk. Dock är utfalandet enligt, vad jag förut framhållit, icke i allo uppmuntrande för ett statens affärsföretag, som här ifrågasatts.

En sak synes mig i viss mån egendomlig, nämligen den, att då man i bankoutskottets utlåtande nr 21, vid fjolårets riksdag genomläser samme förvaltares uttalande med anledning av det då aktuella förslaget om nybyggnads- och reparationsarbeten vid Tumba bruk — ett utlåtande om icke mindre än 5 å 6 fintryckta sidor — så framgår, att frågan om en ytterligare framtida utvidgning helt kortfattat berördes sålunda: »skulle produktionen behöva ökas, antingen genom utvidgad tillverkning av handgjort papper eller genom införande av maskindrif, utdrages holländeribyggnaden och utlägges en med forningssalen parallellt gående flygel, såsom medelst konturlinjer angivits på ritningarna». D. v. s. det nu föreliggande projektet om en maskinpappersfabrikation vid Tumba var för ett år sedan, då man dock upptog hela frågan om Tumba bruk och dess tillverkning, icke mer utarbetat eller genomtänkt, än att man kunde avfärda detsamma med nu citerade få rader. Det kan säkerligen icke påvisas att Tumba bruks förutsättningar för maskinpappers tillverkning så avsevärt för-

Ang. en statens egen tillverkning av papper.
(Forts.)

ändrats sedan i fjol, att man, så nyss efter riksdagens beslut om utökning av detta bruk, är beredd på en utredning rörande en ytterligare utökning, en utökning vars byggnadskostnader enligt vad uppgives skulle gå till minst en halv miljon kronor.

Herr Ingvarson har framställt en fråga till mig, nämligen om jag anser det fosterländskt att likgiltigt äse att statens kostnader för egna förnödenhetsartiklar oupphörligt stiga. Jag vill svara att stigningen i kostnaderna för statens förnödenhetsartiklar ingalunda är mig likgiltig. Men om, som ju förhållandet för övrigt är, t. ex. omkostnaderna för arméns och flottans mathållning stiga, jag tänker nu närmast på den stegring som förorsakas av de ökade kostnaderna för brödsäden här i riket. så finnes på grund av nämnda stegring ingen anledning att yrka på, att staten själv skall lägga sig till med jordbruk för att på det sättet göra ett försök att nedbringa produktionskostnader, ty var och en torde ha klart för sig att genom ett sådant tillvägagångssätt så når man icke syftet. Och lika litet tror jag, att det skall lyckas staten att på pappersfabrikationens område eller på annat motsvarande område med framgång tävla med den privata företagsamheten, som ju i allmänhet förmår att ordna för sig på ett mera praktiskt och ekonomiskt sätt, än vad staten i regel visat sig kunna göra.

Herr Kristensson: Herr talman! Jag begärde ordet, då den ärade reservanten ville för kammaren framhålla, att det beslut, som fattades i fjol på förslag av bankoutskottet, skulle på något sätt förhindra, vad femte tillfälliga utskottet här har velat komma fram till. Jag har för min del deltagit i behandlingen av utskottets utlåtande i fjol, och under alla de år, jag suttit i bankoutskottet, har jag haft tillfälle att syssla med Tumba bruk. Jag får för min del förklara, att såvitt jag förstår finns icke något som helst hinder för att gå den väg, som femte tillfälliga utskottet uttalat sig för. Detta är ingen ny tanke för dagen. Den är rätt gammal. Det förhåller sig nämligen så, att fullmäktige på sin tid tillsatte ett par personer inom sin egen krets, tvenne fullmäktige, som skulle avge utlåtande angående utvidgning och omändring av Tumba pappersbruk. Dessa två fullmäktige stodo då på olika linjer. Den ene ville gå just den linje, som utskottet föreslagit. Den andre — och det är den nuvarande inspektören för Tumba bruk direktör Palme — anförde sådana skäl, som reservanten framhållit mot att staten skulle lägga sig till med en finpapperstillverkning på ett sätt som man nu föreslagit, att man skulle göra en utredning om. Inom bankoutskottet funnos även delade meningar om den saken. Men man ansåg sig böra, då byggnaderna nödvändigt krävde en reparation, gå en sådan väg, som icke på något sätt stängde en utveckling i den riktningen, att staten skulle kunna övertaga finpapperstillverkningen för statens eget behov och om möjligt även för kommuner och om en liten rest släppes ut i marknaden ligger icke något ont i det. Det ombyggnads- och omändringsförslag, som riksdagen i fjol beslöt, är anordnat på sådant sätt, att

denna utvidgning skall kunna låta sig göra utan nämnvärda omkostnader i detta hänseende.

Jag ber därför, då jag icke kan annat än på det livligaste sympatisera med denna tanke, få tillstyrka bifall till utskottets utlåtande.

Ang. en statens egen tillverkning av papper.
(Forts.)

Herr Lithander: Herr talman! Utskottets ärade ordförande nämnde något om, att Tumba pappersbruk borde utvidgas för tillverkning även av vanligt papper på den grund att detta skulle göra driften ekonomiskt gynnsammare. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att Tumba pappersbruk ju har tillkommit för ett alldeles särskilt ändamål, nämligen för att tillverka papper till riksbankens sedlar, och detta har skett icke därför, att det skulle vara ekonomiskt gynnsammare, utan därför att staten där vill ha i sin egen hand tillverkningen av någonting, som inte bör ligga ute i konkurrensen mellan olika fabriker, nämligen tillverkningen av papper till riksbankens sedlar. Men det är en väsentlig skillnad på den saken och på att gå in på tillverkning utav en marknadsvara, som nu är föremål för en mycket högt driven fabrikation inom Sverige, så högt driven, att den med framgång tävlar även på den utländska marknaden.

Jag tror för min del att det vore ett absolut misstag att göra detta, och säkerligen skulle både utskottets ordförande och hela riksdagen snart nog finna, att i stället för att detta skulle medföra ett gynnsamt resultat, skulle det visa sig, att när det gäller att tävla fritt i dylika näringar med det enskilda initiativet, kommer staten till korta, och det är inte heller statens uppgift att göra det. Staten må ta sin tribut i form av skatter på näringar och på den enskildes verksamhet, men den har rent av inte råd att vara av med den ekonomiska drivfjäder som ligger i det enskilda initiativet och den enskilda företagsamheten, och den skall ingalunda gå ut och tävla med de enskilda. Hur skulle det te sig, om staten t. ex. skickade ut en handelsresande, som komme och förklarade: »Jag är representant för riksdagens pappersfabrik. Jag skall be att få rekommendera våra papperssorter; de äro mycket bättre än andra.» Jag tycker knappast, att det skulle vara riksdagen och staten värdigt, att på så sätt konkurrera på det här området. Alldeles säkert är också, att riksdagen och staten i så fall, liksom varje enskild tillverkare, finge finna sig i icke bara de goda konjunkturerna utan även de dåliga, och det kan hända det blir många år i följd som riksdagen här får bevilja medel för att täcka förluster, som uppstå vid den tilltänkta pappersfabrikationen.

För min del kan jag inte vara med om en utredning om en sak, som man icke tror på från första början, och jag ber därför, herr talman, att få instämma i det av herr Thore gjorda yrkandet.

Herr Löwegren: Jag skall endast be att i några punkter i korthet replikera herrar Thore och Lithander.

Herr Thore säger, att i fjolårets utredning har herr Vestergren — vilken är den som i år lämnat en promemoria till utskottet —

Ang. en statens egen tillverkning av papper.
(Forts.)

knappast ingått på den i år berörda frågan. Det är redan svarat på denna invändning, men jag tillåter mig påpeka, att förhållandet är ju helt kort och gott det, att herr Vestergren icke hade någon som helst anledning att i fjol upptaga den frågan till behandling, ty då förelåg den inte, utan det som yttrades därutinnan då var egentligen en utvikning utöver det egentliga ämnet. Då han i år ingår på frågan, ger han ett uttömmande svar och framhåller, att en utbyggnad för maskinpapperstillverkning skulle innebära en högst väsentlig ekonomisering av bruksdriften.

Nu säger herr Thore, att vi skola vända oss till någon annan auktoritet för att få ett utlåtande om saken. Jag undrar, om det kan vara lämpligt att, ifall det här gäller, att staten på ett område skall konkurrera med de enskilda pappersbruken, vända sig till just dessa enskilda för att be dem utlåta sig över huruvida staten skall göra det eller icke. Man må dock inte begära det orimliga av dessa enskilda och gå alltför långt, utan att man får skona dem från att sättas i en så obehaglig situation; och då man har en statens fackman på området, tror jag, att man kan anse hans auktoritet tillräcklig.

Vidare säger herr Lithander, att Tumba bruk har icke kommit till ur ekonomisk synpunkt utan därför, att man velat, att sedeltryckningen skall äga rum blott vid denna anstalt. Ja, men det hindrar icke, att om så är fördelaktigt för staten, därigenom att denna drift blir mera ekonomisk än förut, vi böra omlägga driften på det föreslagna sättet, ty vi upphäva ju icke därigenom det förhållandet, att sedeltryckningen sker uteslutande vid detta bruk, men vi arrangera det så, att den inte blir så dyrbar som hittills, och det är väl en synpunkt, som måste senteras även av herr Lithander.

Jag skall icke gå in på ett bemötande av alla de olika synpunkter herr Lithander framdrog, men då han sade, att det skulle vara staten ovärdigt att slå sig på en dylik drift, får jag säga, att jag tror tvärtom, att det skulle vara staten synnerligen värdigt att slå sig på dylik, ty statens skyldighet är att se till, att den inte blir pungslagen av de enskilda, när det gäller att inköpa förnödenheter. Och jag är säker på, att om staten i större utsträckning själv tillverkade en hel del av sina förnödenheter, skulle detta betydligt minska statens budget både på det ena och andra kontot. Här är icke heller tal om att stoppa en hel enskild drift, utan den får fortsätta; men det är 800 ton av den enskilda produktionen, som skulle övertagas av staten, och detta blir säkerligen inte ruinerande för den enskilda industrien, men staten kan därigenom få sitt papper billigare, och driften vid Tumba blir mera ekonomisk.

Vad slutligen beträffar den anmärkningen herr Lübeck gjorde, vill jag medge, att om man läser klämman för sig, kan man finna orden »i främsta rummet» onödiga, men jag tror, att om man ser dem i samband med motiveringen, så förstår man mycket väl meningen med att de äro inskjutna, ty man får tänka på, att denna tillverkning ju skulle medföra en produktionsökning av 800 ton, och om staten bara har användning för 400 ton, så återstå ju 400.

Under sådana förhållanden är det bäst att skriva klämman på det sättet, att vi inte från början binda det hela utslutande till en utredning om det papper staten skall kunna använda utan att från början utredningen omfattar hela den ekonomiska driften, även vid dag- och nattillverkning, således en produktion av 800 ton.

*Ang. en statens egen tillverkning av papper.
(Forts.)*

Jag tror därför, att inte någon som helst oklarhet bör kunna uppstå av klämmens formulering utan ber att få yrka, att vi bibehålla klämman sådan den är.

Herr Thore: Jag vet inte, varifrån den föregående ärade talaren fick den uppfattningen, att jag skulle ha sagt, att vi bort hänvända oss till enskilda fabrikanter för att få ett utlåtande i denna pappersfråga. Något sådant har jag ingalunda sagt i mitt anförande. Detta måste vara en missuppfattning från talarens sida.

I herr Ingvarsons anförande nyss förekom en sak, som jag förut inte svarade på, men som jag nu skall be att få bemöta. Han sökte förringa min tekniska sakkunskap ifråga om pappersfabrikationen, och det må han ju göra, ty jag kan ju inte förutsättas ha någon nämnvärd sakkunskap i dithörande tekniska förhållanden, men jag är övertygad om, att sakkunskapen hos mig är ungefär lika stor som hos de övriga ledamöterna i femte tillfälliga utskottet, och under sådana förhållanden anser jag, att mina åsikter i frågan böra få komma fram likaväl som de övriga utskottsledamöternas, och jag tror knappast, att man på den grund, att jag har en mot de övriga utskottsledamöterna avvikande mening bör finna sig föranlåten att uttrycka sin ovilja mot min åsikt på ett så kraftigt sätt som herr Ingvarson fann anledning göra.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 26.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Interpellation.

Herr Magnusson i Skövde, som yttrade: Herr talman! Det för kort tid sedan utfärdade tillverkningsförbudet för ost har för en stor del av vår jordbruksbefolkning större betydelse än som kan uppfattas av den som saknar fackkunskap i frågan. Härtill kommer, att Kungl. Maj:t i denna sak utan riksdagens hörande gjort ett ingrepp i näringslivet, vilket kan ha ett synnerligen menligt inflytande på enskilda näringsidkares och näringsgruppers ekonomiska förhållanden. Huruvida detta ingrepp varit fullt överensstämmande med våra lagar, lämnar jag för tillfället åsido för att i stället påvisa frågans praktiska betydelse.

Interpellation.
(Forts.)

För att erhålla en uppfattning om förbudets i fråga betydelse torde det vara nödvändigt lämna en del statistiska uppgifter. Före krigsutbrottet uppgick den årliga mängden av tillverkad ost till omkring 16 milj. kilogram med ett värde av lika många milj. kronor. Sedan nu såväl ostpriset som råvarukostnaden väsentligen stigit kan man antaga att även med beräkning av minskad produktion, årliga tillverkningsvärdet uppgår till över 20 milj. kronor. Osttillverkningen är sålunda en näringsgren av synnerligen stor betydelse och omfattning, varför hämmande åtgärder, även om de synas mindre vittgående, kunna hava allvarliga följder.

Även om man till äventyrs anser det vara jordbrukarnas skyldighet att såsom livsmedelsproducenter i främsta rummet bära tyngden av folkhushållningskommissionens försök att nedbringa priset på födoämnen, blir det dock en orättvisa om sådana åtgärder vidtagas, som särskilt träffa jordbrukarna å en viss ort, eller just vad som skett genom osttillverkningsförbudet.

Förhållandet är nämligen att inom det län, jag har äran representera, Skaraborgs län (jämte ett par andra), sedan lång tid tillbaka osttillverkningen, tack vare målmedvetet arbete av hushållningssällskapet och lokala betingelser i övrigt, varit mejerihanteringens huvudsakliga uppgift. Ehuru senare en del orter följt Skaraborgs läns exempel intager dock detta f. n. främsta rummet på nämnda område så att *mer än hälften av all helfet ost*, som produceras inom landet tillverkas inom länet. Härtill kommer, att osttillverkningen i detta län huvudsakligen sker av mjölk från mindre jordbruk, vilket framgår av antalet leverantörer till icke andelsmejerier som år 1914 utgjorde 9,924 och hela antalet leverantörer till samtliga mejerier inom länet utgjorde 14,329. Av hela antalet mejerier inom landet, som uppgivas till 1,627 år 1914, komma på Skaraborgs län 406 eller jämt en fjärdedel av samtliga i riket. Härav framgår otvetydigt ostproduktionens stora betydelse såsom de mindre jordbrukarnas inom Skaraborgs län speciella inkomstkälla.

Även om man förutsätter, att dessa jordbrukare lojalt vilja underkasta sig förluster och svårigheter om därmed kunde vinnas fördelar för andra samhällsklasser genom ökad mjölktillgång för direkt konsumtion, bör dock beaktas, att en massa smärre mjölmängder under den varma årstiden och långväga transport icke blir av beskaffenhet att kunna distribueras vid våra större samhällen.

Helt naturligt är, att om licenser för tillverkning av ost lämnas detta måste kompletteras med maximipriser på den producerade varan och därmed äro vi även här inne på denna ofta allt annat än lyckliga väg. Kan man därjämte tänka sig få ett fullt rättvist maximipris på en vara, varav finnes ett så stort antal olika kvalitéter? Detta är sannolikt omöjligt. I Tyskland, där man åsatt osten maximipris, har man varit nödsakad att, enligt uppgift, skilja på mer än 20 olika sorter. Att helt enkelt taga ålder och fetthalt som norm för prisbestämningen måste anses vara godtyckligt.

Visserligen har det länge varit ett önskemål att någon bestämelse om minimifetthalt för olika ostsorter utfärdas, men att nu

komma med sådana då man bör underlätta produktionen, kan medföra motsatt verkan. Dessutom är det säkert, att om minimifetthalten av ostens torrämne bestämmes allt för hög, exempelvis 45 % för helfet, 30 % för halvfet, nödgas många mejerier avyttra sin ost för priser som äro fastställda för ost av lägre kvalitet, vilket allt medför förlust och trakasserier.

Interpellation.
(Forts.)

Av det anförda torde sålunda framgå att med det utfärdade osttillverkningsförbudet föreligger stor fara att den åsyftade verkan att erhålla större mängd folknäring blir förfelad, ty alla dessa mindre mejerier, som tillverka ost och icke kunna omlägga sin drift till smörtillverkning, nödgas inställa sin drift med påföljd att mjölken till stor del måste användas till kalvar och grisar.

På grund av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta följande spörsmål:

1) Då genom osttillverkningsförbudet stor fara för många jordbrukares och mejeriernas ekonomiska existens föreligger och då därigenom med största sannolikhet ingen ökning i tillgänglig folknäring vinnes, anser ej herr statsrådet skäl då föreligga att underkasta frågan om berörda förbud förnyad omprövning och om ett upphävande därav ej anses böra ske?

2) Ämnar herr statsrådet i annat fall tillse, att licenser för tillverkning i tillräckligt antal lämnas åt företrädesvis sådana mejerier, som icke ha eller blott med svårighet kunna införa anordningar för smörtillverkning samt till sådana mejerier, som hava sin huvudsakliga mjölk tillgång från mindre jordbruk, ävensom att villkoren för tillverkningslicenser såsom ostens kvalitet m. m. icke göras så snäva, att tillverkningen därigenom försvåras eller omöjliggöres? och

3) därest genom ett fasthållande av tillverkningsförbudet och anordningar, som i samband därmed träffats eller komma att träffas, förluster tillskyndas jordbrukets utövare eller mejeriidkare, ärnar herr statsrådet då vidtaga åtgärder att ersättning för dessa förluster av statsmedel lämnas?

Denna framställning blev på begäran bordlagd.

§ 27.

Herr talmannen gav vidare på begäran ordet till

Interpellation.

Herr Johansson i Sollefteå och yttrade denne: Herr talman! Vid flera tillfällen ha här i Stockholm men även annorstädes förekommit svåra polisövergrepp mot det hungrande folket. Särskilt upprörande ha dessa övergrepp varit mot hungerdemonstrerande kvinnor.

Som bekant blir det allt mer och mer omöjligt att få köpa det allra nödvändigaste i matväg. Potatis, som arbetarna äro vana att få äta till snart sagt varje mål, finns snart inte att få. Gryn finns inte och mjölken som är särskilt nödvändig för de barnrika famil-

Interpellation. jerna blir allt mera oåtkomlig. Och det värsta av allt *brödet räcker ej till.* Men dessutom tillkommer det förhållandet, att även i de fall, där livsmedel finnes fastän i små kvantiteter, äro priserna på större delen av livsförnödenheter så höga, att den fattiga befolkningen fullständigt utestänges från möjligheten att köpa desamma.

Det kommer i regel på kvinnans lott att göra matuppköp. Och man får sannerligen ej förväna sig över om arbetskvinnorna i dessa tider försöka att genom demonstrationer ge tillkänna, att deras barn skriker efter mat, och att de själva äro utmattade av hunger och lönlöst spring gata upp och gata ned för att köpa en liter potatis — men ändå misslyckats.

Lördagen den 5 maj hade sålunda kvinnorna inom de södra stadsdelarna av Stockholm förgäves sökt att få köpa nödvändighetsvaran potatis. På eftermiddagen samma dag spred sig ett rykte, att en handlande på Södermannagatan 33 skulle ha ett potatisparti, och snart trängdes stora skaror av kvinnor och barn framför butiken. Det fanns också två tunnor potatis där, men dessa voro snart slut utan att mer än ett fåtal av mängden erhållit något. De som blivit utan ville dock ej tro på handlandens förklaring.

Poliser, som kommit till platsen, konstaterade, att ingen mer potatis fanns. Dessa började därför genast arbetet med att »skingra» kvinnorna. Enligt tidningspressen sprang polisen fram och tillbaka och utdelade hugg till höger och vänster med sablarna. En kvinna fick sålunda ett slag i bakhuvudet av en förbirusande konstapel, så att hon störtade omkull. En överkonstapel utmärkte sig särskilt. Utan anledning knuffade han en äldre kvinna i gatan. Då hon protesterade drog han sabeln och skrek åt henne: »Vet hut käringdjävul!» En mängd dylika episoder utspelades. En hustru hade gripits och fördes upp i polisbilen, då en ung kvinna trängde sig fram, ropande: »Nej, släpp henne! Vem ska ta hand om hennes fem barn?» En civilklädd detektiv svarade henne med ett käppslag över ansiktet, så att kvinnan sanslös sjönk till marken. Flera kvinnor träffades av sabelhugg och måste föras till fältskår för att förbindas.

En av de kvinnor, som anhölls vid detta tillfälle och medfördes till närmaste polisstation och sedan till detektiva avdelningen på Kungsholmen, varifrån hon efter något dygn släpptes, har för en tidning berättat följande: »Hon hade på eftermiddagen kommit från sitt arbete och var på väg till sitt hem, som är beläget vid Folkungagatan. Där utanför var just kravallerna i full gång. Hon bevittnade, hur polisen med epitet, som »djävla hyndor», överöste äldre arbetarkvinnor, misshandlade dem och sparkade dem på benen. Hon såg en ung kvinna mellan två poliser, som brutalt vred den stackars kvinnans armar helt när ur led och hon blev vittne till när tre grova konstaplar kastade sig över en annan kvinna, slet sönder hennes kappa och underkläder och som ett bylte slängde upp den värnlösa i en bil. Hon såg mycket annat av den uniformerade polisens djuriskt brutala framfart och upprördes givetvis i

sitt innersta. Djärvt gick hon därför rakt på ett par konstaplar, som just misshandlade en kvinna och uttryckte sin indignation. Hennes språk var givetvis inte det allra finaste och det behövdes ej heller mer än detta indignationsutbrott förr än polisen var färdig även med henne. Under sparkar och slag blev hon medförd till polisstationen.

Här fick hon med sina olyckskamrater stanna hela kvällen. En ström av poliser tog de arma anhållna under spott och spe i betraktande och inte heller befälet sparade på saftiga glosor.

En kommissarie hälsade sålunda en medelålders gift kvinna, som han aldrig förut sett, helt gentlemannalikt med ett »vad är ni för en, ni är naturligtvis byråskriven!» Hustrun blev bestört, men talade om att hon var gift sedan många år och att hennes man var utanför och visade kommissarien på denne. Den värde kommissarien utbrast då: »jaså den där, vad är det för en djävla hallik!»

Från en av cellerna kom förtvivlans ångestrop från en man, som grovt misshandlades.

På natten till söndagen fördes de anhållna ner till detektiva avdelningen. Där var det inte längre »j—a hyndor» utan nu lät det »små änglar». Och en detektivkonstapel inlät sig till och med i allmänt resonemang med de anhållna och uttryckte sitt förakt för demonstrationerna i orden: »Vad ska arbetarna ta sig till, när vi kommer med våra kulsprutor!»

I övrigt var bemötandet av de olyckliga här lika hänfullt om också inte så plump, som på polisstationen.

Jag trodde, att dessa skildringar voro färgade, men sedan jag personligen fått göra bekantskap med Stockholms-polisen, är jag övertygad, att denna skildring är verklig. Onsdagen den 9 dennes lämnade jag riksdagshuset några minuter före klockan halv 10 e. m. för att gå till min bostad. På Fleminggatan mötte jag några hundratal människor och till min stora förvåning komma upp på trottoaren ridande poliser, vilka under utrop: »Gå hem!» bearbetade folket med piskor. Jag fick även själv ett piskrapp.

Det vill synas, som om Stockholms-polisens uppträdanden har så att säga stimulerat polisen annorstädes. Ty även på ett flertal andra platser inom landet har beklagliga polisbrutaliteter kunnat konstateras.

Under hänvisning till ovanstående utbeder jag mig härmed kammarens tillstånd att få till statsrådet och chefen för civildepartementet framställa följande spörsmål:

- 1) Har herr statsrådet redan vidtagit eller kommer herr statsrådet att vidtaga några åtgärder för förhindrande av sådana polisövergrepp, som på senare tider ägt rum i samband med hungerdemonstrationerna?
- 2) Kan det förväntas, att en undersökning i denna sak kommer till stånd samt att de skyldiga komma att bestraffas?

Jämväl herr Johanssons i Sollefteå ifrågavarande framställning bordlades.

Interpellation.
(Forts.)

§ 28.

Herr *Jespersion* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 339, angående inrättande av en norrländsk andelsmejerifond.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 480, blev på begäran omedelbart remitterad till jordbruksutskottet.

Vidare avgåvos följande motioner, nämligen av

herr *Mossberg m. fl.*, nr 481, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 341, med förslag till lag om allmän tjänsteplikt;

herr *Schotte*, nr 482, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 342, angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare;

herrar *Palmstierna* och *Tengdahl*, nr 483, i anledning av samma proposition;

herrar *Björck* och *Jönsson* i Revinge, nr 484, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 342; samt

herr *Hage*, nr 485, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 356, angående godkännande av förlikningsvis bestämd skatteköpe-skillning för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.

Sistnämnda fem motioner borlades på begäran.

§ 29.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av överskott i djurgårdskassan till vissa byggnads- med flera arbeten vid Ulriksdals, Haga och Drottningholms slott m. m.;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av ytterligare medel till restaurering av Ulriksdals slott;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för bestridande av uppkommande merkostnader för vissa byggnadsföretag vid armén;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i punkt 40 under fjärde huvudtiteln av statsverkspropositionen dels ock i särskild proposition gjorda framställningar rörande medelsbehovet för år 1918 under ordinarie reservationsanslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel jämte en i ämnet väckt motion;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 73 under mom. 1:o 1) gjorda framställning rörande upprensning av viss farled;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täc-

kande av överbetalning å reservationsanslaget till underhåll av kust-artilleriets byggnader och materiel för år 1916;

nr 124, i anledning av väckt motion om anslag till gäldande, helt eller delvis, av vissa till militärtjänstgöring inkallade personers utskylder och fattigvårdsavgifter;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya lokaler för historiska museet vid universitetet i Lund;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i punkterna 212 och 213 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till uppförande av en vårdanstalt för blinda med komplicerat lyte samt till hyresbidrag åt drottning Sofias stiftelse, dels ock i propositionen nr 280 gjorda framställning angående anslag till tackande av brist i 1917 års stat för den med drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl.;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till tackande av brist i åkerbrukskolonien Halls räkenskaper för år 1916;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 223 under åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till tekniska elementarskolan i Örebro;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlöningsstat för statens uppfostringsanstalt å Bona m. m. jämte i ärendet väckta motioner; och

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om beredande av ökat sovplatsutrymme vid statens uppfostringsanstalt å Bona;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 39, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om främlingars beskattning; och

nr 40, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i gällande förordningar angående försäljning av brännvin samt av vin och öl;

bankoutskottets memorial, nr 46, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens tionde huvudtitel;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om vidtagande av åtgärder för en allmän elektrifiering av landsbygden m. m.;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till åtgärder i prisreglerande syfte ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till anläggning av statsstuteri å Ottenby beviljat anslag m. m.;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkterna 48, 91 och 98 i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition gjorda framställningar m. m. samt i ämnet väckta motioner;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till hydrografiska undersökningar av Sveriges färskvatten;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den till landshövdingebostället i Älvsborgs län hörande delen av tomten nr 414 i kvarteret Blomman i Vänersborg;

nr 71, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning i vad angår jordbruksärendena;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantmäteristyrelsens reproduktionsanstalt;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående be- myndigande för vattenfallsstyrelsen att försälja tomter och områden från de under styrelsens förvaltning ställda fastigheter m. m.;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående villkoren för lån från norrländska nyodlingsfonden;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående villkoren för lån från allmänna nyodlingsfonden;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående villkoren för lån från täckdikningslånefonden; och

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dis- position av Skytteanska skolbostället Tärnafors nr 1; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 12, i anledning av herr Widlunds motion nr 274, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förstatligande av de enskilda järnvägarna m. m.; och

nr 13, i anledning av herrar Widlunds och Höglunds i Ström- stad motion nr 301 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande vid statens järnvägar av kombinerad ångdrift och elektrisk drift.

§ 30.

Justerades protokollsutdrag.

§ 31.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Mossberg</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 15 maj,
» <i>Kant</i>	» den 14 maj,
» <i>Sommelius</i>	» 2 dagar fr. o. m. den 14 maj,
» <i>Liljedahl</i>	» den 14 maj,
» <i>Gylfe</i>	» 5 dagar fr. o. m. den 15 maj,
» <i>Jansson i Falun</i>	» 4 » » » 15 »
» <i>Lundblad</i>	» 2 » » » 13 »
» <i>Bogren</i>	» 2 » » » 13 »
» <i>Lingström</i>	» 8 » » » 15 »

Lördagen den 12 maj.

81 Nr 56.

herr *Sterne* under 2 dagar fr. o. m. den 13 maj och
» *Karlsson* i Mo » 2 » » » 13 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,45 e. m.

In fidem
Per Cronvall.